

Sprawiedliwość coraz dalej od obywatela

Statystyki sądów powszechnych
w latach 2015–2022

Anna Begier • Beata Błotnik • Rafał Cebula
Łukasz Małecki-Tepicht • Maciej Plaskacz • Ewa Stępień
Katarzyna Wręczycka • Anna Wypych-Knieć

Sprawiedliwość
coraz dalej od obywatela

Sprawiedliwość coraz dalej od obywatela

Statystyki sądów powszechnych
w latach 2015–2022

Anna Begier • Beata Błotnik • Rafał Cebula
Łukasz Małecki-Tepicht • Maciej Plaskacz • Ewa Stępień
Katarzyna Wręczycka • Anna Wypych-Knieć

IUSTITIA
Stowarzyszenie
Sędziów Polskich

ISBN 978-83-962719-3-8

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne Prezesa SSP „Iustitia”	9
Wstęp	11
Repertoria i statystyki	15

SĄDY REJONOWE

Repertorium C	21
Czym jest repertorium C i co na nie wpływa?	21
Omówienie kluczowych wskaźników	22
Repertorium Ns	27
Czym jest repertorium Ns i co na nie wpływa?	27
Omówienie kluczowych wskaźników	28
Repertorium K	32
Czym jest repertorium K i co na nie wpływa?	32
Omówienie kluczowych wskaźników	32
Repertorium P	36
Czym jest repertorium P i co na nie wpływa?	36
Omówienie kluczowych wskaźników	38
Repertorium U	45
Czym jest repertorium U i co na nie wpływa?	45
Omówienie kluczowych wskaźników	45
Repertorium GC	51
Czym jest repertorium GC i co na nie wpływa?	51
Omówienie kluczowych wskaźników	52
Repertorium RC	58
Czym jest repertorium RC i co na nie wpływa?	58
Omówienie kluczowych wskaźników	59

Repertorium Nsm	64
Czym jest repertorium Nsm i co na nie wpływa?	64
Omówienie kluczowych wskaźników	66
Prognozy	70

SĄDY OKRĘGOWE

Repertorium C	75
Przeznaczenie i specyfika	75
Omówienie kluczowych wskaźników	76
Wnioski	79
Repertorium Ca	81
Czym jest repertorium Ca i co na nie wpływa?	81
Wpływ, załatwienie i pozostałości	82
Czas trwania postępowania	85
Repertorium K	91
Czym jest repertorium K i co na nie wpływa?	91
Omówienie kluczowych wskaźników	92
Repertorium Ka	97
Czym jest repertorium Ka i co na nie wpływa?	97
Omówienie kluczowych wskaźników	97
Repertorium P	100
Czym jest repertorium P i co na nie wpływa?	100
Omówienie kluczowych wskaźników	101
Repertorium U	104
Czym jest repertorium U i co na nie wpływa?	104
Omówienie kluczowych wskaźników	105
Repertorium Pa	108
Czym jest repertorium Pa i co na nie wpływa?	108
Omówienie kluczowych wskaźników	109
Repertorium Ua	112
Czym jest repertorium Ua i co na nie wpływa?	112
Omówienie kluczowych wskaźników	113
Repertorium GC	116
Czym jest repertorium GC i co na nie wpływa?	116
Omówienie kluczowych wskaźników	118

Repertorium Ga	124
Czym jest repertorium Ga i co na nie wpływa?	124
Omówienie kluczowych wskaźników	125

SĄDY APELACYJNE

Repertorium ACa	131
Czym jest repertorium ACa i co na nie wpływa?	131
Omówienie kluczowych wskaźników	132
Repertorium Aka	140
Czym jest repertorium Aka i co na nie wpływa?	140
Omówienie kluczowych wskaźników	140
Repertorium APa	143
Czym jest repertorium APa i co na nie wpływa?	143
Omówienie kluczowych wskaźników	143
Repertorium AUa	146
Czym jest repertorium AUa i co na nie wpływa?	146
Omówienie kluczowych wskaźników	147
Repertorium AGa	151
Czym jest repertorium AGa i co na nie wpływa?	151
Omówienie kluczowych wskaźników	152

SĄD NAJWYŻSZY

Analiza danych statystycznych dotyczących działalności Izby	
Cywilnej	159
Założenia metodyczne	159
Ogół spraw	161
Skargi kasacyjne	165
Zagadnienia prawne	168
Kluczowe wskaźniki Izby Karnej Sądu Najwyższego	171
Kluczowe wskaźniki Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych	
Sądu Najwyższego	174
Podsumowanie	177
Autorzy	179

SŁOWO WSTĘPNE PREZESA SSP „IUSTITIA”

Nasz kolejny raport przygotowany przez sędziów i eksperta zewnętrznego pokazuje, że polityka Ministerstwa Sprawiedliwości kierowanego przez Zbigniewa Ziobrę w latach 2015–2023 nie „tylko” była niespotykaną w krajach demokratycznych konfrontacją z sędziami, ale miała również negatywny wpływ na codzienne życie obywaterek i obywateli Rzeczypospolitej Polskiej. Przedstawione liczby nie podlegają interpretacji. Nie dotyczą sporów aksjologicznych, konstytucyjnych czy europejskich. Pokazują, że naruszanie standardów demokratycznego państwa prawa prędzej czy później dociera do obywatela, godząc w jego interesy.

Z raportu wynika jednoznacznie, że na kilkadziesiąt przebadanych repertoriów w poszczególnych rodzajach sądów we wszystkich – z wyjątkiem jednego – czas postępowania sądowego od 2015 r. systematycznie się wydłużał. Jedyne w sądach rejonowych w repertorium karnym (K) postępowania z 5-miesięcznych w 2015 r. – w 2022 r. są średnio kilka dni krótsze. We wszystkich pozostałych rodzajach spraw strony czekają dłużej na rozstrzygnięcie, a wydłużenie trwania postępowań sądowych pogłębiało się w kolejnych latach.

Ministerstwo Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry, mimo że było adresem wniosku o informację publiczną oraz pomimo dysponowania kompletem danych statystycznych – kolejny raz – nie udostępniło nam tych danych. W latach 2015–2023 informacje na portalu statystycznym Ministerstwa Sprawiedliwości były publikowane w sposób, który nie pozwalał na rzetelną ocenę sprawności wymiaru sprawiedliwości. Z roku na rok obserwowaliśmy, jak dane, które powinny

służyć rzetelnej debacie publicznej oraz stać się podstawą rozliczeń z realizacji zadań państwa, były ukrywane, a dostęp do nich – utrudniany.

Nasza analiza odpowiada na pytanie, czy zmiany przeprowadzone przez Prawo i Sprawiedliwość w ciągu ostatnich 8 lat poprawiły kondycję wymiaru sprawiedliwości, tak aby sprawy obywateli i obywateli były rozstrzygane sprawniej, czy też wprost przeciwnie – doprowadzono do dewastacji sądownictwa w Polsce. Odpowiedź jest jednoznaczna – czas trwania procesów stale się wydłużał we wszystkich rodzajach sądów powszechnych. Wskutek tego dramatycznie pogorszyła się kondycja sądownictwa. Na wyrok trzeba czekać latami.

Przeprowadzone badania są podstawą do zrozumienia aktualnej sytuacji oraz poznania przyczyn tego stanu. Jest to jednocześnie punkt wyjścia do całościowych i systemowych zmian w polskim wymiarze sprawiedliwości. Takie propozycje projektów ustaw sądowych przygotowało SSP „Iustitia” wraz ekspertami. Mamy nadzieję, że kolejne raporty pokażą zmianę tendencji. Sądy będą bliżej obywatela, a podstawowym miernikiem trwania procesu sądowego będą miesiące, a nie lata.

*prof. UŚ dr hab. Krystian Markiewicz
Prezes SSP „Iustitia”*

WSTĘP

Niniejszy raport stanowi kontynuację raportów przedstawionych w listopadzie 2021 r. dotyczących statystyk sądów rejonowych w latach 2015–2020¹, a także sądownictwa w czasie pandemii², gdzie wskazaliśmy przyczyny braku elastycznej odpowiedzi wymiaru sprawiedliwości na zmieniające się potrzeby interesariuszy.

W obecnym raporcie rozszerzamy zakres analizy o sądy okręgowe, sądy apelacyjne oraz legalne izby Sądu Najwyższego.

Niewątpliwie czas trwania postępowań sądowych jest najistotniejszym miernikiem kondycji wymiaru sprawiedliwości zależnej zarówno od jakości wprowadzanego prawa, jak i od poziomu digitalizacji sądów, gdyż wprost dostarcza nam informacji, ile przyjdzie oczekiwać na uzyskanie ochrony prawnej w Polsce. Jeśli wydolność jest dobra, udzielenie ochrony prawnej jest sprawne, a reakcja wymiaru sprawiedliwości elastyczna w stosunku do potrzeb.

Niestety z analizy danych statystycznych wynika, iż w badanym okresie 2015–2022 stale wzrastał czas trwania postępowań. O ile w 2015 r. w sądzie rejonowym konsument oczekiwał na załatwienie swojej

¹ A. Begier, R. Cebula, Ł. Małecki-Tepicht, M. Plaskacz, A. Wypych-Knieć, U. Żółtak, *Obietnice a rzeczywistość. Statystyki sądów rejonowych po pięciu latach „reform” (2015–2020)*, <https://iustitia.pl/dzialalnosc/nasze-publicacje/4327-raport-iustitii-o-statystykach-wymiaru-sprawiedliwosci> (dostęp: 20.12.2023 r.) – dalej: „nasz poprzedni raport”.

² A. Begier, Ł. Małecki-Tepicht, A. Wypych-Knieć, *Sądownictwo w czasie Covid-19*, <https://iustitia.pl/dzialalnosc/nasze-publicacje/4326-raport-iustitii-o-wymiarze-sprawiedliwosci-w-czasie-covid-19> (dostęp: 20.12.2023 r.).

sprawy 10 miesięcy, to obecnie czas ten sięga prawie 1,5 roku. Jest zatem dłuższy o prawie 7 miesięcy, czyli doszło do wydłużenia procesów o 64,48%.

W 2015 r. czas oczekiwania na załatwienie sprawy spadkowej wynosił niespełna pół roku, a w 2022 r. już ponad 10 miesięcy (wzrost o 84%).

W przypadku zaś gdy druga strona procesu wniosła apelację w sprawie cywilnej, czas oczekiwania na załatwienie w 2015 r. wynosił nieco ponad 4 miesiące, zaś w 2022 r. wyniósł prawie 8 miesięcy, czyli doszło do wzrostu o 80,90%.

Na rozstrzygnięcie sprawy alimentacyjnej czas oczekiwania w 2015 r. wynosił mniej niż 6 miesięcy, a w 2022 r. prawie 8 miesięcy.

Jeśli zaś chodzi o obrót profesjonalny, to przedsiębiorca oczekiwał na załatwienie swojej sprawy w 2015 r. średnio nieco ponad rok, a po 8 latach „reform” czas rozpoznania spraw gospodarczych wydłużył się do prawie 2 lat, czyli średnio czas rozpoznania sprawy wzrósł o ok. 50%.

Istniejąca i pogłębiająca się zapaść polskiego sądownictwa jest wynikiem nie tylko pogarszającej się jakości stanowionego prawa, lecz także braku niezbędnych procesów informatyzacji oraz skutecznej polityki kadrowej uwzględniającej bieżące potrzeby sądownictwa i rozwój zasobów ludzkich.

Obecnie sądy korzystają z rozwiązań i programów repertoryjnych wprowadzonych ponad 15 lat temu, kiedy nie przypuszczano, że korzystać będziemy ze smartfonów, tabletów czy smartwatchy, mając zapewniony stały dostęp do Internetu. Mimo że w ostatniej dekadzie obserwujemy imponujący postęp cyfryzacji i digitalizacji społeczeństwa, procesy te omijają polski wymiar sprawiedliwości szerokim łukiem. Urzędowanie sądów powszechnych opiera się na dokumentach papierowych i pozbawione jest możliwości korzystania z zaawansowanych technologicznie rozwiązań, jak np. dostępna w sądach administracyjnych pieczęć elektroniczna. W sądownictwie nie są też

wykorzystywane inne rozwiązania technologiczne, jak chociażby możliwość złożenia pisma (wniosku) w sprawie drogą elektroniczną z podpisem elektronicznym czy poprzez profil zaufany, co powszechnie występuje już w administracji publicznej.

Mimo rozszerzenia w Kodeksie postępowania cywilnego kompetencji asystenta sędziego, co miało usprawnić procedowanie, Ministerstwo Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry nie zapewniło niezbędnej liczby etatów asystenckich stosownie do potrzeb, w związku z czym sędziowie nie mogą korzystać z pomocy asystentów w prostszych czynnościach. Podobnie również nie istnieje efektywna polityka kadrowa w stosunku do wykwalifikowanego personelu sekretarskiego. Brak zapewnienia wynagrodzenia adekwatnego do wykonywanych obowiązków, satysfakcjonującej ścieżki awansu zawodowego powoduje stały odpływ doświadczonych pracowników do sektora prywatnego i jednocześnie zniechęca nowe osoby do podjęcia stałego zatrudnienia w sądownictwie, albowiem nie wiążą one z wymiarem sprawiedliwości swojej ścieżki kariery zawodowej.

Istniejące zatem zaniedbania logistyczne, informatyczne i kadrowe oraz eksperymentalne wprowadzanie nowych przepisów bez analizy ich oddziaływania doprowadziły w rzeczywistości do dewastacji prawa. Świadczy to o tym, iż Ministerstwo Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobry nie posiadało zdolności do przeprowadzenia rzeczywistej, rzetelnej, skutecznej i prawidłowej reformy sądownictwa.

REPERTORIA I STATYSTYKI

W ślad za naszym poprzednim raportem, również w obecnym przypominamy istotę tego, czym są repertoria i co nam mówią poszczególne wskaźniki. Każda sprawa wpływająca do sądu ma nadawane oznaczenie (sygnaturę), które zwykle składa się z kilku elementów:

- numeru wydziału oznaczonego cyfrą rzymską (np. sprawy rozpoznawane w Wydziale I Cywilnym oznaczają się cyfrą „I”, sprawy rozpoznawane w Wydziale IV Pracy – cyfrą „IV”),
- oznaczenia repertorium,
- kolejnej liczby w roku,
- roku zarejestrowania sprawy.

Przykład: Sygnatura I C 1255/19 oznacza 1255. sprawę zarejestrowaną w 2019 r. w Wydziale I Cywilnym danego sądu. Sygnatura II K 58/21 oznacza 58. sprawę zarejestrowaną w 2021 r. w Wydziale II Karnym.

Dla spraw poszczególnych rodzajów prowadzi się w wersji elektronicznej księgi zawierające zestawienie wszystkich spraw danego rodzaju. Księga ta nazywa się repertorium i prowadzona jest odrębnie dla poszczególnych lat. Przykładowo sprawy cywilne procesowe wpisuje się do repertorium C, sprawy cywilne procesowe rozpoznawane w postępowaniu nakazowym lub upominawczym – w repertorium Nc, sprawy karne – w repertorium K, sprawy gospodarcze procesowe – w repertorium GC, sprawy z zakresu prawa pracy – w repertorium P, a sprawy opiekuńcze – w repertorium Nsm.

Wpływem spraw w danym okresie określa się ogół spraw zarejestrowanych w danym repertorium w analizowanym okresie. Co do zasady, sprawę rejestruje się w repertorium po jej pierwszym wpłygnięciu do sądu. Do rejestracji sprawy może dojść również na skutek innych zdarzeń, np. wpływu sprawy przekazanej przez inny sąd (kiedy sprawa była już raz zarejestrowana w sądzie, który następnie ją przekazał), uchylecia wyroku przez sąd II instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania sądowi I instancji czy też wyłączenia części sprawy do odrębnego rozpoznania.

Załatwieniem sprawy jest wystąpienie określonego zdarzenia, przy czym przeważnie jest to wydanie orzeczenia co do istoty sprawy, np. wyroku. Na potrzeby statystyki sądowej załatwienie sprawy nie oznacza prawomocnego zakończenia postępowania, gdyż po wydaniu nieprawomocnego orzeczenia przez sąd I instancji sprawa może nadal toczyć się przed sądem I instancji, który np. sporządza uzasadnienie wyroku, a także przed sądem II instancji, jeżeli strona wniesie apelację. W ujęciu statystycznym sprawa, w której wydano wyrok, jest załatwiona, czego wyrazem jest zakreślenie jej sygnatury w elektronicznych urządzeniach ewidencyjnych i na okładce akt. Załatwienie sprawy w ujęciu statystycznym może też nastąpić na skutek zdarzeń innych niż wydanie wyroku, np. prawomocnego zwrotu pozwu, przekazania sprawy według właściwości do innego sądu, wydania postanowienia o odrzuceniu pozwu lub o umorzeniu postępowania, wreszcie na skorygowania błędnego wpisu sprawy.

Pozostałość oznacza liczbę spraw w danym repertorium, które nie są załatwione w danym momencie, np. na koniec roku.

W opracowaniu poddano analizie dane statystyczne o wpływie, załatwieniach i pozostałości w latach 2015–2022.

Skupiliśmy się na zbadaniu tzw. zasadniczych repertoriów, w których są rejestrowane sprawy o największej doniosłości dla obywateli, które podlegają rozpoznaniu przez sędziów. Pominęliśmy natomiast sprawy, które są generalnie rozpoznawane przez referendarzy sądowych (np. sprawy wieczystoksięgowe, rejestrowe oraz rozpoznawane

w postępowaniach upominawczym i nakazowym). Sprawy te zaliczane są do instytucji ochrony prawnej i są ważne dla obywateli oraz obrotu, niemniej jednak nie odzwierciedlają kondycji wymiaru sprawiedliwości sprawowanego przez sędziów.

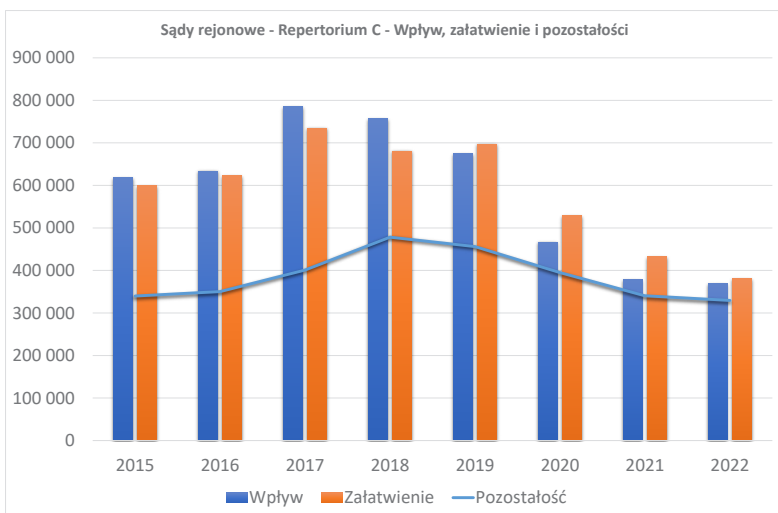
SĄDY REJONOWE

REPERTORIUM C

Czym jest repertorium C i co na nie wpływa?

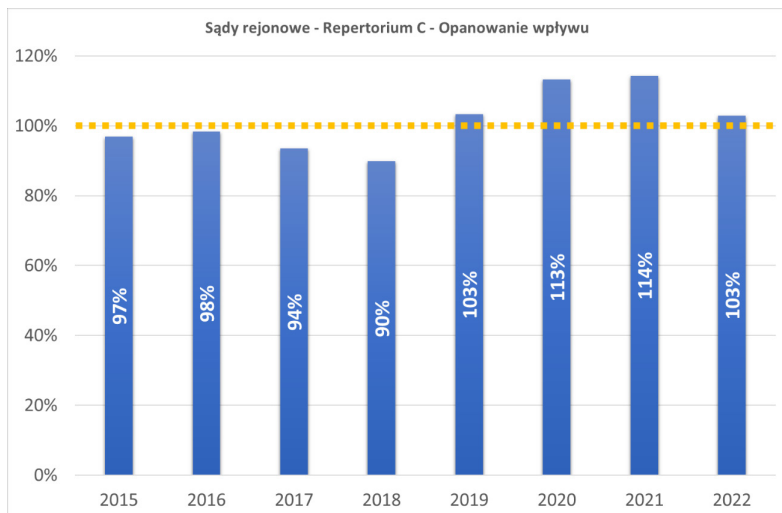
W repertorium C rejestruje się sprawy cywilne rozpoznawane w trybie procesu, a więc co do zasady sprawy między dwiema stronami, w których występuje spór, np. sprawy o roszczenia z niespłaconej pożyczki, o eksmisję, o roszczenia konsumentów z tytułu rękojmi i gwarancji, o odszkodowanie za wypadek komunikacyjny czy o zadośćuczynienie za krzywdę. Specyfiką tego repertorium jest to, że bardzo często trafiają do niego sprawy, które na wcześniejszym etapie były zarejestrowane w innym repertorium. Obecnie dotyczy to głównie spraw rozpoznawanych po wpłynięciu do sądu w postępowaniu upominawczym lub nakazowym, prowadzonym z reguły przez referendarza sądowego, które są pierwotnie rejestrowane w repertorium Nc. Do lutego 2020 r. w repertorium C były rejestrowane również sprawy przekazane przez sąd prowadzący elektroniczne postępowanie upominawcze, które nie zakończyły się prawomocnie w tym postępowaniu.

Omówienie kluczowych wskaźników

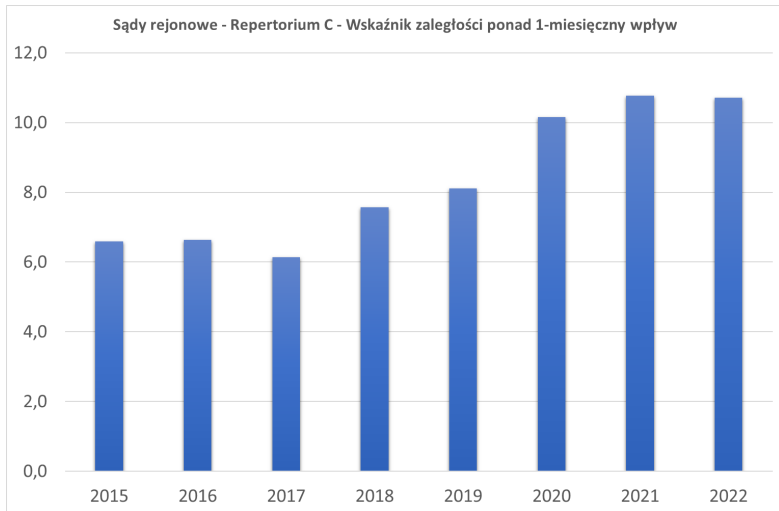

Wielkość wpływu spraw C zależy w dużym stopniu od zdarzeń występujących na wcześniejszym etapie rozpoznania sprawy – obecnie w postępowaniu upominawczym lub nakazowym, a do 2020 r. również w elektronicznym postępowaniu upominawczym. Liczba nowych spraw jest ponadto pochodną zachowań obywateli i podmiotów obrotu gospodarczego, na które istotny wpływ mają przepisy prawa materialnego i procesowego. Zjawiska kształtujące wpływ nowych spraw cywilnych procesowych w latach 2015–2020 zostały omówione w poprzednim raporcie poświęconym statystykom sądowym. Odnośnie do lat 2021–2022 trzeba odnotować, że wpływ spraw utrzymuje się na relatywnie niskim – w stosunku do lat poprzednich – poziomie ok. 360–370 tys. spraw rocznie. W dużym stopniu przyczyniło się do tego usunięcie w lutym 2020 r. automatyzmu przekazania sprawy do sądu właściwości ogólnej z elektronicznego postępowania upominawczego, w którym nie był wydawany nakaz zapłaty lub nakaz taki tracił moc. Niewątpliwie zmniejszenie obciążenia wydziałów cywilnych wpływem spraw wyrażonym w liczbach bezwzględnych powoduje jednak, że do sądów nie wpływają sprawy generalnie proste, które były załatwiane często orzeczeniem formal-

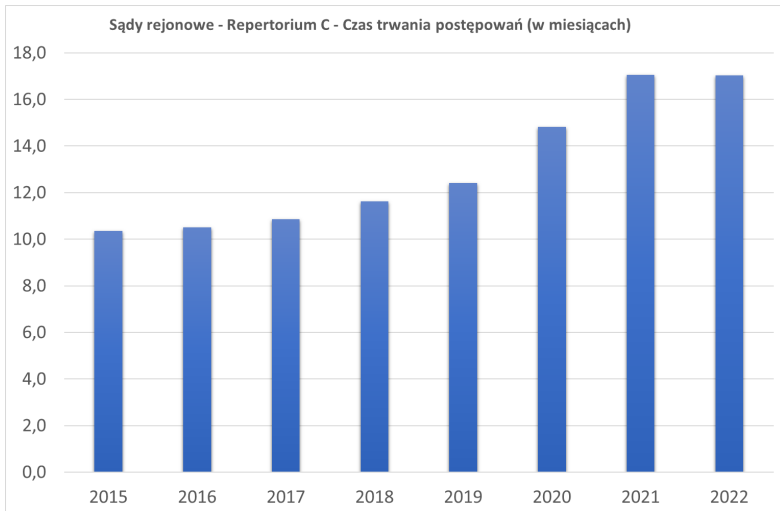
nym, a nie merytorycznym. W konsekwencji w ogólnej liczbie nowych spraw znacząco zwiększył się odsetek spraw złożonych pod kątem faktycznym i prawnym, których zakończenie wiąże się z większymi nakładami pracy.

Zmniejszenie wpływu nowych spraw cywilnych procesowych zostało wykorzystane przez sędziów orzekających w wydziałach cywilnych sądów rejonowych do istotnego zmniejszenia zaległości z lat poprzednich, spowodowanych nieprzemyślanymi zmianami legislacyjnymi i błędnymi lub spóźnionymi działaniami organizacyjnymi, opisanymi częściowo w naszym poprzednim raporcie. Dzięki opanowaniu wpływu w każdym z ostatnich 4 lat udało się zmniejszyć pozostałość na koniec 2022 r. do poziomu ok. 330 tys. spraw, tj. o ok. 10 tys. spraw mniej niż na koniec 2015 r.

Mimo niewątpliwie pozytywnego zjawiska, jakim jest zmniejszenie zaległości wyrażonej w liczbach bezwzględnych, niepokój może budzić znaczny wzrost wskaźnika pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ z 6,6 w 2015 r. do 10,7 w 2022 r. Wzrost ten oznacza, że liczba spraw niezadowolonych na koniec 2022 r. odpowiada wpływowi spraw z prawie 11 miesięcy 2022 r., podczas gdy w 2015 r. bardzo podobna pozostałość odpowiadała wpływowi spraw jedynie z niecałych 7 miesięcy 2015 r. Wzrost przywołanego wskaźnika świadczy o zwiększonym obciążeniu pracą wydziałów cywilnych sądów rejonowych, a także – pośrednio – o wydłużającym się czasie oczekiwania na załatwienie sprawy.

Czas trwania postępowań ulegał sukcesywnemu wydłużaniu w analizowanym okresie – od ok. 10 miesięcy w 2015 r. do ok. 17 miesięcy w 2022 r., co w sposób oczywisty i odczuwalny przez strony godzi w konstytucyjne prawo do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie. Działo się tak mimo licznych zmian w zakresie rejestracji spraw i wprowadzenia możliwości szybszego ich kończenia – często kosztem obniżenia standardu ochrony praw procesowych stron, które w założeniu miały poprawić wyniki statystyczne.

Podsumowując, dobre opanowanie wpływu spraw w wydziałach cywilnych w sprawach procesowych w latach 2019–2022 jest rezultatem wielu nakładających się czynników: zmian w regulacji elektronicznego postępowania upominawczego, zmniejszenia liczby i skrócenia czasu trwania relatywnie prostych postępowań, zjawisk zewnętrznych w sferze gospodarczej i społecznej, w tym ograniczenia wpływu spraw w okresie pandemii, a także wysiłku sędziów ukierunkowanego na zmniejszenie zaległości powstających w latach 2015–2018. Wielkość pozostałości w relacji do liczby nowych spraw oraz – przede wszystkim – dane o czasie trwania postępowań wskazują jednak na to, że również sądownictwo cywilne w sprawach procesowych w sądach rejonowych nie jest wolne od problemów organizacyjnych

i kadrowych, co w sposób wyraźny i odczuwalny dla stron przekłada się na znaczne wydłużenie czasu oczekiwania na wydanie wyroku w stosunku do 2015 r. Dalszego pogorszenia sytuacji można spodziewać się po 1.07.2023 r. na skutek rozszerzenia właściwości rzeczowej sądów rejonowych o sprawy o wartości przedmiotu sporu powyżej 75 tys. zł do 100 tys. zł, co spowoduje wpływ do sądów rejonowych ok. 5% spraw cywilnych procesowych rozpoznawanych dotychczas przez sądy okręgowe.

REPERTORIUM NS

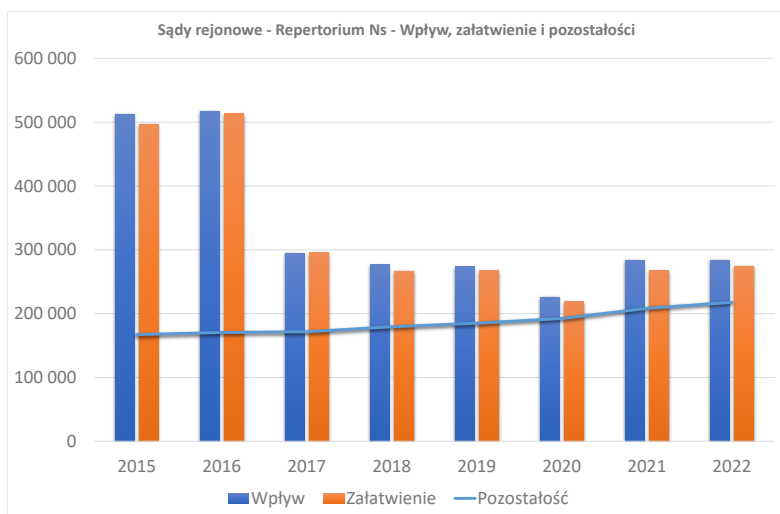
Czym jest repertorium Ns i co na nie wpływa?

Zakres przedmiotowy repertorium Ns pozostał niezmienny od naszego poprzedniego raportu.

W repertorium Ns rejestruje się sprawy cywilne rozpoznawane w trybie postępowania nieprocesowego, które toczą się z udziałem od jednej do kilkudziesięciu osób, zasadniczo nie są sporne – choć w tym zakresie występują wyjątki, ich stopień złożoności waha się od spraw prostych do bardzo złożonych, a rozpoznawanie spraw co do zasady następuje na posiedzeniach niejawnych, przy czym występują kategorie spraw, w których rozprawa jest obligatoryjna. Przykładami spraw rejestrowanych w repertorium Ns są sprawy o: podział majątku wspólnego, zniesienie współwłasności, zasiedzenie, ustanowienie drogi koniecznej, rozstrzygnięcie w przedmiocie czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu rzeczy wspólnej, przepadek rzeczy, uznanie za zmarłego, stwierdzenie nabycia spadku, odebranie oświadczenia w przedmiocie przyjęcia lub odrzucenia spadku, ustanowienie kuratora spadku, dział spadku i złożenie przedmiotu świadczenia do depozytu sądowego. Sprawy rejestrowane w repertorium Ns nie mają zwykle charakteru masowego, tj. praktycznie nie zachodzi sytuacja, w której jeden podmiot występuje z dużą liczbą wniosków o wszczęcie postępowania nieprocesowego w sprawach o zbliżonej podstawie faktycznej i prawnej.

Repertorium Ns jest zasadniczym repertorium w postępowaniu nieprocesowym. Do 1.01.2017 r.³ było ono szersze i obejmowało także sprawy m.in. dotyczące przekazanych przez notariuszy protokołów otwarcia i ogłoszenia testamentu, oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, protokołów oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku przekazanych przez inne sądy, przekazanych przez osoby zainteresowane oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku, złożonych przed notariuszem poza granicami Rzeczypospolitej Polskiej lub na piśmie z podpisem urzędowo poświadczonym.

Omówienie kluczowych wskaźników

³ Paragrafem 1 pkt 9 zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 30.06.2016 r. zmieniającego zarządzenie w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 122), który wszedł w życie 1.01.2017 r., utworzono wykaz „N” przeznaczony do ewidencji m.in. przekazanych przez notariuszy protokołów otwarcia i ogłoszenia testamentu, oświadczeń o przyjęciu lub odrzuceniu spadku.

Z powyższego wykresu wynika, że w latach 2021 i 2022 wpływ spraw nieprocesowych do wydziałów cywilnych sądów rejonowych był na porównywalnym poziomie: 283 487 w 2021 r. i 283 666 w 2022 r., różnica to zaledwie 179 spraw.

W stosunku do roku pandemii – 2020 – wzrost wpływu spraw w tych kategoriach jest już znaczący – więcej o ponad 58 tys. spraw, co stanowi 20,5-procentowy wzrost wpływu spraw.

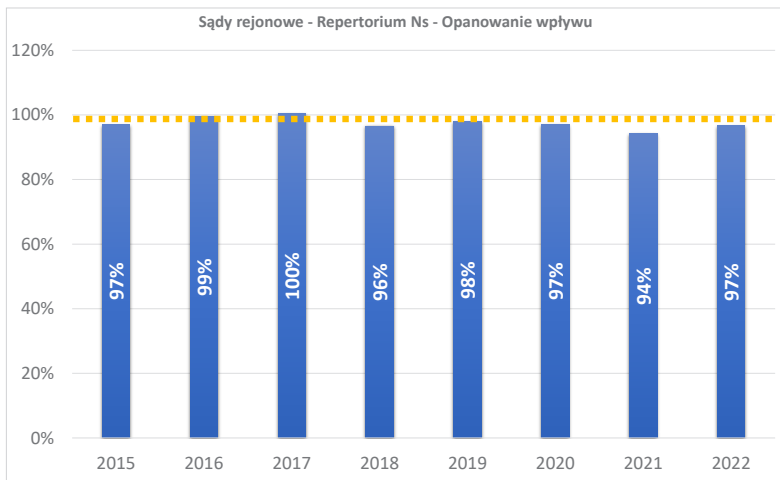
W latach 2021 i 2022 wpływ spraw w repertorium Ns przekroczył także wpływ z okresów przed pandemią w 2019 r. o 10 408 spraw i w 2018 – o 7339 spraw.

W dalszym ciągu liczba załatwionych spraw w każdym kolejnym roku jest mniejsza niż liczba spraw, które wpłynęły do sądu i zostały zarejestrowane w omawianym repertorium. To powoduje, że od 2015 r. systematycznie rośnie zaległość.

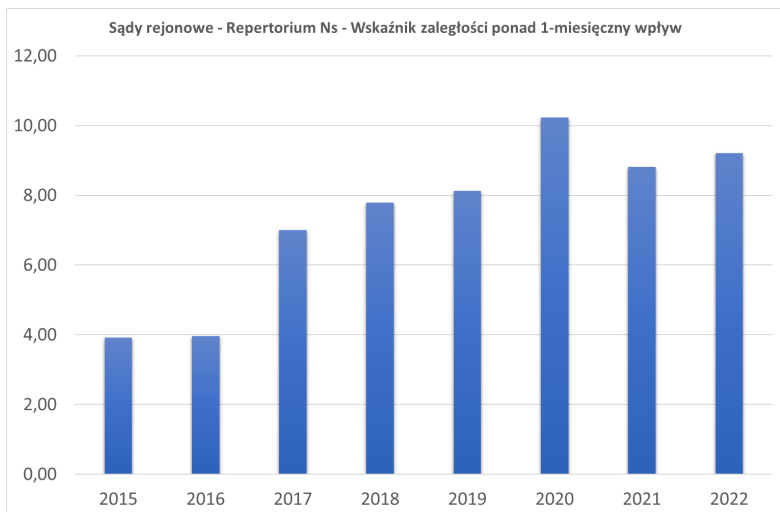
W poprzednim raporcie wskazano na pozostałość na poziomie 192 350 spraw na koniec 2020 r., na koniec 2022 r. pozostałość wynosiła już 217 682 spraw. Jest to spowodowane znaczącym wzrostem wpływu spraw, przy utrzymującej się na podobnym poziomie wysokości załatwień.

Świadczyć to może o braku rzetelnej oceny potrzeb w zakresie etaty-zacji i osiągnięciu maksimum wydajności na obecnym poziomie etatów orzeczniczych. Przy aktualnym wysokim i stale rosnącym wpływie spraw do repertorium Ns należałoby do tego zwiększającego się wpływu dostosować liczbę etatów orzeczniczych.

Grafika poniżej obrazuje utrzymujący się na zbliżonym poziomie wskaźnik opanowania wpływu, 97% w 2022 r. Niższy wskaźnik opanowania wpływu w 2021 r. wynikać mógł z większej pozostałości po 2020 r. i znaczącego wzrostu wpływu spraw do repertorium Ns.

Za wzrostem zaległości podąża też wzrost wskaźnika zaległości ponad 1-miesięczny wpływ, który ma stałą tendencję wzrostową, przewidywaną już w poprzednim raporcie i obecnie w porównaniu z 2015 r. wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ wzrósł ponad ponaddwukrotnie, z 3,92 w 2015 r. do 9,21 w roku 2022 (pomijając przekraczający 10 wskaźnik zaległości w 2020 r.).

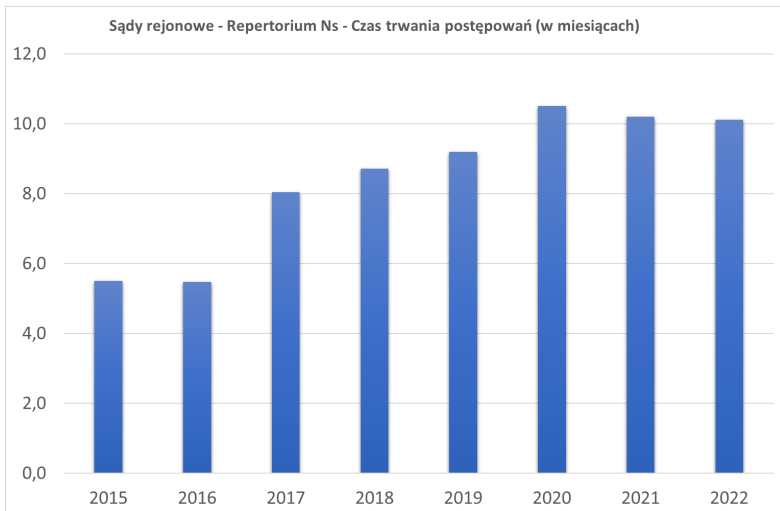
Wydłużeniu ulega także czas trwania postępowań sądowych w sprawach nieprocesowych. Tendencja znaczącego wzrostu utrzymuje się od 2017 r. i obecnie średni czas trwania postępowania w sprawach Ns to ponad 10 miesięcy.

Najdłużej trwały postępowania w 2020 r., lecz było to skutkiem czasowego ograniczenia działalności wszystkich instytucji, w tym także sądów w pierwszej połowie 2020 r.

Od 2021 r., pomimo powrotu działalności sądów do pracy bez większych ograniczeń, tendencja do wydłużających się postępowań utrzymuje się.

Oznacza to, że uczestnicy postępowania w 2022 r. musieli czekać na zakończenie swojej sprawy ok. 45% czasu dłużej niż w 2015 r.

Uzasadnienia tego zjawiska należy szukać we wciąż rosnącym wpływie, przy stabilnym, ale niepokrywającym wpływie poziomie załatwień.

REPERTORIUM K

Czym jest repertorium K i co na nie wpływa?

Zakres przedmiotowy repertorium K także nie uległ zasadniczej zmianie od poprzedniego raportu, choć pojawiły się nowe typy przestępstw, co jednak nie ma zasadniczego znaczenia dla liczby spraw wpływających do sądów.

W repertorium K sądów rejonowych rejestrowane są sprawy z oskarżenia publicznego i z oskarżenia prywatnego o przestępstwa oraz o przestępstwa skarbowe, jak też sprawy o wydanie wyroku łącznego wobec już prawomocnie skazanych.

Zgodnie z art. 24 ustawy z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2022 r. poz. 1375 ze zm.) – dalej: k.p.k. – sąd rejonowy orzeka w I instancji we wszystkich sprawach, z wyjątkiem spraw przekazanych ustawą do właściwości innego sądu. Do właściwości sądu rejonowego należy także rozpoznawanie środków odwoławczych w wypadkach wskazanych w ustawie.

Omówienie kluczowych wskaźników

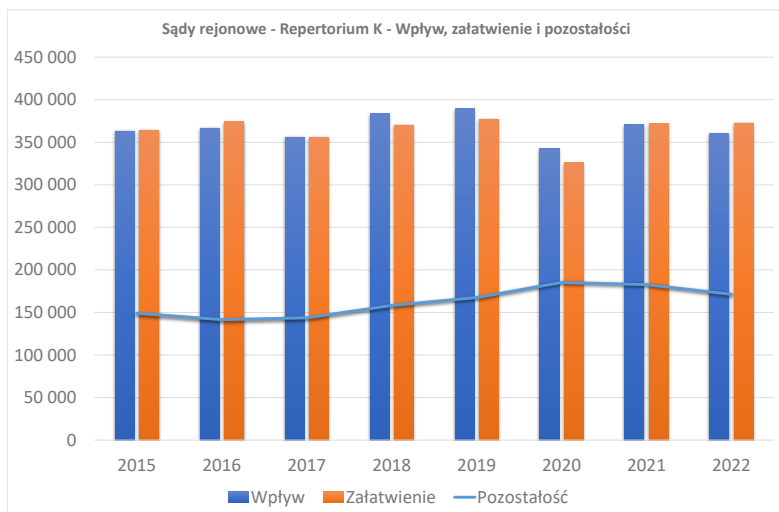
Po roku 2020, pierwszym roku epidemii, w którym także (jak we wszystkich istotnych repertoriach) w repertorium K odnotowano spadek liczby spraw, w 2021 r. wpływ spraw rejestrowanych w nim osiągnął poziom zbliżony do wpływu z 2016 r. W 2021 r. do sądów rejonowych wpłynęły 370 762 sprawy zarejestrowane w reperto-

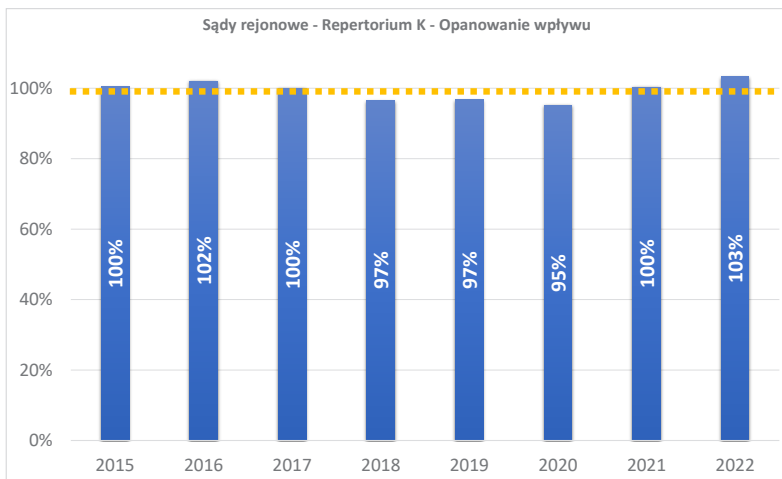
rium K. Było to więcej o 28 478 spraw niż w 2020 r., jednak o 18 622 sprawy mniej niż w roku 2019.

W 2022 r. w repertorium K zarejestrowanych zostało 360 411 spraw, tj. o ok. 3% mniej niż w roku 2021.

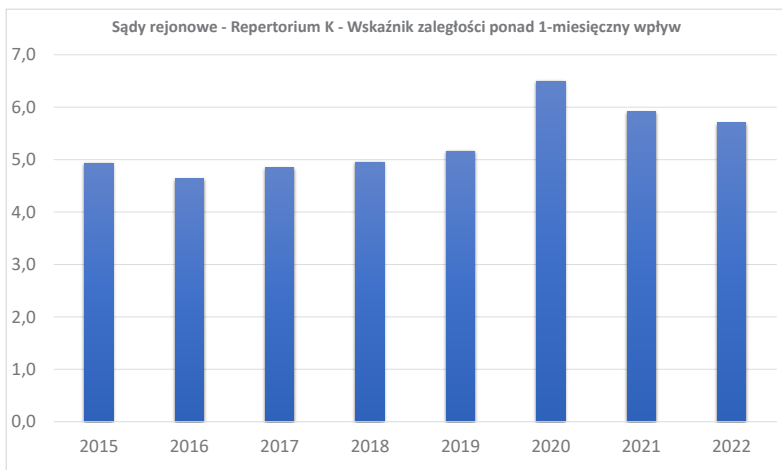
Zmianie uległa liczba załatwień w sprawach karnych w latach 2021–2022. Wyjątkowo duża ilość spraw omawianej kategorii, które wpłynęły do sądów rejonowych w latach 2018–2019, spowodowała, że nawet przy dużej liczbie spraw załatwionych w tych latach rosła zaległość, pozostałość niezafatwionych spraw, która swój najwyższy poziom osiągnęła w 2020 r., kiedy pozostało 185 221 niezakończonych spraw na koniec roku, co stanowiło 30-procentowy wzrost w stosunku do 2016 r. i ok. 24-procentowy wzrost w stosunku do 2015 r.

Zmniejszenie wpływu w latach 2021 i 2022 przy liczbie załatwień na zbliżonym poziomie do załatwień w latach 2018–2019 (ok. 372 tys. spraw rocznie) spowodowało, że widać tendencję spadkową pozostałości, w 2021 r. pozostało 182 726 spraw, w 2022 r. – 171 279.

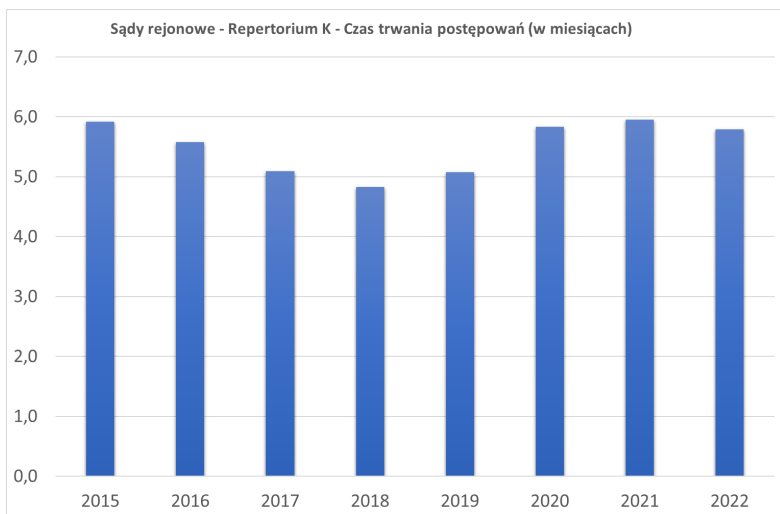

Zmniejszenie wpływu spraw zarejestrowanych w repertorium K w sądach rejonowych w 2021 r. w stosunku do 2019 r. powodowało opanowanie wpływu w 2021 r. na poziomie 100%, zaś dalszy spadek wpływu spraw w 2022 r. spowodował opanowanie wpływu na poziomie 103%, co w praktyce nie tylko oznaczało pełne opanowanie wpływu za ten rok (czyli załatwienie takiej liczby spraw, jaka wpłynęła w danym roku), lecz także dało możliwość zmniejszenia zaległości (załatwienia spraw pozostałych z poprzednich lat).

Konsekwentnie wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ zmniejszył się z 6,49 w 2020 r. do 5,70 w 2022 r.

Minimalnie skrócił się przez to czas trwania postępowań w sprawach karnych, a zatem na wyrok w sprawie karnej uczestnicy postępowania karnego, zarówno oskarżeni, jak i osoby pokrzywdzone, czekają krócej. W sądach rejonowych sprawy z repertorium K, które trwały w 2015 r. niecałe 5 miesięcy, są – średnio – o kilka dni krótsze.

REPERTORIUM P

Czym jest repertorium P i co na nie wpływa?

W Repertorium P rejestruje się sprawy z zakresu prawa pracy rozpoznawane w trybie procesowym. W tym repertorium sprawy są zróżnicowane, z przewagą spraw wymagających czasochłonnego postępowania dowodowego, zaś ustalenia faktyczne są czynione przez sąd w znacznej części wpływających spraw w oparciu o dowody z zeznań, a co za tym idzie, powodują konieczność przesłuchania stron oraz wielu świadków w sprawie. Przykładowo wymienić tutaj można sprawy o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy oraz łącznie z nimi dochodzone roszczenia, o odszkodowanie w przypadku nieuzasadnionego lub naruszającego przepisy wypowiedzenia oraz rozwiązania stosunku pracy, dotyczące kar porządkowych i świadectwa pracy oraz roszczenia z tym związane. W repertorium P znajdziemy również sprawy o ustalenie istnienia stosunku pracy, o odszkodowanie w związku z naruszeniem zasad prawa pracy (np. naruszenia zasad równego traktowania w zatrudnieniu, w związku z molestowaniem seksualnym w miejscu pracy) czy o odszkodowanie i zadośćuczynienie w związku z mobbingiem, o ustalenie wypadku przy pracy lub choroby zawodowej i roszczeń z tym związanych.

Sprawy pracownicze zasadniczo nie mają masowego charakteru, do rzadkości należy sytuacja, w której jeden podmiot występuje z dużą liczbą pozwów o zbliżonej podstawie faktycznej i prawnej. Zdarzają się jednak sytuacje, gdy przeciwko jednemu pracodawcy

występuje większa liczba osób, których roszczenie oparte jest na podobnej podstawie faktycznej i prawnej. Pewne kategorie spraw, jak np. o ustalenie istnienia, nawiązanie lub wygaśnięcie stosunku pracy, o uznanie bezskuteczności wypowiedzenia stosunku pracy, o przywrócenie do pracy i przywrócenie poprzednich warunków pracy lub płacy, o naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu i o roszczenia z tym związane, o odszkodowanie lub zadośćuczynienie w związku ze stosowaniem mobbingu, są rozpoznawane przez sądy rejonowe w składzie trzyosobowym, jednego sędziego zawodowego i dwóch ławników.

Ze względu na wskazaną na wstępie charakterystykę spraw rejestrowanych w repertorium P podkreślenia wymaga, iż liczba wpływających spraw w znacznej mierze zależna jest od zmieniającej się sytuacji na rynku pracy, stabilizacji gospodarczej, a w szczególności stabilności zatrudnienia. Im większa stabilizacja gospodarcza i mniejsza liczba osób bezrobotnych, tym mniejszy wpływ spraw do repertorium P, gdyż obywatelki i obywatele nie chcą wikłać się w procesy sądowe z uwagi na mniejsze koszty społeczno-ekonomiczne pracownika, który po rozstaniu z pracodawcą znalazł nową pracę. W przypadku większego bezrobocia i braku stabilizacji gospodarczej ryzyko przedłużającej się przerwy w zatrudnieniu jest dużo wyższe, a więc większa liczba pracowników korzysta z ochrony sądowej. Szczegółowe wskazanie tych zależności opisano w naszym poprzednim raporcie.

Jak wynika z danych statystycznych dotyczących stopy bezrobocia, w okresie 2015–2019 systematycznie malał procent osób bezrobotnych zarejestrowanych, który na początku 2015 r. wynosił 11,9% i sukcesywnie obniżał się, osiągając pod koniec 2019 r. poziom 5,2%, czyli spadł o ponad połowę.

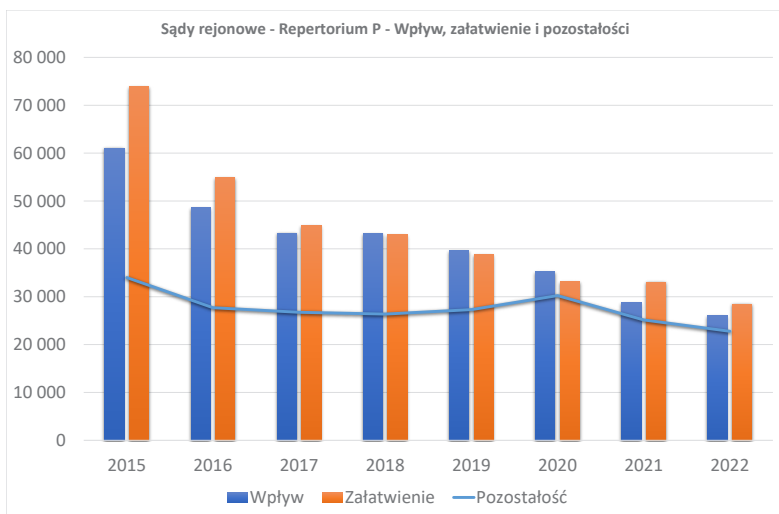
W grudniu 2020 r. bezrobocie wzrosło do co najmniej 6,3%, by już w latach następnych spaść do 5,6% (2021 r.) oraz do 5,2% (koniec 2022 r.)⁴.

⁴ Zob. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2023> (dostęp: 8.01.2024 r.).

Jeżeli zaś chodzi o dane statystyczne dotyczące przeciętnego zatrudnienia w gospodarce narodowej w latach 2015–2019, zaobserwować możemy nieznaczny, choć systematyczny wzrost⁵. W roku pandemicznym w stosunku do roku poprzedzającego wskazano jednak spadek wskaźnika przeciętnego zatrudnienia o 1%, natomiast w kolejnych latach możemy zaobserwować wzrost – w 2021 r. o 1,4% w stosunku do 2020 r., a w 2022 r. o 1,5% w stosunku do 2021 r.

Z przytoczonych powyżej danych wynika, iż 2020 był rokiem szczególnym, w którym doszło do wzrostu liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych oraz spadku przeciętnego zatrudnienia w stosunku do lat poprzednich⁶. Tendencja ta odwróciła się już w latach 2021–2022, przyjmując wzrost odpowiednio od 1,4 do 1,5%⁷.

Omówienie kluczowych wskaźników

⁵ Zob. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/> (dostęp: 8.01.2024 r.).

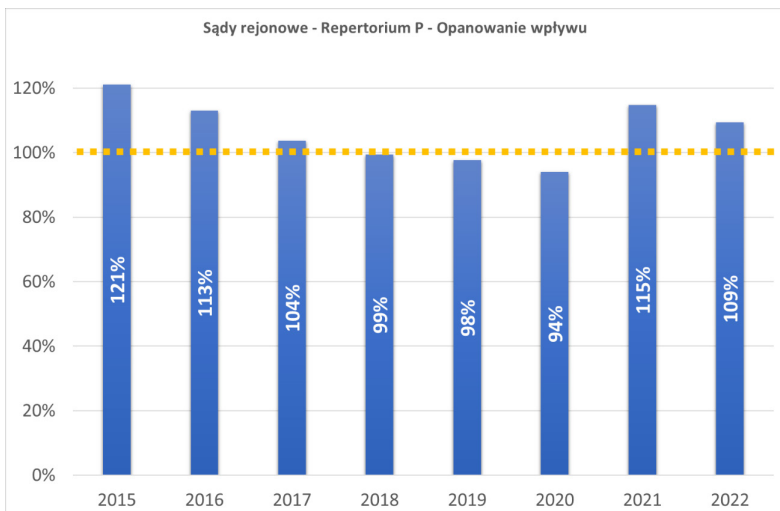
⁶ Tamże.

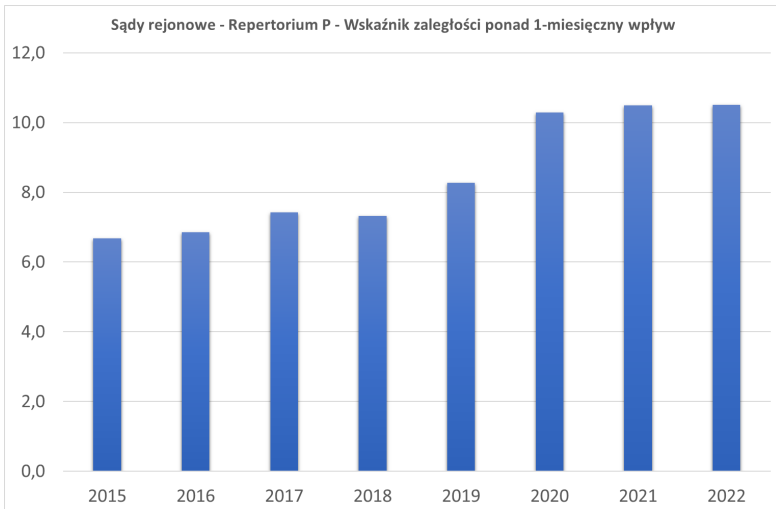
⁷ Tamże.

Dokonując oceny wpływu spraw do sądów rejonowych w latach 2015–2022, w ramach omawianego rodzaju spraw obserwujemy tendencję spadkową. W 2015 r. w repertorium P zarejestrowano 61 tys. spraw, a w 2016 r. wpłynęło ponad 48 tys. spraw, czyli o ponad 12 tys. mniej, tj. doszło do zmniejszenia wpływu o 20%. Z kolei w latach 2017 i 2018 wpływ spraw kształtował się na podobnym poziomie. W 2019 r. w stosunku do roku poprzedniego wpływ zmalał o 8% i tendencja spadkowa utrzymała się w 2020 r., osiągając pułap ponad 3,5 tys. spraw, tj. mniej o dalsze 11%, w 2021 r. osiągając blisko 3 tys. spraw (18,4% mniej), by w 2022 r. dojść do liczby 26 tys. spraw (9,5% mniej). Niewątpliwie na liczbę spraw wpływających do repertorium P miała wpływ sytuacja na rynku pracy, w tym wzrost zatrudnienia i jednocześnie spadek liczby osób bezrobotnych zarejestrowanych. Z drugiej strony, wydaje się również, iż na spadek wpływu spraw w repertorium P miała wpływ nowelizacja Kodeksu pracy ustawą z 25.06.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks pracy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1220), która weszła w życie 22.02.2016 r. Wprowadzoną regulacją ograniczono rodzaje umów o pracę i zrezygnowano z umowy o pracę na czas wykonania określonej pracy oraz doprecyzowano przepisy dotyczące zatrudniania na okres próbny, co mogło wpłynąć korzystnie na sytuację pracowników, a w związku z tym na mniejszą liczbę składanych pozwów. Dodatkowo ujednolicono okresy wypowiedzenia umów o pracę na czas określony i nieokreślony, odstępując jednocześnie od ograniczenia dopuszczalności wypowiedzenia umowy o pracę wyłącznie w zakresie umów zawartych na okres ponad 6 miesięcy. Z kolei przepisy reglamentujące możliwość zawierania pomiędzy tymi samymi stronami (pracodawcą i pracownikiem) umów o pracę na czas określony, w wymiarze maksymalnym łącznie 33 miesięcy i z łączną liczbą tych umów nieprzekraczającą trzech, mogły korzystnie wpłynąć na mniejszą skalę zatrudniania pracowników na podstawie umów na czas określony, i to w sytuacji, gdy powinna być zawarta umowa o pracę na czas nieokreślony, a tym samym na zmniejszenie wpływu spraw do repertorium P.

W 2015 r. pomimo załatwienia blisko 73 tys. spraw, przy wpływie 61 tys. spraw, pozostałość sięgała 34 tys. spraw, w latach kolejnych pomimo opanowania wpływu na poziomie w 2016 r. 113% i w 2017 r.

104% pozostałość sięgała odpowiednio blisko 28 tys. spraw i blisko 27 tys. spraw, zaś w latach 2018–2019 odpowiednio ponad 26 tys. i ponad 27 tys. spraw. W pandemicznym 2020 r. pozostałość wynosiła ponad 30 tys. spraw, przy czym pamiętać należy o związanych z pandemią ograniczeniach, a w szczególności o czasowym ograniczeniu aktywności sądów wyłącznie do spraw najpilniejszych. W latach 2021–2022 pozostałość malała, w 2021 r. o 16,7%, a w 2022 r. o 9,4%. Dodatkowo w stopniu mniejszym niż w wydziałach cywilnych mogła być wykorzystywana możliwość rozpoznawania spraw na posiedzeniach niejawnych czy prowadzenia rozpraw odmiejscowionych ze względu na specyfikę spraw oraz na występujące częściej niż w sprawach cywilnych wykluczenie cyfrowe stron i brak możliwości uczestniczenia w rozprawie za pośrednictwem urządzeń do komunikacji na odległość. Tendencja do zmniejszania się zaległości uległa odwróceniu w 2019 r., od kiedy pozostałość systematycznie rosła, osiągając punkt kulminacyjny w 2020 r. (ponad 30 tys. spraw). Spadek zaległości dostrzegalny jest już natomiast od 2021 r. (ponad 25 tys. spraw) i utrzymał się również w 2022 r. (blisko 23 tys. spraw).

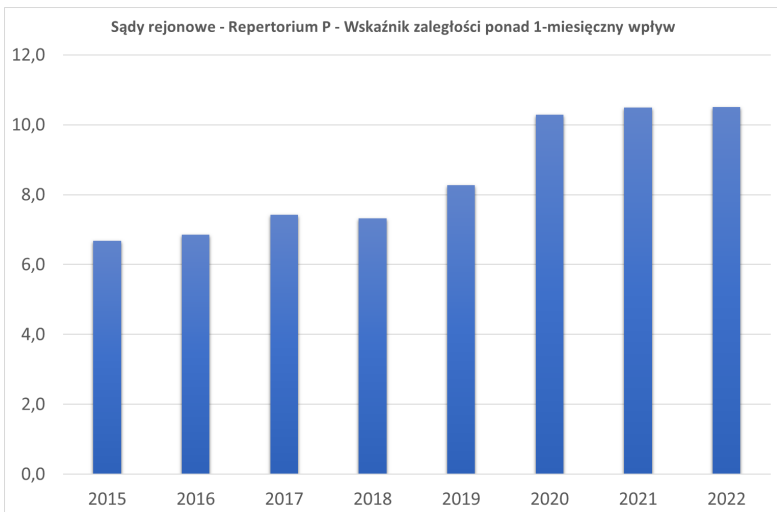

Pomimo spadku wpływu dostrzegalny jest stały wzrost czasu trwania postępowania i tym samym wzrost pozostałości. Wpływ na tę sytuację mogła mieć wprowadzona 12.08.2017 r. zasada niezmienności składu sądu, według której do zmiany w składzie sądu (sędziego lub ławnika) może dojść wyłącznie w przypadku niemożności rozpoznania sprawy w dotychczasowym składzie albo długotrwałej przeszkody w rozpoznawaniu sprawy w składzie ustalonym⁸. Do nieznacznego pogorszenia sytuacji doszło w latach 2018 i 2019. Zjawisko to jednak uległo pogłębieniu od 2020 r., w którym wskaźnik zaległości wyniósł 10,29, z kolei w roku 2021 – 10,49, a w 2022 r. – 10,50. Oznacza to, że wskaźnik zaległości zwiększył się w 2020 r. o 24% względem roku 2019, a w następnych latach utrzymał się na tym samym poziomie. Należy mieć również na uwadze, iż zjawiska powyższe zachodziły w kategorii spraw, które w znacznej części były sprawami czasochłonnymi, wymagającymi skomplikowanych ustaleń faktycznych, czynionych w oparciu o dowody z zeznań świadków, a ponadto rozpoznawanymi w składach ławniczych, tj. jednego sędziego zawodowego i dwóch ławników.

⁸ Zagadnienie to szczegółowo poruszono w poprzednim raporcie.

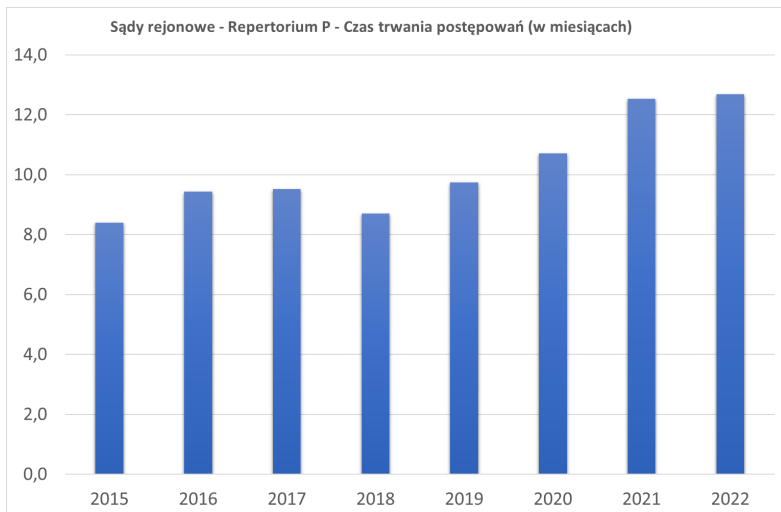
Wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ obrazuje stosunek spraw niezłatwionych i liczby spraw wpływających średnio w ciągu miesiąca, który pokazuje czas trwania postępowania do momentu załatwienia sprawy w ujęciu statystycznym, czyli tzw. zakresienia (zasadniczo wydania orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie w sądzie rejonowym). Wysoki procent pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ jest o tyle niepokojący, że obrazuje wzrost liczby spraw w referacie jednego sędziego i prowadzi do zwiększenia obciążenia i dłuższego oczekiwania na podjęcie czynności w sprawie, wyznaczenie terminu rozprawy, a tym samym rozstrzygnięcie sprawy.

Mimo szczególnej specyfiki spraw z zakresu prawa pracy i ich – w znacznej części – skomplikowanego charakteru w ostatnich latach doszło do likwidacji wydziałów pracy w mniejszych sądach, co spowodowało konieczność przeniesienia rozpoznawanych w likwidowanych sądach pracy spraw do innych sądów, nieraz w znacznej odległości od miejsca zamieszkania stron. Zamiast zatem przybliżyć wymiar sprawiedliwości do obywatela, doszło do przeciwnego i wysoce niepożądanego działania polegającego na oddaleniu sądów pracy od obywateli. Skutkowało to koniecznością dojazdu interesariuszy do innego miasta i związanymi z tym wyższymi kosztami oraz dłuższym

czasem oczekiwania na zakończenie ich spraw. Zwiększenie odległości miejsca zamieszkania obywateli od sądu pracy mogło również stanowić barierę w dochodzeniu roszczeń i dostępie do sądu, a w związku z tym mogło mieć wpływ na zmniejszenie liczby spraw wpływających do sądów pracy. Zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 29.03.2019 r. w sprawie zniesienia niektórych wydziałów w sądach rejonowych oraz zmieniającym zarządzenie w sprawie utworzenia wydziałów w sądach rejonowych (Dz.Urz. MS poz. 114) doszło do zniesienia 10 wydziałów pracy w sądach rejonowych w: Biskupcu, Głogowie, Gnieźnie, Mysłowicach, Myszkowie, Pszczynie, Starachowicach, Szczytnie, Świeciu oraz Zgorzelcu.

O stanie sądownictwa z perspektywy obywateli świadczyć może niewątpliwie czas trwania postępowań sądowych, przy czym dane te odnoszą się do czasu trwania postępowania w sprawach prawomocnie zakończonych. O ile w 2015 r. obywatele czekali na prawomocne zakończenie spraw 8,4 miesiąca, o tyle w 2019 r. czas oczekiwania na zakończenie sprawy wynosił 9,7 miesiąca, natomiast w 2020 r. – 10,7 miesiąca, w 2021 r. – 12,5 miesiąca, a w 2022 r. – 12,7 miesiąca. Oznacza to, że wydłużenie czasu trwania postępowania od 2015 do 2022 r. wyniosło ponad 51%.

Wspomniana wyżej likwidacja 10 sądów pracy spowodowała konieczność przekazania spraw przez nie rozpoznawanych do innych sądów, a ponadto z uwagi na stale rosnący wskaźnik pozostałości zwiększały się obciążenie sędziów i liczba spraw w ich referatach. Przekładało się to na dłuższy czas oczekiwania na pierwszy termin rozprawy i jednocześnie dłuższe odstępy czasu pomiędzy kolejnymi posiedzeniami, gdy zachodziła konieczność odroczenia rozprawy.

Ciągły i systematyczny wzrost obciążenia sędziów w wydziałach pracy, a ponadto zbyt niska w stosunku do potrzeb obsada oraz nierówna digitalizacja i informatyzacja sądów w sposób adekwatny do potrzeb spowodowały postępujący proces destrukcji wymiaru sprawiedliwości, o czym świadczą wydłużenie czasu trwania postępowania i związany z tym systematyczny wzrost pozostałości.

REPERTORIUM U

Czym jest repertorium U i co na nie wpływa?

W sądach rejonowych w repertorium U rejestruje się sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych o zasiłek chorobowy, wyrównawczy, opiekuńczy, macierzyński oraz pogrzebowy, o świadczenie rehabilitacyjne, o odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej, wypadku w drodze do pracy lub z pracy, wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, wypadku lub choroby zawodowej pozostającej w związku z czynną służbą wojskową albo służbą m.in. w Policji itp. oraz o ustalenie niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności (odwołania od decyzji orzeczeń wojewódzkich zespołów do spraw orzekania o niepełnosprawności). Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądach rejonowych najczęściej wymagają wiadomości specjalnych z zakresu medycyny. Wiedzę tę posiadają biegli lekarze, którzy sporządzają opinię nierzadko nawet w terminie do 24 miesięcy⁹.

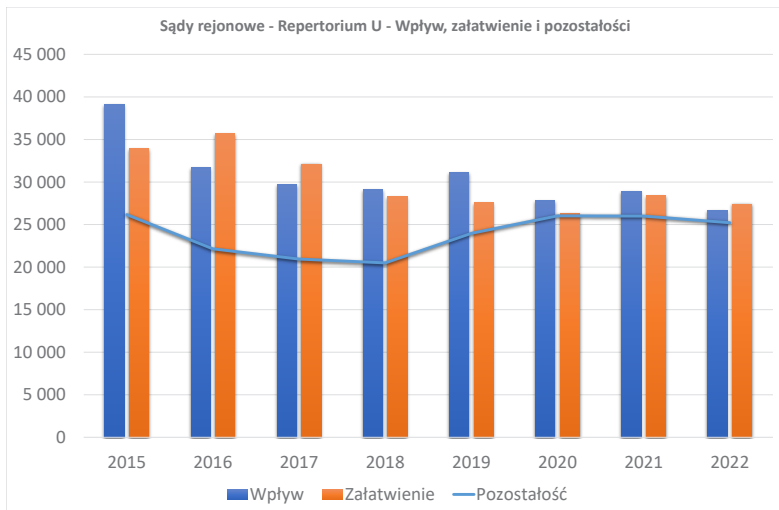
Omówienie kluczowych wskaźników

Analiza danych w zakresie wpływu pokazuje, że liczba spraw wpływających w latach 2016–2019 utrzymywała się na podobnym poziomie, a różnice w liczbie spraw sięgały maksymalnie 6%. W pandemicznym roku 2020 wpływ spraw do repertorium U był niższy

⁹ Specyfika spraw w ramach repertorium U została bliżej wyjaśniona w naszym poprzednim raporcie.

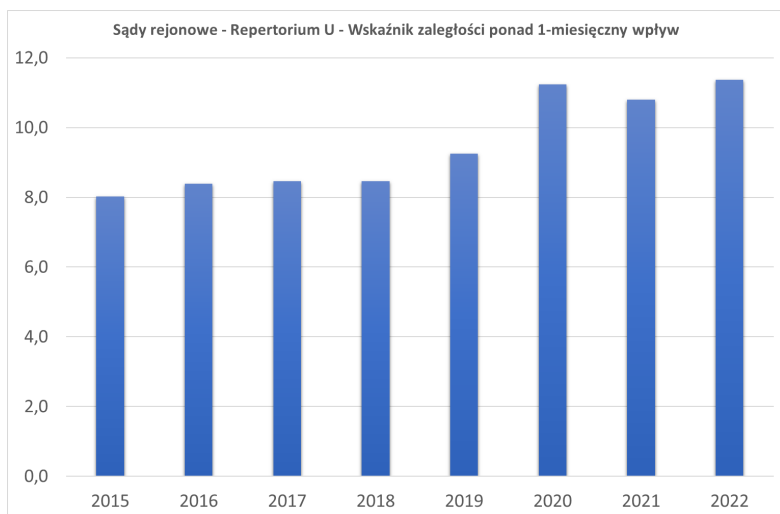
niż w latach poprzednich i wynosił blisko 28 tys. spraw. W tym też roku załatwiono najmniej spraw, bo ich liczba sięgnęła ponad 26 tys., co wpłynęło również na wzrost pozostałości o 8%. W 2021 r. wpływ spraw uległ zwiększeniu, wynosząc blisko 29 tys. spraw, w efekcie wpływu nie opanowano (załatwiono 28 380 spraw), co pociągnęło za sobą pozostałość prawie 26 tys. spraw. W 2022 r. wpływ zmniejszył się o 8%, a liczba załatwionych spraw zmniejszyła się o 4%. Pozostałość również uległa zmniejszeniu, wynoszącym 3%.

Liczba pozostałości w latach 2020–2022 kształtowała się na zbliżonym poziomie jak w roku 2015. Zaległość w roku 2015 wynosiła bowiem 26 tys. spraw, podobnie w 2020 r. – 26 tys., w 2021 r. – blisko 26 tys., zaś w 2022 r. – 25 tys. spraw. Różnica wynosi kilka procent.

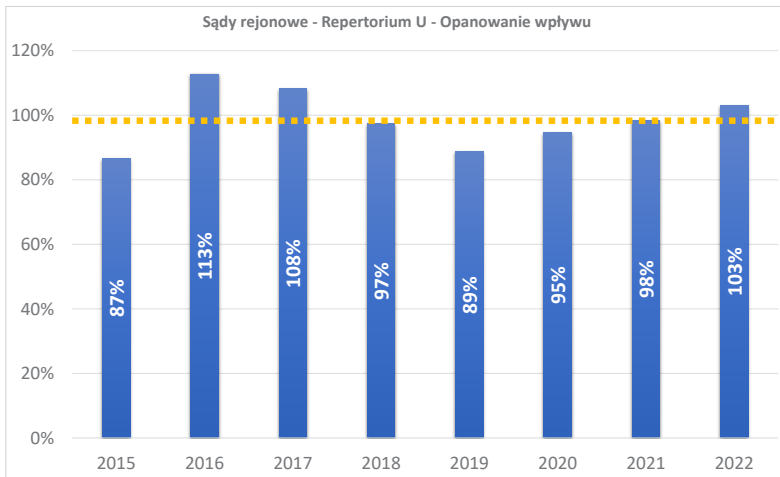

Przystępując do analizy pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ, powtórzyć należy, iż wskaźnik ten obrazuje stosunek spraw niezadowolonych do liczby spraw wpływających średnio w ciągu miesiąca. Jest on powiązany z czasem trwania postępowania do momentu załatwienia sprawy w ujęciu statystycznym, jak również proporcjonalny do liczby spraw w referatach poszczególnych sędziów, w tym liczby pozostałości. A zatem im wyższy wskaźnik procentowy pozo-

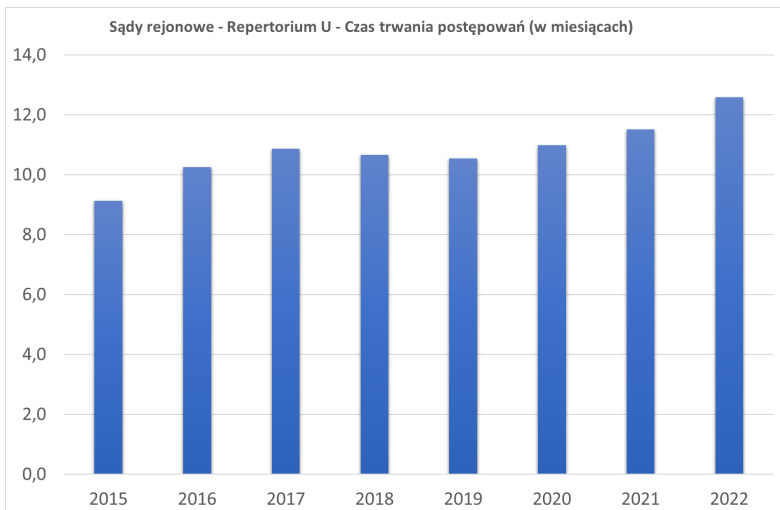
stałości ponad 1-miesięczny wpływ, tym wyższa liczba spraw w referatach poszczególnych sędziów, czyli większy wzrost obciążenia sędziów i związane z tym dłuższe oczekiwanie na podjęcie czynności w sprawach. O ile wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ w 2015 r. wynosił 8,03, o tyle w kolejnych latach 2016–2022 systematycznie wzrastał. Największy wzrost widać w roku 2020, kiedy to wskaźnik zaległości zwiększył się o 18%. Kolejne 2 lata to niewielkie zmiany. W 2021 r. wskaźnik wynosił 10,80, a w 2022 r. nieznacznie wzrósł o 5%.

W 2015 r. oraz w latach 2018–2021 mamy do czynienia z nieopanowaniem wpływu, w latach 2018, 2020 i 2021 w nieznacznym procencie – odpowiednio 3%, 5% i 2%, zaś w latach 2015 i 2019 nieopanowanie wpływu sięgało odpowiednio 13% i 11%. Dopiero w 2022 r. nieznacznie opanowano wpływ – w 103%.

Wskaźnik czasu trwania postępowania odnosi się do czasu trwania postępowania w sprawach zakończonych. W 2015 r. na rozstrzygnięcie sprawy obywatele czekali 9,1 miesiąca, w 2018 r. czas oczekiwania wynosił już 10,7 miesiąca, by w 2020 r. dojść do 11 miesięcy. W następnych latach wyniósł: 11,5 miesiąca w 2021 r. i 12,6 miesiąca w 2022 r. Długość postępowania w sprawach rejestrowanych w repertorium U w latach 2015–2022 wzrosła aż o 37,72%.

Okolo połowy spraw wpływających do repertorium U to sprawy z odwołania od decyzji wojewódzkich komisji orzekania do spraw niepełnosprawności (WZON) o ustalenie stopnia niepełnosprawności lub niepełnosprawności, a zatem dotyczy spraw obywateli o szczególnych potrzebach i znajdujących się w trudnej sytuacji. Podkreślenia wymaga również, iż w każdej z tych spraw do rozstrzygnięcia wymagane są wiadomości specjalne, często biegłych lekarzy z wielu specjalizacji, w tym z zakresu ortopedii, chirurgii, neurologii i psychiatrii, czyli najbardziej deficytowych dziedzin pod względem liczby biegłych sądowych, gdzie czas oczekiwania na opinie wynosi aż 24 miesiące. Oprócz wyżej wymienionych spraw wiadomości specjalne z zakresu medycyny wymagane są również we wszystkich sprawach dotyczących zasiłku chorobowego z tytułu wypadku przy pracy i z nim zrównanych, jak też o jednorazowe odszkodowanie z tytułu wypadku przy pracy i z nim zrównanych. O ile sprawy z odwołań od decyzji WZON nie wymagają rozprawy i zasadniczo mogą być rozstrzygane na posiedzeniach niejawnych, o tyle w sprawach dotyczących zasiłku chorobowego z tytułu wypadku przy pracy czy jednorazowego odszkodowania do rozstrzygnięcia niezbędne jest przeprowadzenie obszernego postępowania dowodowego.

Podkreślenia wymaga, że pogłębiający się deficyt liczby biegłych z zakresu medycyny trwa od wielu lat. Jedną z jego przyczyn są nierynkowe stawki określające wynagrodzenia biegłych. Oczywiście w przeważającej części czas trwania postępowania wynika z dramatycznego braku biegłych sądowych z zakresu medycyny, których opinia jest niezbędna do wydania orzeczenia kończącego postępowanie.

Wzrost obciążenia sędziów w wydziałach ubezpieczeń społecznych, a ponadto zbyt niska w stosunku do potrzeb obsada oraz brak digitalizacji i informatyzacji sądów spowodowały postępujący proces zapadłości wymiaru sprawiedliwości, o czym świadczy wydłużenie czasu trwania postępowania i związany z tym systematyczny wzrost pozostałości. Jednocześnie, co znamienne w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, deficyt biegłych sądowych i brak adekwatnych do potrzeb rozwiązań stanowią w tej kategorii spraw istotną barierę dla obywateli, którzy ze względu na stan zdrowia nieraz nie doczekują

orzeczenia kończącego postępowanie w sprawie. Zasadniczo deficyt biegłych sądowych z zakresu medycyny negatywnie wpływa na cały obszar sądownictwa, niemniej najbardziej ogniskuje się w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych, w większości których bez wiadomości specjalnych z zakresu medycyny nie jest możliwe zakończenie postępowania sądowego w rozsądnym terminie.

REPERTORIUM GC

Czym jest repertorium GC i co na nie wpływa?

W ramach sądownictwa powszechnego funkcjonują 44 sądy rejonowe z wydziałami gospodarczymi. Pion gospodarczy realizowany jest w kilku rodzajach wydziałów w strukturze sądu rejonowego: Wydziału Rejestrowego (wydział rejestru zastawów, wydział krajowego rejestru sądowego), wydziału do spraw restrukturyzacyjnych i upadłościowych oraz wydziału gospodarczego, tzw. procesowego. w wydziałach rejestrowych funkcję orzeczników pełnią wyłącznie referendarze sądowi.

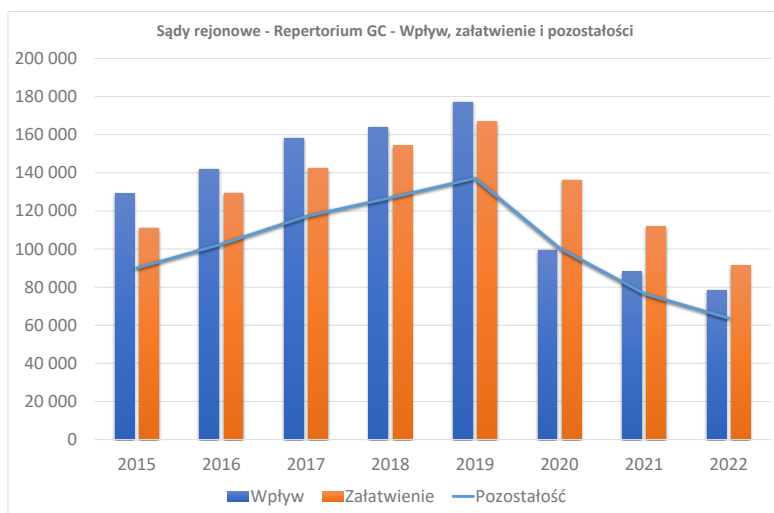
Repertorium GC jest zasadniczym rejestrem w sprawach gospodarczych, podlegających rozpoznaniu w procesie i jako jedyne jest brane pod uwagę przy ocenie sprawności postępowań. W ramach wydziału gospodarczego (procesowego) prowadzone są również inne repertoria: GNc, GNs, GCo, Gz¹⁰.

Sprawy gospodarcze, rozpoznawane w wydziałach procesowych sądów rejonowych (obejmujące wszystkie repertoria), to sprawy ze stosunków cywilnych między przedsiębiorcami w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej – choćby którakolwiek ze stron zaprzestała prowadzenia działalności gospodarczej. To także sprawy ze stosunku spółki oraz niektórych roszczeń wynikających z Kodeksu

¹⁰ Ich bliższy opis zawarto w naszym poprzednim raporcie – A. Begier, R. Cebula, Ł. Małecki-Tepicht, M. Plaskacz, A. Wypych-Knieć, U. Żółtak, *Obietnice a rzeczywistość...*

spółek handlowych, ponadto sprawy z umów o roboty budowlane oraz związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych, z umów leasingu, a także sprawy przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo lub solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej. Wśród tych spraw pozostają także niektóre sprawy o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, a także niektóre sprawy o pozbawienie wykonalności tytułu wykonawczego.

Omówienie kluczowych wskaźników

W ostatnich kilku latach doszło do zmiany przepisów, które spowodowały istotne zmniejszenie wpływu spraw w wydziałach gospodarczych w 2020 r. W wyniku wprowadzenia art. 458² § 2 pkt 2 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2023 r. poz. 1550 ze zm.) – dalej: k.p.c. – od 7.11.2019 r. wiele tysięcy spraw przeszło z wydziałów gospodarczych do wydziałów cywilnych. Dotyczyło to spraw odszkodowawczych o zwrot kosztów najmu samochodu zastępczego (koszt najmu – szkoda), a także o zwrot kosztów naprawy pojazdu uszkodzonego (koszt naprawy – szkoda) w ramach rozliczeń

między firmami ubezpieczeniowymi a podmiotami uprawnionymi (przedsiębiorcami, którzy nabyli wierzycelności z tego tytułu od konsumentów). Na omawiane repertorium wpływa również trend, który obecnie staje się standardem, wynajmu samochodów zastępczych w sytuacji uszkodzenia pojazdu uczestniczącego w kolizji drogowej.

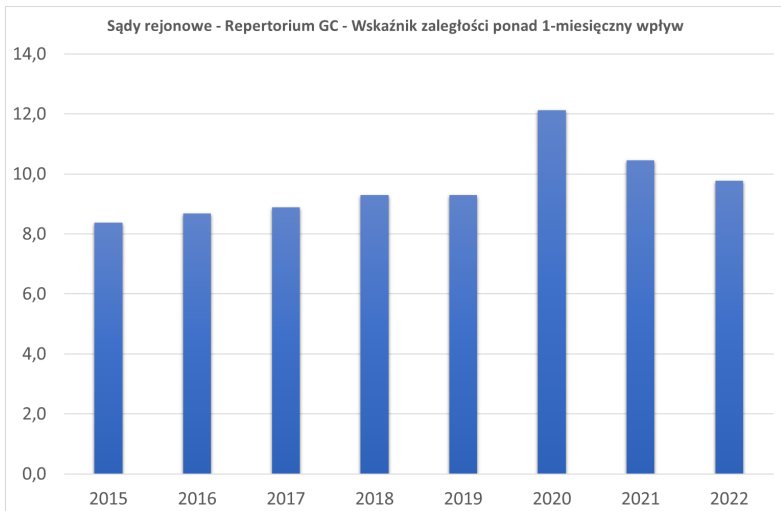
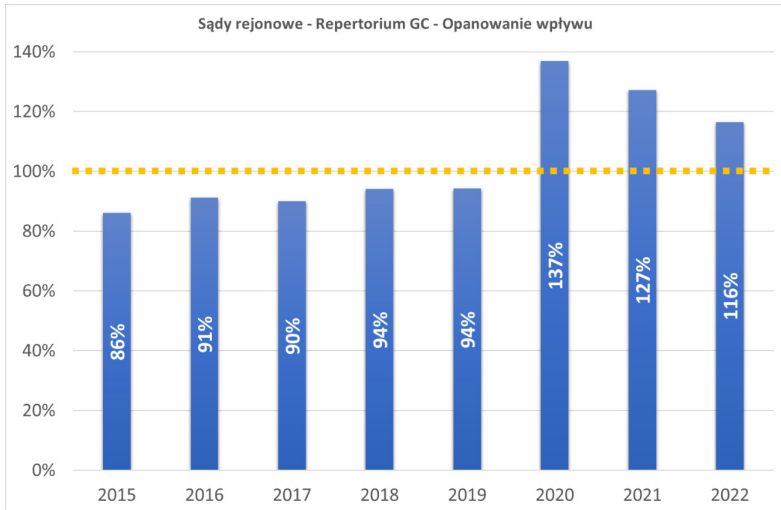
W efekcie ze wszystkich wydziałów gospodarczych procesowych w sądach rejonowych (w skali całego kraju) przekazano dziesiątki tysięcy spraw do 320 sądów z wydziałami cywilnymi.

Na przestrzeni lat 2015–2019 wpływ spraw zwiększał się o jedną trzecią. W 2015 r. wynosił 129 tys., a w 2019 r. doszedł do 177 tys. Dopiero od następnego roku nastąpił wyraźny spadek wpływu, osiągając w 2022 r. już tylko ponad 78 tys. spraw, co oznacza zmniejszenie wpływu aż o 40% w stosunku do 2015 r. Największy spadek liczby spraw miał miejsce w 2020 r. – o 43,82% w porównaniu z 2019 r.

W latach 2015–2019 liczba załatwionych spraw była niższa od liczby spraw, które wpłynęły do repertorium GC, przy czym obie te liczby systematycznie rosły w tym okresie, co przekładało się również na systematyczny, choć stosunkowo wyrównany wzrost pozostałości. Dopiero w latach 2020–2022 wpływ spraw został opanowany. Ponadto odsetek załatwień był na tyle duży, że nastąpiło również znaczące zmniejszenie pozostałości, odpowiednio dla 2020 r. 100 tys. spraw, dla 2021 r. ponad 76 tys. spraw, a dla 2022 r. ponad 63 tys. spraw. Było to oczywiście efektem zmiany właściwości sądowej dla wyżej wymienionych spraw. Na wyniki te bez wątpienia wpłynęła również sytuacja pandemiczna w kraju, ponieważ wyhamowany obrót gospodarczy w takich działach gospodarki jak gastronomia, turystyka, budownictwo czy wreszcie transport musiał przełożyć się z jednej strony na zmniejszenie sporów, a z drugiej na ocenę aktualnej nieefektywności w dochodzeniu roszczeń przed sądem wobec potencjalnej niewypłacalności dłużnika-przedsiębiorcy.

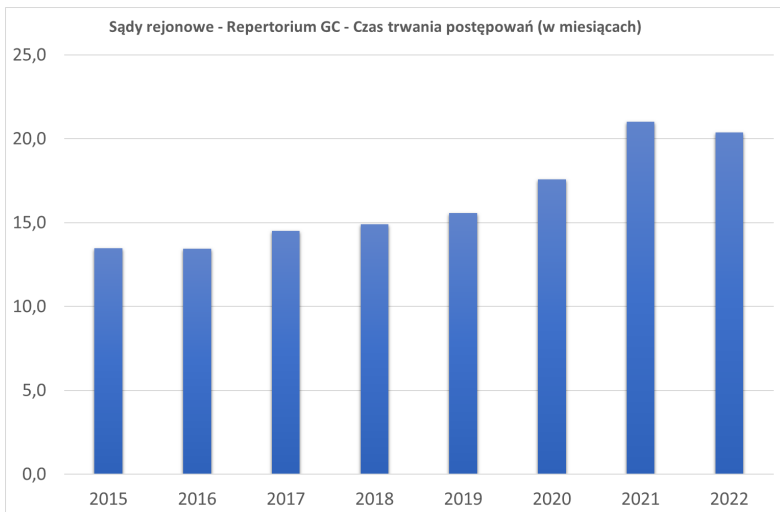
Znaczące zmniejszenie wpływu, jakie można zaobserwować od 2020 r., przy wciąż niezmiennym liczbie sędziów spowodowało, że liczba spraw, jakie przypadały na jednego sędziego, była prawie o połowę mniejsza.

Dane statystyczne z lat 2015–2022 pokazują, że przed 2020 r. opanowanie wpływu rokrocznie wynosiło ok. 90%. Natomiast od 2020 r. opanowanie wpływu wynosiło odpowiednio 137% w 2020 r., 127% w 2021 r. i 116% w 2022 r., co oznacza, że zostały nadrobione zaległości z lat poprzednich.

Można przyjąć kilka hipotez tłumaczących tak istotną zmianę. Po pierwsze, czynnikiem oddziałującym na poziom pokonania wpływu spraw rejestrowanych w repertorium GC w latach 2020–2022 jest możliwość wydawania wyroków na posiedzeniach niejawnych. Z natury rzeczy tego rodzaju proceduralne rozwiązanie, eliminujące konieczność wyznaczania posiedzeń jawnych, zgodnie z terminarzem wokand odpowiednio skraca postępowanie, statystycznie osiągając tym samym wynik końcowy (orzeczenie merytoryczne) w ocenianym roku statystycznym. Po drugie, dla pokonania wpływu w wydziałach gospodarczych znaczenie miało przekazanie wyżej wymienionych spraw odszkodowawczych (mających znaczący udział w statystykach wydziału) do wydziałów cywilnych. Czynniki te bez wątpienia stworzyły lepsze warunki do przerzucenia większej uwagi merytorycznej sędziów na pozostałe sprawy. Trzeba bowiem podkreślić, iż jakkolwiek lata 2020–2022 są zdecydowanie lepsze od poprzedniego okresu, to jednak dostrzegalny jest też wyraźny spadek efektywności z każdym kolejnym rokiem o 10%. Wynika to z faktu, że przedsiębiorcy w 2020 r. powstrzymywali się od wnoszenia do sądów mniej pilnych i bardziej skomplikowanych spraw, jednak gdy sytuacja na rynku po najgorszym roku pandemicznym 2020 stała się bardziej przewidywalna, sprawy te zaczęły być wnoszone do sądów. Ponadto w naszej ocenie efektywność w rozpoznaniu spraw dotyczy przede wszystkim drobnych spraw.

Analiza czasu trwania postępowań prawomocnie zakończonych pozwala zauważyć stopniowe wydłużanie się czasu potrzebnego do zakończenia sprawy, co w perspektywie 7 lat (2015–2022) oznacza wydłużenie tego czasu o 51%. O ile czas trwania postępowania w 2015 r. wynosił niewiele ponad rok (13,48 miesiąca), o tyle czas trwania postępowania w 2020 r. wynosił już 17,57 miesiąca, z kolei w 2021 r. – 21 miesięcy, podobnie w 2022 r. (20,38 miesiąca). Biorąc pod uwagę dane dotyczące pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ, które odzwierciedlają czas trwania postępowań do momentu ich załatwienia w ujęciu statystycznym (tj. zakreślenia sprawy), należy wskazać, że w latach 2015–2019 wskaźnik ten wynosił ok. 9, natomiast w 2021 r. przekroczył wartość 12,87, by spaść w roku 2022 do 9,76.

Sprawy rejestrowane w repertorium GC mogą sugerować pewną poprawę w latach 2020–2022 w pionie gospodarczym. Przede wszystkim trzeba jednak pamiętać, że jakkolwiek zmiana właściwości sądów wprowadzająca niektóre kategorie spraw gospodarczych do wydziałów cywilnych przyniosła pewien wymierny efekt uwidoczniiony w statystykach wydziałowych, niemniej, po pierwsze, była to zmiana zdecydowanie spóźniona, a po drugie, absolutnie konieczna wobec całkowitej nieefektywności rozpoznania tego rodzaju spraw w nielicznych sądach gospodarczych (w skali wszystkich sądów rejonowych). Ponadto statystyczna poprawa wyników za lata 2020–2022 może być także efektem wyjątkowej sytuacji, jaka powstała w 2020 r. w związku z pandemią COVID-19, a następnie napaścią Rosji na Ukrainę po 24.02.2022 r., przejawiającej się m.in. ogólnym wyhamowaniem obrotu gospodarczego w wielu działach gospodarki, a także nieprzewidywalnością sytuacji gospodarczej kraju i poza nim, co przełożyło się na mniejszy wpływ na sprawy.

Kolejna obszerna nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z datą wejścia w życie od 1.07.2023 r. pociągnęła za sobą podobny chaos interpretacyjny w ramach stosowania przepisów proceduralnych do tego, jaki miał miejsce przy wcześniejszych zmianach Kodeksu po-

stępowania cywilnego w ostatnich latach, jako konsekwencja niskiej jakości rozwiązań proceduralnych wchodzących w życie. Bez wątpienia sytuacja ta dodatkowo negatywnie wpłynie na sprawność postępowania cywilnego.

REPERTORIUM RC

Czym jest repertorium RC i co na nie wpływa?

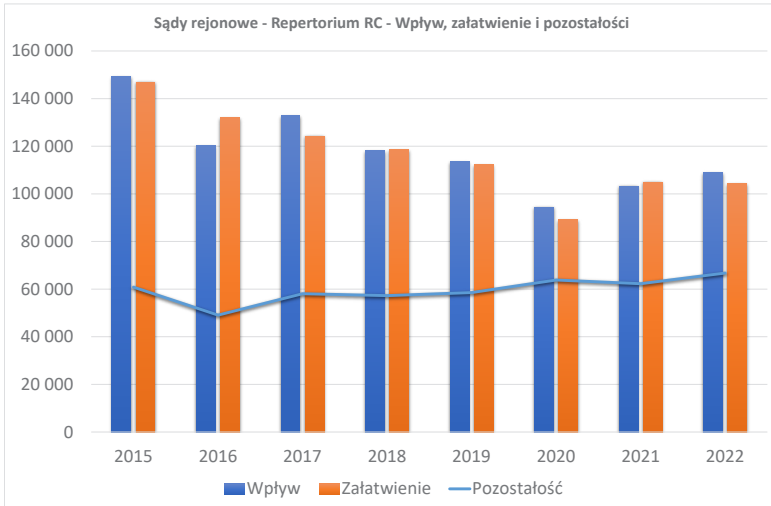
Sprawy z repertoriów **RC** i **Nsm** zaprezentowane na wykresach stanowią jedynie część spraw rozpoznawanych w wydziałach rodzinnych i nieletnich. Istotną liczbę stanowią również sprawy opiekuńcze dotyczące osób dorosłych (repertorium **RNs**), sprawy nieletnich (repertorium **Nkd**) oraz sprawy wykonawcze (wykazy **Opm**, **Op**, **Alk**, **Nw**).

Pod sygnaturą z repertorium **RC** rozpoznawane są sprawy o:

- alimenty, zmianę orzeczenia w zakresie alimentów (podwyższenie, obniżenie), ustalenie wygaśnięcia obowiązku alimentacyjnego, zaspokojenie potrzeb rodziny, roszczenia regresowe;
- ustalenie ojcostwa i roszczenia z tym związane (alimenty, roszczenia matki dziecka pozamałżeńskiego);
- zaprzeczenie ojcostwa, ustalenie bezskuteczności uznania ojcostwa;
- ustanowienie przez sąd rozdzielności majątkowej pomiędzy małżonkami;
- pozbawienie tytułu wykonawczego wykonalności,

a także sporadycznie zdarzające się sprawy o: rozwiązanie przysposobienia, zwolnienie zajętego przedmiotu spod egzekucji, ograniczenie lub wyłączenie odpowiedzialności majątkiem wspólnym, zwrot (zapłatę) wyegzekwowanego świadczenia, ustalenie macierzyństwa, zaprzeczenie macierzyństwa.

Omówienie kluczowych wskaźników

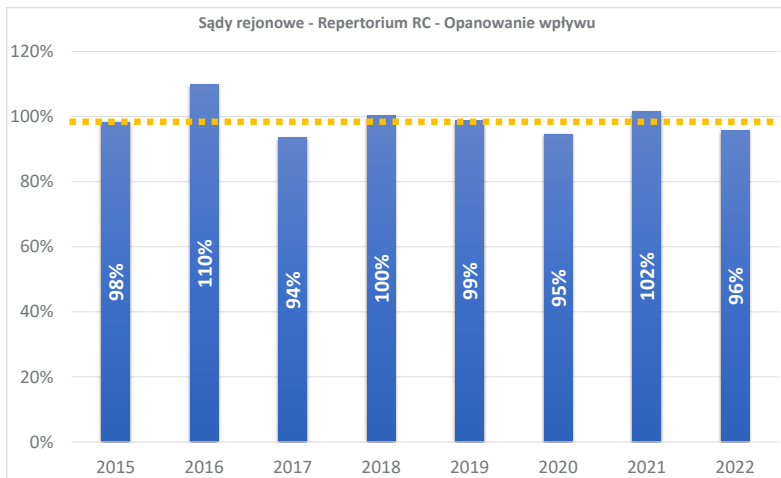
W repertorium RC ilościowo dominują sprawy o alimenty, w tym o ich podwyższenie. W stosunku do roku 2015 nastąpił zauważalny spadek liczby spraw. W 2015 r. do repertoriów RC w sądach wpłynęło 149 338 spraw, a w 2022 r. – 108 856, czyli o 40 482 mniej.

Przyczyn takiego spadku jest wiele, głównie o charakterze demograficznym i ekonomicznym. Pierwszą grupą przyczyn są: spadek liczby dzieci co do zasady uprawnionych do alimentów, pojawienie się świadczenia 500+, niska skuteczność egzekucji alimentów i tzw. szara strefa w zatrudnieniu. Ten ostatni aspekt w niektórych przypadkach może zniechęcać do wnoszenia pozwów wobec spodziewanej bezskuteczności egzekucji i niemożności uzyskania ich wypłaty z Funduszu Alimentacyjnego, z powodu niskiego progu limitu dochodów drugiego rodzica uprawnającego do otrzymania świadczenia.

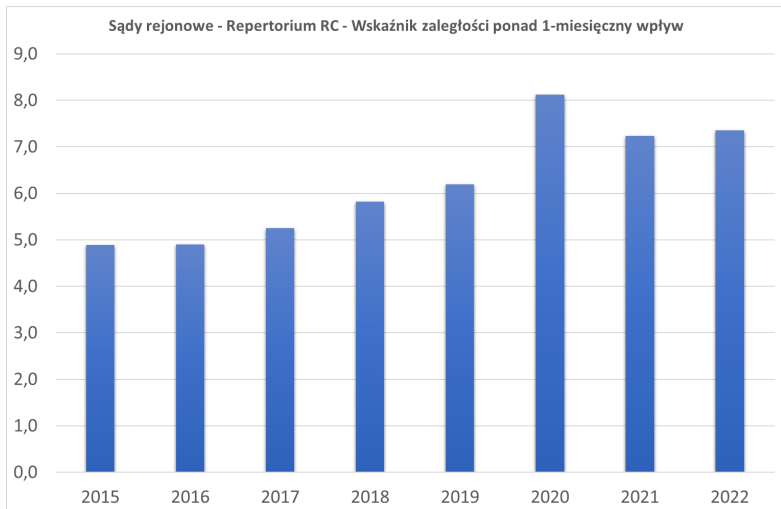
Spadek wpływu nie oznacza, że od wydziałów rodzinnych należy oczekiwać szybszego procedowania. W tym okresie wzrósł bowiem wpływ w innym zasadniczym repertorium – Nsm – z 231 469 spraw

w 2015 r. do 291 682 w 2022 r., czyli aż o 60 213 spraw (!). W naszej ocenie wzrasta poziom skomplikowania spraw – powodowie i pozwani w tych rodzajach spraw rzadziej niż kiedyś są skłonni zawierać ugody. Pozwani rzadziej nie podejmują obrony, a tym samym zmniejszyła się liczba wyroków zaocznych, zaś strony korzystają częściej z profesjonalnej pomocy prawnej i przedstawiają obszerniejszy materiał dowodowy. Powyższe jest związane zarówno z większą świadomością stron swoich praw, jak i ze zwiększoną dostępnością bezpłatnych porad prawnych. Istotnym czynnikiem wpływającym na czas trwania postępowania jest słaba sytuacja kadrowa wydziałów rodzinnych i nieletnich: zbyta mała liczba sędziów, starzenie się kadry sędziowskiej wobec braku zasilania asesorami, braki obsługi sekretarskiej, w przypadku której liczba etatów jest uzależniona nie od liczby spraw, ale od liczby sędziów. W konsekwencji powstaje błędne koło, w którym zbyt mała liczba sędziów pociąga za sobą automatycznie niewystarczającą liczbę sekretarzy w danym wydziale. W wydziałach rodzinnych i nieletnich, poza dużymi miastami, nie orzekają również referendarze sądowi, którzy teoretycznie mogą odciążyć sędziów od niektórych czynności w sprawach. Brakuje również, jak we wszystkich wydziałach, dostatecznej liczby asystentów sędziego. W sytuacji znacznego wpływu i konieczności natychmiastowego podejmowania czynności w sprawach rodzinnych optymalnie byłoby, gdyby jeden asystent przypadał na nie więcej niż dwóch sędziów, lecz w sądach rejonowych praktycznie się to nie zdarza.

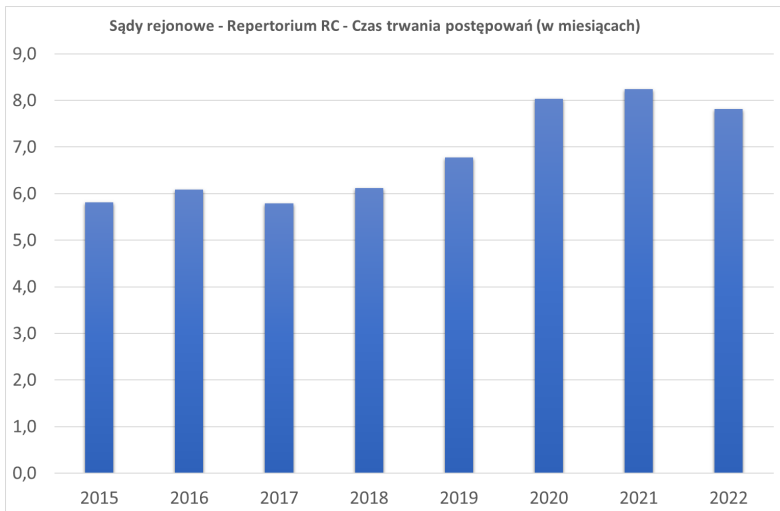
Jeżeli chodzi o załatwienia w ostatnich 2 latach – w 2021 r. wydziały rodzinne załatwiły 104 868 spraw z zakresu repertorium RC, a w 2022 r. – 104 188, czyli mniej więcej tyle samo. Pokazuje to, że taka liczba stanowi granicę wydolności sądów rodzinnych.

O ile w 2021 r. spraw załatwiono więcej (104 868), niż ich wpły-
nęło (103 267) – o tyle w 2022 r. już mniej (104 188 w stosunku
do wpływu 108 856). Załatwiono w tym roku 96% spraw, które wpły-
nęły (tzw. opanowanie wpływu). Oznacza to, że wzrasta tzw. pozos-
tałość, czyli liczba spraw pozostałych do załatwienia, tj. potocznie
zaległości. W 2015 r. pozostałość spraw w repertorium RC wyniosła
60 848, a w 2022 r. – 66 754.

W 2015 r. wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ wynosił 4,89 miesiąca, a w 2022 r. – 7,36! Mniej więcej oznacza to, że pozostaje w sądach niezadowolonych tyle spraw, ile wpływa przez 7,5 miesiąca, i jednocześnie wskaźnik ten pokazuje w przybliżeniu przeciętny czas trwania postępowań w sprawach z repertorium RC, tj. 7,5 miesiąca.

Przykład: Pani Amanda chce w imieniu małoletniej córki wnieść przeciwko jej ojcu Bogdanowi sprawę o podwyższenie alimentów. Patrząc na wykres – przeciętny czas trwania sprawy z zakresu tego repertorium to 7,8 miesiąca. Jeżeli w pozwie będą szczegółowo opisane potrzeby dziecka i wskazane dane pozwalające sądowi ustalić możliwości zarobkowe pozwanego, a ten na doręczony przez listonosza albo komornika pozew nie odpowie, być może sąd zdecyduje o wydaniu na posiedzeniu niejawnym wyroku zaocznego, co zajęłoby ok. 2 miesiące od złożenia pozwu. Być może strony zgodzą się na skierowanie sprawy do mediacji albo na pierwszym terminie rozprawy zawrą ugodę, co pozwoliłoby zakończyć spór w ok. 2–6 miesięcy, ale niewykluczone jest, że sprawa będzie wymagała kilku terminów rozpraw i jej rozstrzygnięcie zajmie 1,5 roku czy nawet 2 lata!

W naszym poprzednim raporcie z 2021 r. przedstawiliśmy rozszerzoną analizę przyczyn pogorszenia wyników statystycznych i prognoz w sprawach rodzinnych i nieletnich na kolejne lata. Wnioski powyższe są nadal aktualne, a prognozy stawiane w 2021 r. potwierdziły się¹¹. Prognozy z raportu „Iustitii” z 2021 r. były trafne. Niestety, rekomendacje nie zostały zrealizowane. Nie wprowadzono dotąd wielokrotnie zapowiadanej instytucji „alimentów natychmiastowych”, która miała przyspieszyć i ułatwić sprawy o alimenty. Prace nad projektem ustawy o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz niektórych innych ustaw, który w rządowym projekcie legislacyjnym miał numer UD261, ze względu na zasadę dyskontynuacji prac parlamentu, nie będą prowadzone w kadencji 2019–2023. Opiniowanie ww. projektu zakończyło się na konsultacjach publicznych.

¹¹ Z uwagi na ograniczoną objętość tegorocznego raportu zalecamy sięgnięcie do opracowania: A. Begier, R. Cebula, Ł. Małecki-Tepicht, M. Plaskacz, A. Wypych-Knieć, U. Żóltak, *Obietnice a rzeczywistość...*

REPERTORIUM NSM

Czym jest repertorium Nsm i co na nie wpływa?

Pod sygnaturą akt z zakresu repertorium **Nsm** prowadzone są sprawy o:

- ograniczenie, pozbawienie, zawieszenie władzy rodzicielskiej, zmianę postanowienia w zakresie władzy rodzicielskiej, zmianę wyroku rozwodowego w przedmiocie wykonywania władzy rodzicielskiej i sposobu jej wykonania, przywrócenie władzy rodzicielskiej, wydanie/zmianę zarządzeń w trybie art. 109 ustawy z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359 ze zm.);
- ustalenie miejsca pobytu małoletniego;
- umieszczenie małoletniego w rodzinie zastępczej, rozwiązanie rodziny zastępczej;
- ustalenie kontaktów z małoletnim, zmianę kontaktów z małoletnim;
- odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką;
- zezwolenie na dokonanie czynności przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem dziecka;
- rozstrzygnięcie o istotnych sprawach dziecka w razie braku porozumienia między rodzicami;
- zezwolenie na wydanie paszportu;
- przysposobienie;
- wyrażenie zgody na przysposobienie małoletniego bez wskazania osoby przysposabiającej;
- uznanie ojcostwa;
- ustanowienie kuratora dla małoletniego;

- ustanowienie opieki nad osobą małoletnią, zmianę opiekuna nad osobą małoletnią, przyznanie opiekunowi wynagrodzenia za opiekę nad osobą małoletnią, zwrot nakładów i wydatków związanych ze sprawowaniem opieki nad osobą małoletnią;
- zezwolenie kobietom na zawarcie małżeństwa ze względu na brak wieku;
- sprawy z ustawy z 5.12.1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry (Dz.U. z 2023 r. poz. 1516 ze zm.);
- sprawy o pobranie tkanek do przeszczepu od małoletniego (ustawa z 1.07.2005 r. o pobieraniu, przechowywaniu i przeszczepianiu komórek, tkanek i narządów, Dz.U. z 2023 r. poz. 1185);
- sprawy z ustawy z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. z 2022 r. poz. 2123 ze zm.) dotyczące małoletnich.

W 2022 r. nastąpił skokowy wzrost liczby spraw z zakresu repertorium Nsm, z którym na szczęście sądy rodzinne (opiekuńcze) – wydziały rodzinne i nieletnich sądów rejonowych – poradziły sobie stosunkowo dobrze.

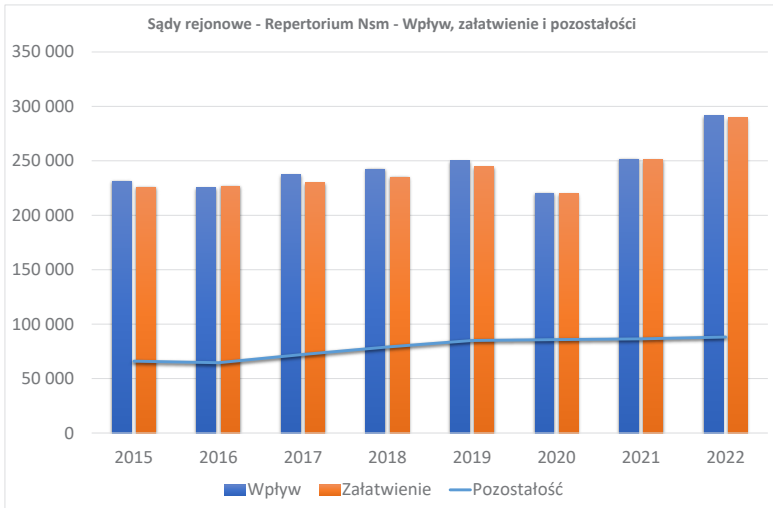
W związku z agresją Rosji na Ukrainę w 2022 r. do Polski przybyło wielu małoletnich pozbawionych opieki rodziców. Ustawodawca stworzył dla nich specjalną, nieznaną dotąd instytucję opieki tymczasowej¹². Sądy rodzinne zostały zobligowane do ustanawiania jej w terminie 3 dni. Do końca maja 2022 r. ustanowiono 19,2 tys. takich opiekunów¹³. Sądy z reguły dotrzymywały 3-dniowego terminu¹⁴.

¹² Ustawa z 12.03.2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz.U. z 2023 r. poz. 103 ze zm.), art. 25.

¹³ Zob. <https://serwisy.gazetaprawna.pl/samorzad/artykuly/8432411,specustawa-ukrainska-20-tys-opiekunow-dla-ukrainskich-dzieci.html> (dostęp: 19.12.2023 r.).

¹⁴ Sądy stanęły przed problemem obsłużenia dużej liczby interesariuszy nieposługujących się językiem polskim, a mówiących w języku ukraińskim lub rosyjskim. Stanowiło to pewien problem organizacyjny. Sądy posiłkowały się tłumaczami *ad hoc*, często wolontariuszami. Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” we współpracy z ukraińskimi prawnikami oraz tłumaczką, działającymi *pro bono*, błyskawicznie oraz równocześnie z wejściem w życie nowelizacji ustawy przygotowało dwujęzyczne (po polsku oraz po ukraińsku) formularze wniosku o ustanowienie opieki tymczasowej, zawierające także wszelkie niezbędne pouczenia dla stron. Formularze te pomogły nie tylko wnioskodawcom w załatwieniu spraw, lecz także sądom w szybszym uzyskaniu wszelkich niezbędnych do wydania orzeczenia danych oraz oświadczeń

Omówienie kluczowych wskaźników

W 2022 r. wpłynęły do sądów rodzinnych 291 682 nowe sprawy Nsm, zaś w 2015 r. – 231 469. Liczba spraw wpływających rocznie zwiększyła się zatem o ponad jedną czwartą.

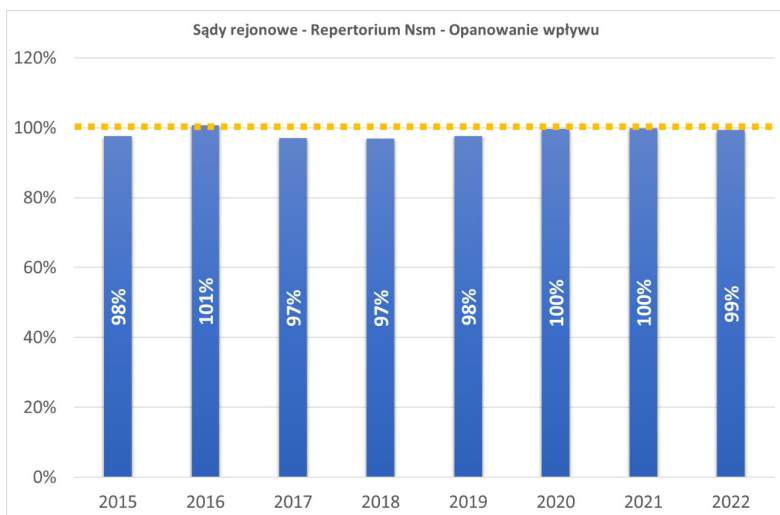
Spadek w 2020 r. był spowodowany pandemią COVID-19 i zgodnie z przewidywaniami zawartymi w powoływanym wyżej naszym poprzednim raporcie w miarę ustawnia zagrożenia epidemiologicznego i związanych z nim ograniczeń wpływ powrócił do wartości poprzednich.

Podobnie o ponad jedną czwartą wzrosła liczba spraw z repertorium Nsm zakończonych przez sędziów (przypomnijmy, że w sprawach rodzinnych nie orzekają ani asesory, ani referendarze sądowi).

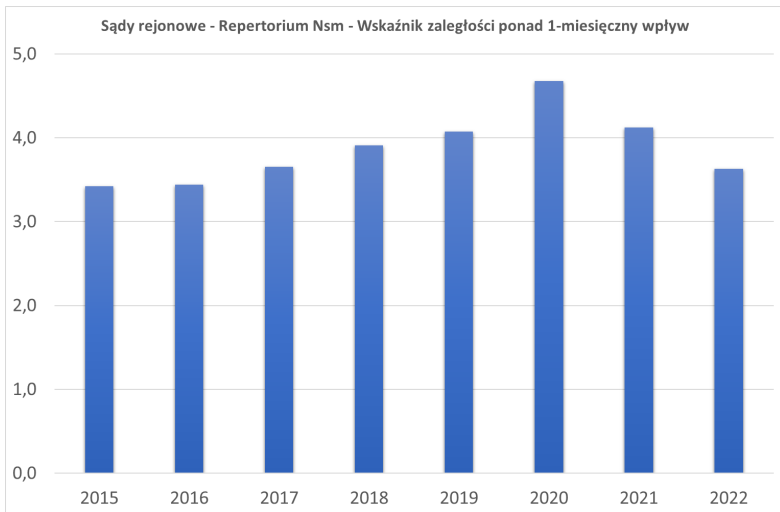
i tym samym istotnie przyspieszyły procedowanie. Ta krótkotrwała fala prawdopodobnie wpłynęła na statystyki sądowe – duża liczba spraw błyskawicznie załatwianych zaniża średni czas trwania postępowań i daje pozorne wrażenie, że sprawy są załatwiane w rozsądnych terminach.

W 2022 r. sądy załatwiły 289 709 spraw, podczas gdy w 2015 r. – 225 798.

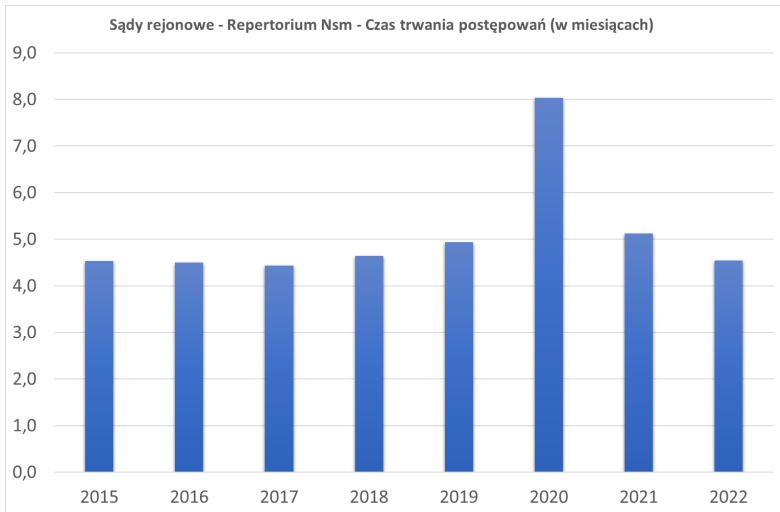
Powyższe wskazuje, że obciążenie sądów, jeżeli chodzi o sprawy z zakresu repertorium Nsm, istotnie wzrosło w ostatnich latach, co odbija się na obciążeniu pracą nie tylko sędziów, lecz także pracowników sekretariatów, obarczonych koniecznością obsługi biurowej coraz większej liczby spraw. Automatyzacja niektórych czynności (zdalny druk i wysyłka) nie rozwiązuje w całości problemu braku czasu na obsługę zwiększonej liczby zadań.

Wpływ w 2015 r. był opanowany w 98%, zaś w 2022 – w 99%, przy czym nieznacznie w tym okresie pogorszył się wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ – z 3,42 na 3,63 (miesiąca).

Wzrost zaległości w roku 2020 spowodowany był pandemią COVID-19 i utrudnieniami czy wręcz okresową, kilkumiesięczną, niemożnością załatwiania spraw na posiedzeniach jawnych – rozprawach, a także przedłużeniem terminu sporządzania opinii przez opiniodawcze zespoły sądowych specjalistów. Sprawy z zakresu repertorium Nsm w znacznej części wymagają przeprowadzenia rozprawy celem wysłuchania stron, ewentualnie przeprowadzenia dowodów, w tym dowodu z przesłuchania świadków. Sprawy o kontakty z dziećmi oraz dotyczące władzy rodzicielskiej często wymagają również opinii biegłych psychologów i pedagogów.

W 2015 r. sprawy przeciętnie trwały 4,53 miesiąca, a obecnie – 4,54, czyli o 0,19% dłużej, inaczej – dłużej o 0,01 miesiąca, a więc o kilka godzin, co pozornie jest nieodczuwalne dla stron. Sytuacja jednak nie jest wcale tak oczywista i optymistyczna. W zakresie repertorium Nsm pomiędzy poszczególnymi kategoriami spraw istnieje spory rozrzut, jeżeli chodzi o przeciętny czas ich trwania. Sprawy bezsporne, typowe, merytorycznie łatwe, niepowodujące konieczności prowadzenia rozbudowanego postępowania dowodowego, możliwe do załatwienia na posiedzeniu niejawnym (a takie możliwości rozszerzyły zarówno nowelizacja Kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r., jak i ustawy szczególne związane z epidemią COVID-19) – są załatwiane szybko, zaś pozostałe sprawy czekają na rozstrzygnięcie dłużej¹⁵.

¹⁵ Niniejszy raport z uwagi na ograniczoną objętość nie obejmuje wszystkich wskaźników statystycznych. I tak, istotne dla oceny pracy sądów są nie tylko wskaźnik opanowania wpływu, wskaźnik zaległości czy czasu trwania postępowań, lecz także bardziej szczegółowe wskaźniki dotyczące struktury pozostałości – czasu trwania spraw niezakończonych. Analizując nieobjęte raportem dane statystyczne, można w zakresie repertorium Nsm dostrzec istotne zjawisko – otóż przykładowo w jednym z okręgów przeciętny czas trwania postępowania wynosi 4,8 miesiąca. Daje to wrażenie, że przeciętną sprawę np. o kontakty z dzieckiem da się załatwić w 5 miesięcy. Nic bardziej mylnego, skoro sprawy niezakończony o czasie trwania

Na wzrost długości czasu trwania postępowań w sprawach opiekuńczych wpływ ma często okres potrzebny do uzyskania niezbędnej opinii biegłego sądowego, zwłaszcza z dziedziny psychiatrii albo opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów (OZSS). Nierzadko, wobec braku biegłych psychiatrów i obciążenia pracą OZSS, czas niezbędny do uzyskania opinii to ok. roku. Tak długo czeka się na opinie w sprawach np. kontaktów z dzieckiem czy w sprawach o umieszczenie w domu pomocy społecznej (repertorium RNs, nieobjęte niniejszą analizą). Po uzyskaniu opinii może być ona kwestionowana przez strony, może być sporządzana opinia uzupełniająca, co przedłuża sprawę o kolejne miesiące.

Przykład: Państwo Kowalscy chcą ubiegać się o kontakty z wnukiem Jerzym. Przeciętny czas trwania postępowań w repertorium Nsm to ok. 4,5 miesiąca. Czy państwo Kowalscy mogą mieć nadzieję, że ich sprawa zostanie zakończona tak szybko? Nic podobnego. Stare powiedzonko o statystykach mówi, że człowiek z psem mają przeciętnie po trzy nogi. Otóż to... Bardziej prawdopodobne jest, że synowa państwa Kowalskich załatwi inną sprawę – zgodę na odrzucenie spadku w imieniu Jurka po jego innym dziadku, Witoldzie Nowaku w 2 miesiące, a sprawa z państwem Kowalskimi o kontakty z wnukiem Jerzym trwać będzie 6 miesięcy, a nawet 8 czy 12, może i 18, jeżeli konieczna będzie opinia psychologów i pedagogów.

Prognozy

Zmiany ustawodawcze w zakresie likwidacji potrzeby udzielenia zgody na dokonanie czynności prawnej przekraczającej zakres zwykłego zarządu majątkiem małoletniego – wyrażenie zgody na odrzu-

pomiędzy 6 a 12 miesięcy stanowią 17,5% spraw w toku, a sprawy trwające powyżej 12 miesięcy – 25%. Oznacza to, że więcej niż 40% spraw trwa powyżej pół roku, co czwarta – powyżej roku, przy czym są sądy, w których takich starych spraw jest i 35%, a więc co trzecia sprawa (!).

cenie spadku w imieniu małoletniego, jeżeli spadek odrzucił rodzic dziecka, mogą istotnie wpłynąć na statystyki wydziałów rodzinnych¹⁶.

Sprawy te stanowią istotny procent spraw rejestrowanych w repertorium Nsm. Ich wyjęcie z omawianego repertorium spowoduje mylne wrażenie istotnego spadku obciążenia wydziałów rodzinnych. W istocie jednak z reguły te sprawy są typowe i nie wymagają znacznego nakładu pracy. Co więcej, załatwiane są względnie szybko i zazwyczaj na posiedzeniach niejawnych. Proponowana zmiana spowoduje więc statystycznie nie tylko (chwilowo znaczny) wzrost zaległości (liczby spraw niezadowolonych ponad przeciętny 1-miesięczny wpływ), lecz także w perspektywie spadki wskaźników szybkości (czasu trwania) postępowania.

Dla pełnego obrazu prezentowanych zagadnień postawić jeszcze należy prognozę wzrostu zaległości w sprawach o wykonanie kontaktów. Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 22.06.2022 r., SK 3/20, OTK-A 2022, poz. 46, uznał przepisy dotyczące wykonania kontaktów za niezgodne z Konstytucją RP, gdy są stosowane w sytuacji, kiedy do kontaktu z rodzicem nie dochodzi z woli samego dziecka. Trybunał Konstytucyjny nie wyeliminował więc w całości przepisu, a tylko pewien zakres jego normowania, co położyło akcent na konieczność prowadzenia skomplikowanego i długotrwałego postępowania dowodowego o charakterze rozpoznawczym w postępowaniu, które dotąd miało charakter wyłącznie wykonawczy.

¹⁶ Ustawa z 28.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1615), która weszła w życie 15.11.2023 r. – dodanie do Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego art. 101 § 4.

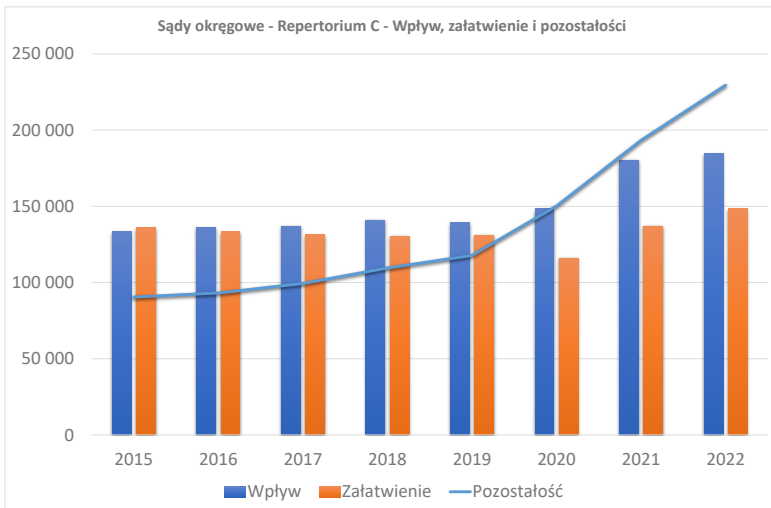
SĄDY OKRĘGOWE

REPERTORIUM C

Przeznaczenie i specyfika

W repertorium C w sądzie okręgowym rejestruje się sprawy cywilne rozpoznawane w trybie procesu. W ostatnich latach największymi grupami spraw C w sądach okręgowych są sprawy o rozwód i tzw. sprawy frankowe (tj. sprawy na tle kredytów waloryzowanych kursem franka szwajcarskiego), których znakomita większość trafia właśnie do sądów okręgowych ze względu na wysoką wartość przedmiotu sporu. Poza tym w repertorium C są wpisywane m.in. sprawy: o ochronę o dóbr osobistych, o roszczenia wynikające z naruszenia przepisów o ochronie danych osobowych, o zadośćuczynienia i odszkodowania przekraczające 75 tys. zł (od 1.07.2023 r. – 100 tys. zł) czy tzw. skargi pauliańskie o wartości przedmiotu sporu przekraczającej 75 tys. zł (od 1.07.2023 r. – 100 tys. zł). Część spraw w momencie zarejestrowania w repertorium C toczy się już od kilku miesięcy lub lat w postępowaniu upominawczym i nakazowym, gdzie jest zarejestrowana pod innym numerem w repertorium Nc. Odsetek takich spraw jest jednak zdecydowanie mniejszy niż w sądach rejonowych.

Omówienie kluczowych wskaźników

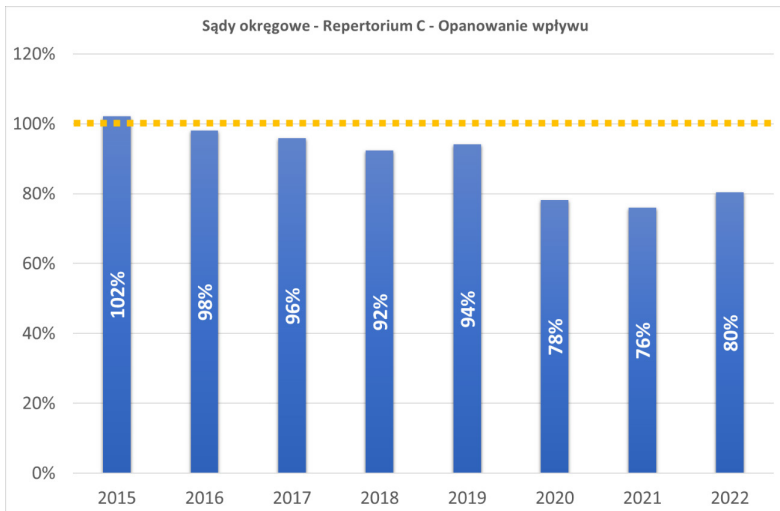

W ciągu ostatnich 4 lat wydziały cywilne sądów okręgowych odnotowują bezprecedensowy wzrost wpływu spraw, głównie na tle kredytów frankowych, tj. kredytów waloryzowanych kursem franka szwajcarskiego. W największym polskim sądzie – Sądzie Okręgowym w Warszawie – sprawy frankowe stanowiły ok. 70% wpływu spraw kategorii C. Sąd ten jest jednak nietypowy ze względu na swoją wielkość i położenie w obszarze jego właściwości siedzib większości banków, a zatem możliwość wyboru w okresie objętym niniejszym raportem tego sądu przez konsumenta do wytoczenia powództwa (oprócz sądu swojego miejsca zamieszkania)¹⁷. W innych sądach odsetek nowych spraw frankowych był mniejszy, ale nadal bardzo wysoki

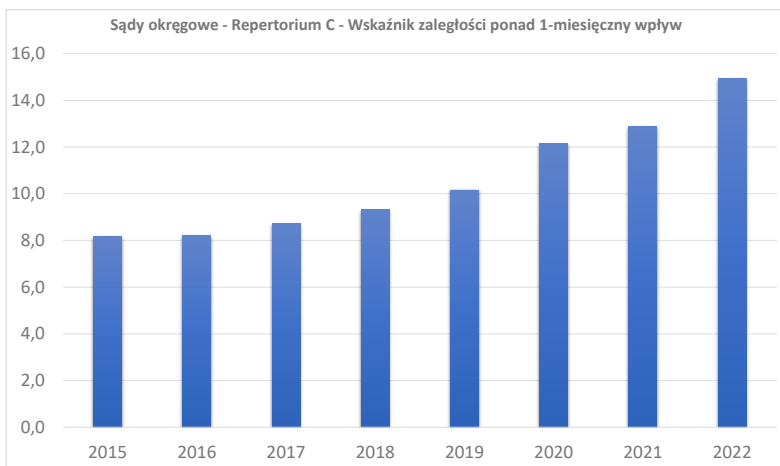
¹⁷ Por. art. 18 ust. 1 ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614), który wszedł w życie 15.04.2023 r., zgodnie z którym w okresie 5 lat od dnia wejścia w życie niniejszego przepisu powództwo konsumenta o roszczenie związane z zawarciem umowy kredytu waloryzowanego, denominowanego lub indeksowanego do waluty innej niż waluta polska, w tym o ustalenie istnienia lub nieistnienia wynikającego z niej stosunku prawnego, o ustalenie bezskuteczności postanowień tej umowy lub o zwrot świadczeń związanych z jej zawarciem, wytacza się wyłącznie przed sąd, w którego okręgu powód ma miejsce zamieszkania.

(np. w 2022 r. w Sądzie Okręgowym w Gdańsku wynosił ok. 44%, w Sądzie Okręgowym we Wrocławiu – ok. 31%, w Sądzie Okręgowym w Katowicach – ok. 25%, w Sądzie Okręgowym w Lublinie – ok. 22%). Sprawy frankowe są stosunkowo nową kategorią spraw, gdyż w 2015 r. takich spraw nie było praktycznie w ogóle. Powoduje to, że sądy dopiero kształtują reguły rozstrzygania o nich oraz prowadzenia procesów frankowych. Ukształtowanie tych reguł jest utrudnione ze względu na obserwowaną od kilku lat niezdolność Sądu Najwyższego do zajęcia stanowiska – zwłaszcza w formie uchwały składów powiększonych – co do kluczowych zagadnień prawnych ujawniających się przy rozpoznawaniu spraw frankowych.

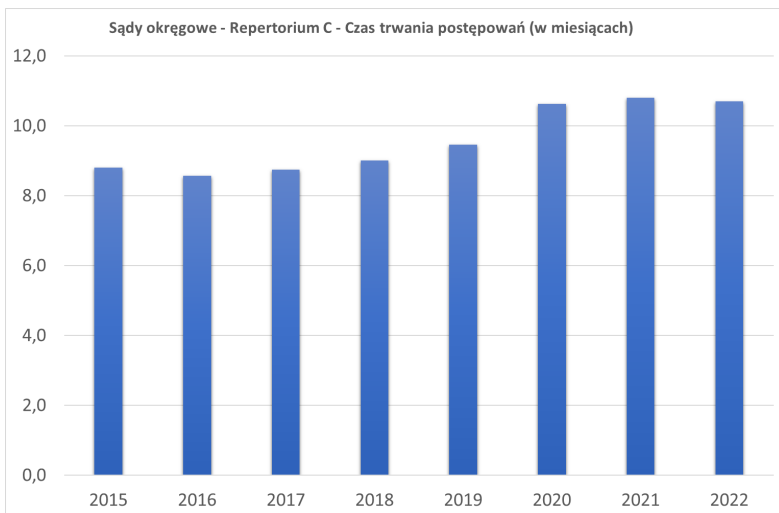
W pierwszoinstancyjnych wydziałach cywilnych sądów okręgowych liczba załatwianych spraw w latach 2015–2019 pozostawała na stabilnym poziomie między 130 tys. a 140 tys. spraw rocznie, następnie spadła do ok. 116 tys. w 2020 r. – nietypowym ze względu na pandemię wirusa SARS-CoV-2, po czym w latach 2021–2022 sukcesywnie wzrastała do ok. 148 tys. w 2022 r. Wzrost ten jest jednak zdecydowanie niższy od wzrostu wpływu spraw, co skutkuje lawinowo rosnącą liczbą spraw niezakończonych na koniec roku. Pozostałość ta wzrosła w latach 2015–2020 z ok. 91 tys. spraw do ok. 229 tys., co stanowi wzrost o ponad 150%.

Od 2016 r. wydziały cywilne sądów okręgowych nie opanowują wpływu spraw cywilnych procesowych, przy czym począwszy od 2020 r., w tym zakresie panuje postępująca zapaść. Zasadniczą przyczyną takiego stanu rzeczy był brak zapewnienia przez Ministra Sprawiedliwości Zbigniewa Ziobrę – organu dysponującego wszelkimi niezbędnymi kompetencjami w zakresie zarządzania sądownictwem – wystarczającego wsparcia kadrowego, organizacyjnego i legislacyjnego pozwalającego na poradzenie sobie z rosnącym lawinowo wpływem spraw frankowych. Podjęte działania w postaci utworzenia w Sądzie Okręgowym w Warszawie wydziału frankowego rozpoznającego wyłącznie tę kategorię spraw okazało się działaniem pozornym i skrajnie nieskutecznym, gdyż obecnie w Sądzie Okręgowym w Warszawie liczba niezłatwionych spraw frankowych jest największa w Polsce. Poprawy sytuacji nie przyniesie również podniesienie z 75 tys. zł do 100 tys. zł wartości przedmiotu sporu stanowiącej granicę właściwości rzeczowej sądów rejonowych i okręgowych, gdyż jedynie ok. 5% spraw rozpoznawanych przed sądy okręgowe trafi do sądów rejonowych na skutek dokonanej zmiany. Podobnie pozorną zmianą jest wprowadzenie dla spraw frankowych na okres 5 lat wyłącznej właściwości miejscowej sądu zamieszkania konsumenta, gdyż spowoduje to jedynie zmniejszenie wpływu tych spraw do Sądu Okręgowego w Warszawie, ale jednocześnie zwiększy ich wpływ do innych sądów okręgowych, które również są obciążone ponad swoje możliwości.

O postępującej zapaści pierwszoinstancyjnego pionu cywilnego w sądach okręgowych świadczy również rosnący wskaźnik opanowania wpływu. O ile na koniec 2015 r. pozostawało osiem razy więcej spraw, niż przeciętnie ich wpływało w ciągu miesiąca, o tyle na koniec 2022 r. spraw niezalutwionych pozostawało już prawie 15 razy więcej, niż wpływało przeciętnie przez miesiąc. Przy braku dostatecznego wsparcia kadrowego oznacza to, że sędziowie są zmuszeni prowadzić jednocześnie znacznie więcej spraw, co przekłada się na dłuższe odstępy czasowe między podejmowanymi czynnościami i terminami rozpraw oraz większe ryzyko popełnienia błędów z powodu przemęczenia.

Wnioski

Wydłużeniu uległy również czasy trwania procesów cywilnych w sądach okręgowych w I instancji, chociaż wzrost ten nie odzwierciedla skali wzrostu wpływu tych spraw. Osiągnięcie takich wyników było możliwe dzięki znacznym nakładom pracy sędziów, którzy mimo radykalnego wzrostu obciążenia wpływem spraw i – w konsekwencji – pracą związaną z ich rozpoznawaniem, podejmują starania o realizację prawa stron do rozpoznania ich spraw w rozsądnym terminie.

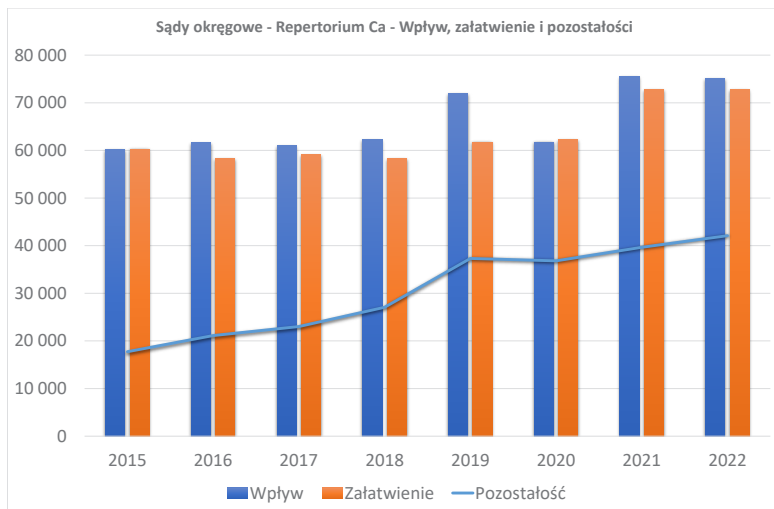
Podane czasy trwania postępowań dotyczą przy tym spraw zakończonych, a podstawowym problemem jest to, że sprawy cywilne nie są kończone ze względu na ogromny wzrost ich wpływu do sądów. Przy utrzymaniu się obecnego wpływu i bezczynności należy spodziewać się dalszego wydłużenia czasów postępowań, gdyż możliwości sędziów radzenia sobie z lawiną spraw frankowych są obecnie na wyczerpaniu lub – w przypadku większych sądów – już dawno zostały wyczerpane. Usprawnienie spraw frankowych wymaga istotnych i wielokierunkowych działań ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, zarówno w zakresie regulacyjnym, jak i organizacyjno-technicznym.

REPERTORIUM CA

Czym jest repertorium Ca i co na nie wpływa?

Do repertorium Ca w sądach okręgowych wpisywane są sprawy przedstawione z apelacjami od orzeczeń sądów rejonowych wydanych przez wydziały cywilne w I instancji. Obejmują one sprawy rejestrowane w sądach rejonowych zarówno w repertorium C rozpoznawane w trybie procesu – o zapłatę o wartości przedmiotu sporu do 75 tys. zł (od 1.07.2023 r. – 100 tys. zł), o nakazanie opróżnienia i opuszczenia lokalu mieszkalnego, o ustalenie, jak i w repertorium Ns rozpoznawane w postępowaniu nieprocesowym – o podział majątku wspólnego byłych małżonków, o stwierdzenie nabycia spadku, o dział spadku, o zniesienie współwłasności, o zasiedzenie, o ustanowienie służebności. Obejmują one sprawy o różnym stopniu złożoności, zarówno proste, jak i wielowątkowe z udziałem wielu uczestników postępowania. Sprawy te rozpoznawane są w sądach okręgowych przez wydziały cywilne odwoławcze, działające jako sąd II instancji. Aktualnie znaczną liczbę wśród spraw rejestrowanych w repertorium Ca stanowią sprawy z udziałem konsumentów, w ramach których dochodzi do stwierdzenia występowania klauzul abuzywnych w umowach, takich jak umowy kredytu konsumenckiego, umowy ubezpieczenia z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (tzw. polisolokaty), czy też sprawy dotyczące najmu pojazdu zastępczego, odszkodowania lub zadośćuczynienia po wypadku drogowym.

Wpływ, załatwienie i pozostałości

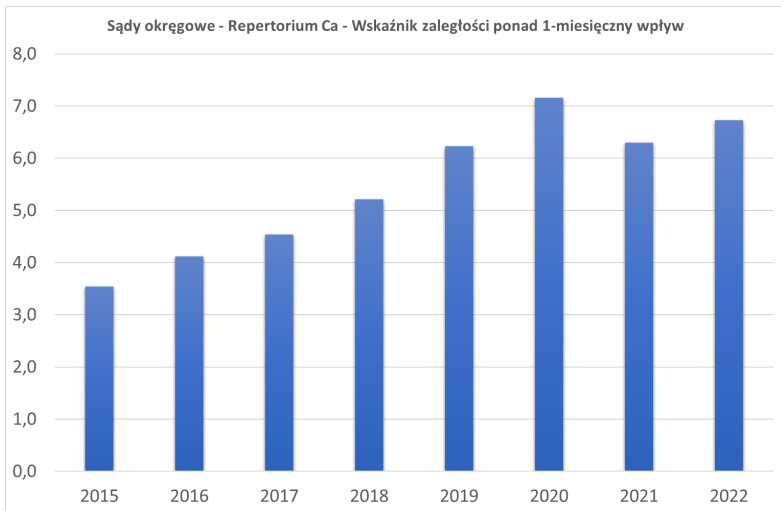

W 2015 r. wpływ ponad 60 tys. spraw Ca do sądów okręgowych został opanowany z nieznacznym naddatkiem – załatwiono 60 232 sprawy (oponowano więc 100% wpływu), przy czym różnica wyniosła 96 spraw. Łącznie liczba spraw pozostałych do rozpoznania na koniec 2015 r. (wraz ze sprawami, które zalegały z okresów poprzednich) wyniosła ponad 17 tys. spraw Ca, a zaległość ponad 1-miesięczny wpływ osiągnęła poziom 3,54.

W kolejnych latach 2016–2017 wpływ spraw Ca wzrósł w niewielkim stopniu, ale nie zwiększała się liczba spraw załatwianych, skutkiem czego nie opanowano wpływu w tych latach (osiągając odpowiednio 94% i 97% opanowania). Na koniec 2017 r. pozostało do załatwienia ponad 23 tys. spraw kategorii Ca. Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ wzrósł do 4,53.

Tendencja ta utrzymała się w kolejnych 2 latach (2018–2019), gdy pomiędzy omawianymi latami odnotowano wzrost wpływu o prawie 10 tys. spraw w skali roku. W 2018 r. wpłynęły 62 302 sprawy, a załatwiono 58 234 sprawy. Dysproporcja pomiędzy wpływem a za-

łatwieniami sięgnęła zatem 4068 spraw (93% opanowania wpływu), zaś łączna liczba pozostałości wzrosła do ponad 27 tys. spraw. Dal-
szy gwałtowny wzrost wpływu nastąpił w 2019 r., kiedy to wpły-
nęło prawie 72 tys. spraw Ca, a załatwiono tylko 61 tys. spraw tej
kategorii, co przełożyło się na stopień opanowania wpływu, naj-
niższy w całym badanym okresie, na poziomie 86%. Poziom po-
zostałości wzrósł wówczas o 10 tys. spraw do liczby ponad 37 tys.
spraw, a wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ uległ
pogorszeniu do 6,23.

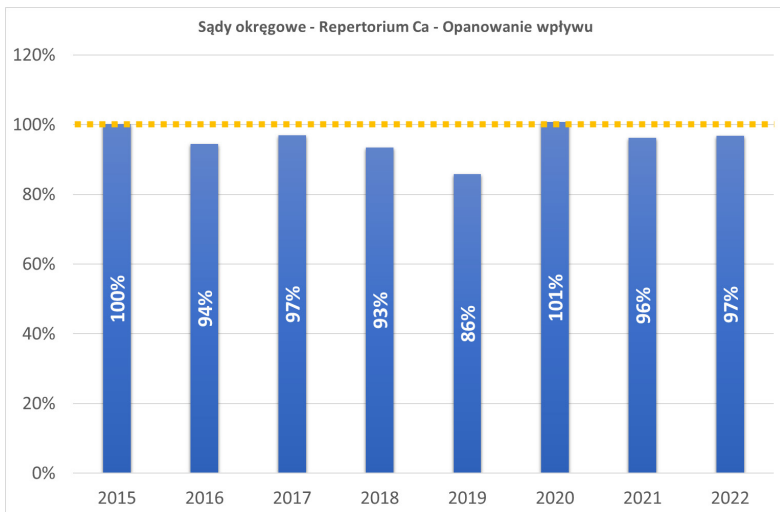

W roku wybuchu pandemii COVID-19 (w 2020 r.) wpływ spraw Ca zmalał do 61,7 tys., a wobec zwiększenia liczby spraw załatwionych (do poziomu ponad 62 tys. spraw) i opanowania wpływu w 101% stan pozostałości uległ nieznacznemu zmniejszeniu, osiągając liczbę 36 813 spraw. Mimo to statystyczny wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ po raz kolejny wzrósł do 7,16.

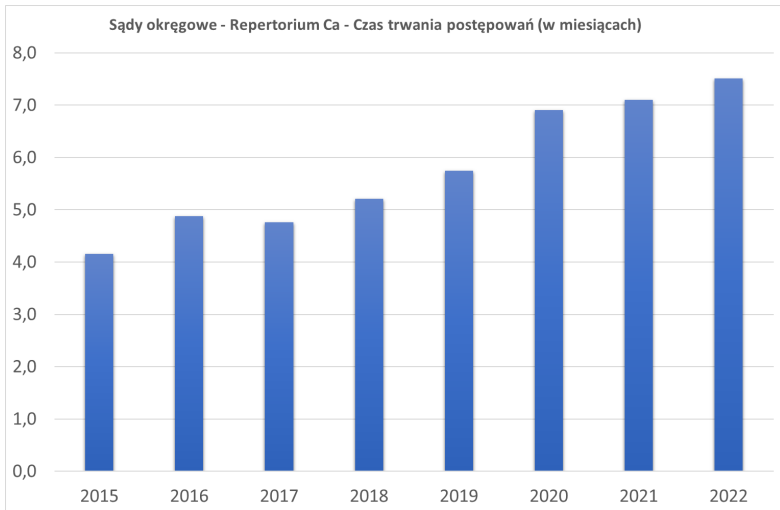
W 2021 r. wpływ spraw Ca wzrósł o 22%, tj. o prawie 14 tys. spraw, do poziomu ponad 75,5 tys. W tym samym roku wzrosła też znacząco liczba spraw załatwionych o 10 tys. w stosunku do roku poprzedniego do liczby ponad 72,6 tys., co jednak nie pozwoliło

osiągnąć stanu opanowania wpływu (różnica poniżej opanowania wpływu wyniosła aż 2846 spraw, a poziom opanowania wpływu wyniósł 96%). Do załatwienia na następny rok pozostały 39 664 sprawy, a wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ zmalał do poziomu 6,30.

W 2022 r. wpłynęła łącznie podobna liczba spraw Ca – ponad 75 tys., a załatwiono ich 72,6 tys., czyli 97% wpływu. Dalszemu zwiększeniu uległa pozostałość w liczbach bezwzględnych do 42 094 spraw, a statystyczny wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ osiągnął znowu wyższy poziom w porównaniu z poprzedzającym rokiem – 6,72.

Czas trwania postępowania

Wskaźnik czasu trwania postępowania w odwoławczych sprawach cywilnych kategorii Ca w sądach okręgowych w 2015 r. wynosił 4,2 miesiąca. W kolejnych latach – przy zwiększeniu wpływu i liczby spraw załatwianych – wskaźnik ten ulegał systematycznie pogorszeniu. W 2016 r. strony oczekiwały na rozstrzygnięcie sądu II instancji średnio 4,9 miesiąca, w następnym roku nieco krócej – 4,8 miesiąca, potem kolejno coraz dłużej: w 2018 r. – 5,2 miesiąca, w 2019 r. – 5,7 miesiąca, w 2020 r. – 6,9 miesiąca, natomiast w 2021 r. – 7,1 miesiąca, a w 2022 r. – 7,5 miesiąca.

Wskaźnik czasu trwania postępowania w 2022 r. wydłużył się zatem o 3,2 miesiąca w porównaniu ze wskaźnikiem odnotowanym na koniec 2015 r., tj. o 80,90%.

Oznacza to, że prawie 8 miesięcy na prawomocne rozstrzygnięcie sprawy musiała czekać strona, na rzecz której sąd I instancji zasądził odszkodowanie czy zadośćuczynienie za wypadek drogowy, zwrot ceny za wadliwy towar od sprzedawcy, zachówek ze spadku po babci bądź o której eksmisji orzekł sąd. Taki czas oczekiwania

dotyczy też uczestnika postępowania nieprocesowego co do orzeczenia sądu I instancji w sprawie o podział majątku wspólnego po rozwodzie czy też działu spadku, aby ostatecznie dowiedzieć się, komu zostanie przyznana wspólna nieruchomości i jaką kwotę spłaty mają otrzymać pozostali bądź też kto ostatecznie nabył spadek w sprawie o stwierdzenie nabycia spadku.

Przytoczone powyżej dane wskazują, że liczba spraw Ca wpływających do wydziałów cywilnych sądów okręgowych ulegała stopniowemu zwiększeniu w poszczególnych latach i ostatecznie w 2022 r. była wyższa niż w roku 2015 o 15 tys. spraw, tj. o 25%. Poziom wpływu przekroczył 70 tys. spraw w roku 2019, a w latach 2021 oraz 2022 utrzymywał się powyżej 75 tys. spraw rocznie, podczas gdy w roku 2015 wynosił 60 tys. spraw.

Konsekwencją znacznego zwiększenia wielkości wpływu był istotny wzrost poziomu pozostałości o 24 tys. spraw w 2022 r., tj. o 137% w stosunku do roku 2015. Pogorszeniu uległ także wskaźnik opanowania wpływu, który w latach 2021–2022 utrzymywał się na poziomie 96–97%, co oznacza, iż do sądów okręgowych wpłynęło więcej nowych spraw z apelacją od liczby spraw w danym roku załatwionych.

Przy znacznym wzroście wpływu do wydziałów cywilnych odwoławczych sądów okręgowych, za którym nie podążało stosowne wzmocnienie obsady kadrowej, ostateczna wielkość pozostałości oraz wskaźnika opanowania wpływu jest w znacznej mierze wynikiem wzmoczonego wysiłku sędziów orzekających w tych wydziałach, dokładających starań o realizację prawa stron do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie.

Konsekwencją stałej tendencji wzrostowej w wielkości wpływu było dostrzegalne wydłużenie czasu trwania postępowania w sprawach Ca, gdzie wzrósł on o 80,9%, tj. z 4,2 miesiąca w 2015 r. do 7,5 miesiąca w 2022 r. Oznacza to, że aktualnie obywatel oczekuje ponad 7 miesięcy na rozstrzygnięcie w II instancji sprawy cywilnej po wydaniu wyroku w I instancji przez sąd rejonowy.

Istotny wpływ na funkcjonowanie wydziałów odwoławczych cywilnych sądów okręgowych miały zmiany Kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzone ustawą z 4.07.2019 r. (Dz.U. poz. 1469 ze zm.), która weszła w życie 7.11.2019 r. Projektodawca dostrzegł już wówczas znaczne obciążenie sądów odwoławczych w zakresie rozpoznawania apelacji (repertorium Ca) oraz potrzebę skrócenia czasu postępowań odwoławczych. Środkiem prowadzącym do osiągnięcia tego celu stały się jednak takie zmiany proceduralne, które wiązały się z częściowym ograniczeniem praw procesowych stron.

Pierwsza z tych zmian dotyczyła art. 374 k.p.c. i polegała na rozszerzeniu na postępowanie zwykle występującej dotychczas w postępowaniu uproszczonym możliwości rozpoznawania spraw apelacyjnych na posiedzeniu niejawnym (w sytuacji braku wniosku stron w apelacji lub odpowiedzi na apelację o rozpoznanie spraw na rozprawie). W projekcie nowelizacji stwierdzono, że „taka regulacja w sposób oczywisty przyczyni się do przyspieszenia postępowania odwoławczego”¹⁸.

Jednocześnie rozszerzono katalog spraw podlegających rozpoznaniu w postępowaniu uproszczonym¹⁹ zamiast roszczeń z umów o wartości przedmiotu sporu do 10 tys. zł na sprawy o świadczenie ze wszystkich podstaw prawnych i wartości do 20 tys. zł. Skutkowało to znacznym zwiększeniem liczby spraw, w których zasadą jest, iż sąd odwoławczy rozpoznaje apelację w składzie jednego sędziego na podstawie Kodeksu postępowania cywilnego (uchylony art. 505¹⁰ k.p.c.).

Kolejnym rozwiązaniem mającym pośredni wpływ na możliwości rozpoznawania apelacji w wydziałach odwoławczych było wprowadzenie zażeń poziomych rozpoznawanych przez inny skład tego samego sądu w sądzie I instancji w miejsce zażeń podlegających dotychczas rozpoznaniu przez sąd wyższej instancji, rejestrowanych

¹⁸ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VIII kadencji, druk nr 3137, pkt IV ppkt 26 lit. c.

¹⁹ Zmiany w obrębie postępowania uproszczonego również były uzasadnione pozytywnym wpływem na sprawność postępowania (por. uzasadnienie projektu, Sejm VIII kadencji, druk nr 3137, pkt VI ppkt 35 lit. a).

w repertorium Cz (które pozostaje zasadniczo poza niniejszym opracowaniem). Miało to na celu odciążenie sądów odwoławczych od rozstrzygania spraw incydentalnych, pozostawiając im tylko merytoryczną kontrolę wyniku postępowania sądowego²⁰.

W okresie pandemii we wszystkich rodzajach spraw rozpoznawanych w postępowaniu zwykłym ograniczono liczbę członków składu sądu odwoławczego wyznaczonych do rozpoznawania tych spraw – zamiast zawodowych, trzyosobowych do jednoosobowych, z możliwością wyznaczenia składu trzyosobowego przez prezesa sądu z uwagi na zawziętość lub precedensowy charakter sprawy (dawny art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4²¹ wprowadzony z dniem 3.07.2021 r., a następnie zmieniony²² z dniem 15.04.2023 r.), poprzez wskazanie, iż rozpoznanie spraw przez sąd odwoławczy w składzie jednoosobowym nie dotyczy spraw rozpoznawanych w składzie ławniczym (jednego sędziego i dwóch ławników) w sądzie I instancji. Przepis art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 uchylony został przez art. 28 pkt 2 ustawy z 7.07.2023 r. (Dz.U. poz. 1860), zmieniającej ustawę o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych z dniem 28.09.2023 r.

Rozwiązanie to było przedmiotem krytyki SSP „Iustitia”, zwracano uwagę na istotne gwarancje wypracowania rozwiązań rozstrzyganych problemów przez skład zawodowy kolegialny w postępowaniu odwoławczym²³. Zostało ono utrzymane na okres roku od ustania stanu zagrożenia epidemicznego pomimo braku dalszego trwania uzasadnienia w postaci względów ochrony zdrowia publicznego. Na związaną z tym kwestię możliwego ograniczenia prawa stron do sprawiedliwego

²⁰ Tamże, pkt IV ppkt 27 lit. b.

²¹ Art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych został dodany przez art. 4 pkt 1 ustawy z 28.05.2021 r. (Dz.U. poz. 1090).

²² Zmieniony przez art. 17 pkt 1 lit. b ustawy z 9.03.2023 r. (Dz.U. poz. 614).

²³ Opinia SSP Iustitia z 24.02.2021 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Sejm IX kadencji, druk nr 899).

rozpatrzenia sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze sprost. i zm.) – dalej: Konstytucja RP – wskazał Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów z 26.04.2023 r., III PZP 6/22, OSNP 2023/10, poz. 104.

Na posiedzeniu podkomisji stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego w dniu 5.06.2023 r. została zgłoszona autopoprawka w art. 367¹ k.p.c. przewidująca składy trzyosobowe w sprawach odwoławczych jedynie w sprawach o wartości powyżej 1 mln zł²⁴. Tego rodzaju sprawy nie występują w sądach okręgowych w repertorium Ca, co oznacza, że wszystkie sprawy będą w tych sądach podlegały rozpoznaniu w składzie jednego sędziego. Wygłoszone na posiedzeniu komisji uzasadnienie wskazało, że sądy w składach jednoosobowych sprawdziły się z punktu widzenia sprawności sądownictwa, gdyż widać znaczącą poprawę w terminach rozpoznawania spraw w II instancji w tego typu składach²⁵.

Niestety z dniem 28.09.2023 r. dodanym przepisem art. 367¹ k.p.c.²⁶ wprowadzono w sądach odwoławczych składy jednoosobowe z wyjątkiem spraw: (1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza 1 mln zł, (2) rozpoznawanych w I instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo, z uwzględnieniem pkt 1, (3) rozpoznawanych w I instancji w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4 – które podlegają rozpoznaniu w składzie trzech sędziów.

Świadczy to jednak o braku dostatecznego wyważenia między zasadą szybkości postępowania a gwarancjami proceduralnymi prawa strony do sądu. Kolegialność sądu odwoławczego, będąca ugruntowaną zasadą w postępowaniach odwoławczych, zapewnia wyższy standard

²⁴ Sprawozdanie Podkomisji Stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego z 12.06.2023 r., Sejm IX kadencji, druk nr 3216.

²⁵ Transmisja archiwalna posiedzenia Podkomisji Stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego z 5.06.2023 r., godz. 13:54–13:57.

²⁶ Dodanym przez art. 1 pkt 16 ustawy z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860).

kontroli odwoławczej, umacnia bezstronność i niezawisłość orzekania oraz zwiększa legitymację rozstrzygnięcia sądu w odbiorze społecznym, a tym samym jest pożądana z punktu widzenia właściwej ochrony praw stron i uczestników postępowania²⁷. Potrzeba sprawności postępowania winna być realizowana przez zapewnienie właściwej obsady kadrowej zarówno sędziowskiej, jak i asystenckiej i sekretarskiej czy też nowoczesnych technik w rozpoznaniu spraw, w tym informatyzacji sądownictwa, których to działań nie może zastąpić dalsze uszczuplanie gwarancji praw stron wynikających z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

W podsumowaniu należy stwierdzić, iż w kategorii spraw Ca dotyczących rozpoznawania apelacji przez wydziały cywilne odwoławcze sądów okręgowych nastąpił w okresie od 2015 do 2022 r. znaczący wzrost wpływu spraw, a w konsekwencji podwyższył się poziom pozostałości oraz czasu oczekiwania na rozpoznanie sprawy. Pewna redukcja stopnia wzrostu tych dwóch współczynników wynikała natomiast z możliwości procedowania w wielu sprawach równocześnie przez sąd odwoławczy w jednoosobowym składzie, na posiedzeniach niejawnych.

²⁷ Uchwały SN: z 1.07.2021 r., III CZP 36/20, OSNC 2021/11, poz. 74; z 7.12.2021 r., III CZP 87/20, Biul. SN 2021/12, s. 8, oraz postanowienie SN z 29.04.2022 r., III CZP 77/22, LEX nr 3361825.

REPERTORIUM K

Czym jest repertorium K i co na nie wpływa?

W repertorium K w sądzie okręgowym rejestruje się sprawy karne o najpoważniejsze przestępstwa. Są to sprawy o zbrodnie, tj. czyny zabronione zagrożone karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 lub karą surowszą, określone w Kodeksie karnym oraz w ustawach szczególnych, o np. zabójstwo, szpiegostwo, spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, handel ludźmi, rozbój z użyciem broni palnej. Ponadto są to sprawy o występki wymienione w Kodeksie karnym: przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstwa wojenne, przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej, zamach na jednostkę sił zbrojnych, służba i zaciąg w obcym wojsku, zabójstwo pod wpływem silnego wzburzenia, zabójstwo noworodka, zabójstwo eutanatyczne, doprowadzenie do samobójstwa, aborcja, bójka lub pobicie ze skutkiem śmiertelnym, spowodowanie zdarzenia powszechnie niebezpiecznego, którego następstwem jest śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób, spowodowanie niebezpieczeństwa dla życia lub zdrowia wielu osób albo dla mienia w wielkich rozmiarach, przejęcie kontroli nad statkiem wodnym lub powietrznym, spowodowanie katastrofy w komunikacji, której następstwem jest śmierć człowieka lub ciężki uszczerbek na zdrowiu wielu osób, pozbawienie wolności człowieka ze szczególnym udręczeniem, przygotowania do handlu ludźmi, porzucenie małoletniego lub osoby nieporadnej, którego skutkiem jest śmierć, nielegalna adopcja, przygotowania do wzięcia zakładnika, udział w zorganizowanej grupie przestępczej, ujawnienie informacji niejawnych, uszkodzenie danych informatycznych, oraz przestępstwa przeciwko mieniu znacznej wartości i wyrzą-

dzenie szkody w wielkich rozmiarach w obrocie gospodarczym, jak też pranie pieniędzy, i o występki, które z mocy przepisu szczególnego należą do właściwości sądu okręgowego.

Do repertorium K w sądzie okręgowym są wpisywane również sprawy o wydanie wyroku łącznego, jeżeli jedna z kar podlegających łączeniu została orzeczona przez sąd okręgowy, a także sprawy dotyczące odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary przekazane przez sąd apelacyjny ze względu na ich szczególną wagę lub zawiałość.

Sąd okręgowy rozpoznaje ponadto środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w I instancji w sądzie rejonowym oraz inne sprawy przekazane mu przez ustawę. Te sprawy rejestrowane są w repertorium Ka.

Omówienie kluczowych wskaźników

W latach 2015–2022 do repertorium K w wydziałach karnych sądów okręgowych wpływała bardzo porównywalna liczba spraw, od 9042 w roku 2020 (roku epidemii) do 10 266 w roku 2021 r., przy czym w latach 2015, 2017, 2018, 2021 i 2022 wpływ nieznacznie przekroczył 10 tys. spraw zaś w latach 2016, 2019 i 2020 odnotowano wpływ poniżej 10 tys. spraw.

Przyczyną tego stabilnego stanu rzeczy może być fakt, że od 2010 r. ustawodawca nie ingerował w przepis art. 25 k.p.k. dotyczący właściwości rzeczowej sądów okręgowych.

Zmianę w tym zakresie wprowadził art. 9 pkt 2 ustawy z 7.07.2022 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2600) z datą wejścia w życie w dniu 1.10.2023 r.

Sprawy rozpoznawane przez wydziały karne sądów okręgowych są często skomplikowane, wieloosobowe, z obszernym materiałem dowodowym, wymagającym często wielu terminów rozpraw i wnikli-

wej analizie przedstawionego materiału dowodowego oraz nierzadko uzupełnienia tego materiału.

Pomimo tego załatwienia w wydziałach karnych kształtują się na podobnym poziomie.

W latach 2015 i 2016 liczba załatwień przekroczyła wielkość wpływu spraw do repertorium K, co oznaczało spadek zaległości z 5640 do 5248 spraw, czyli o 7%.

Zwiększony w 2017 r. wpływ spraw o 8,7% w stosunku do 2016 r. i kształtujący się na podobnym poziomie wpływ w 2018 r. oraz w 2019 r., przy opanowaniu wpływu na poziomie 97%, spowodowały, że pozostawała z roku na rok coraz większa liczba spraw niezakończonych, na koniec 2019 r. wynosiła ona już 6174.

W 2020 r. – roku wprowadzenia stanu epidemii – wpływ w repertorium K sądów okręgowych został opanowany w zaledwie 88%, w najniższej wartości w analizowanym okresie.

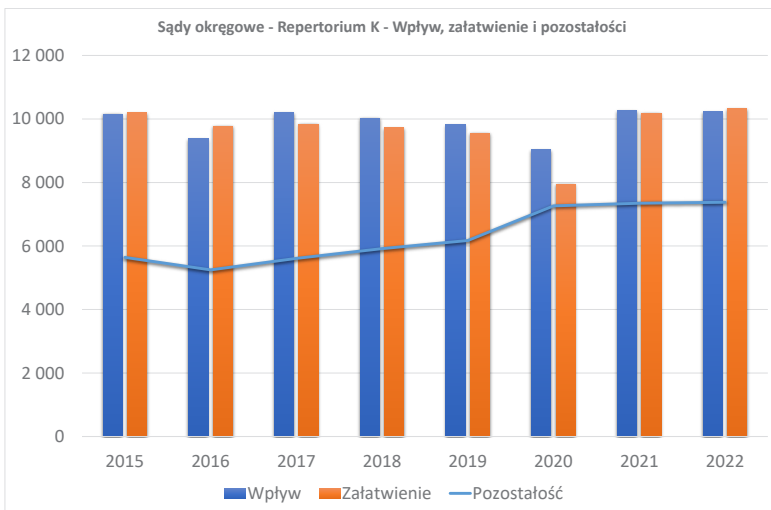
Należy tu wskazać, że sprawy karne w sądach okręgowych w większości kategorii rozpoznawane są w składach wieloosobowych, w tym w składzie ławniczym.

W procedurze cywilnej ustawodawca na czas stanu epidemii wyłączył udział ławników w sprawach, nie było takiej zmiany w Kodeksie postępowania karnego.

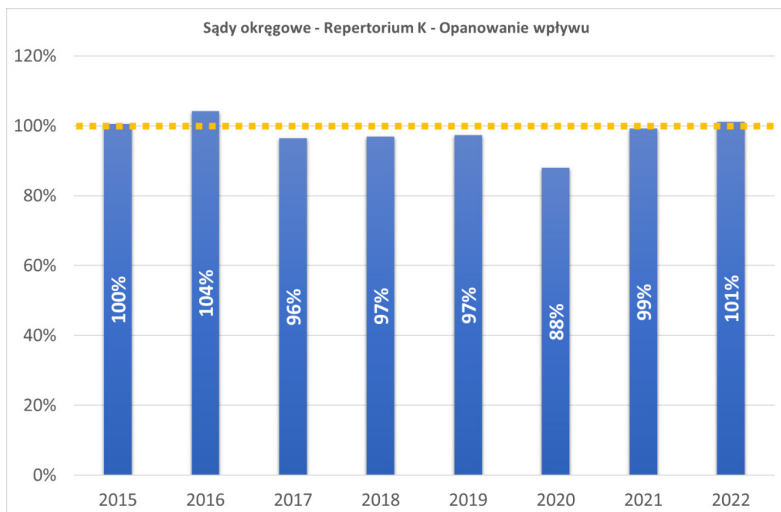
Oznacza to, że izolacja lub kwarantanna jednego z sędziów lub ławników oznaczała niemożność rozpoznania sprawy. Podobnie w sprawach z wieloma oskarżonymi i ich obrońcami, izolacja lub kwarantanna choćby jednego z oskarżonych lub obrońców uniemożliwiała rozpoznanie sprawy. Tu także wskazać należy, że postępowania karne w przeciwieństwie do cywilnych nie mogły toczyć się z użyciem urządzeń do komunikacji na odległość. Tylko niektóre czynności procesowe w postępowaniu karnym można przeprowadzać w ten sposób. Jest to jednak wyjątek, a nie zasada.

Rok 2020 zakończył się dużym wzrostem pozostałych do rozpoznania spraw, których liczba wynosiła już 7265, co oznaczało ponad 17-procentowy wzrost liczby zaległych spraw w stosunku do 2019 r. i aż 28-procentowy w stosunku do 2015 r.

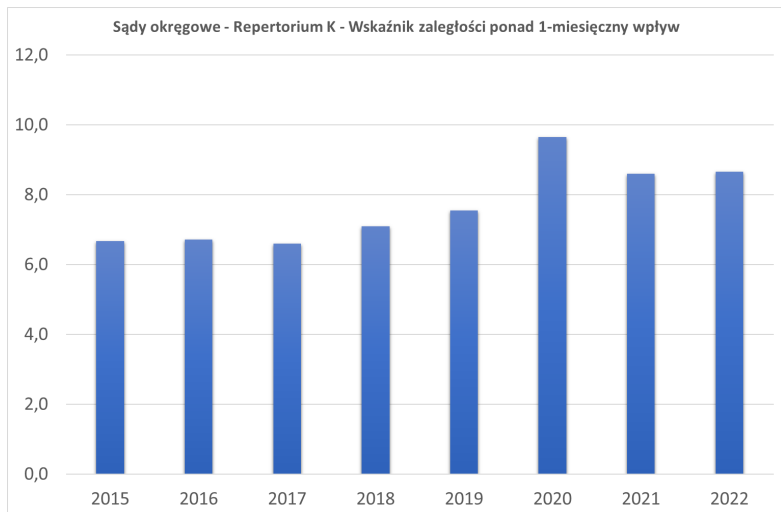
Pomimo wysokiego wzrostu załatwień w latach 2021 i 2022 (oponowanie wpływu na poziomie ok. 100%) pozostałość w dalszym ciągu rośnie, choć w zdecydowanie mniejszym tempie, 7348 spraw pozostało na koniec 2021 r. i 7377 spraw na koniec 2022 r.

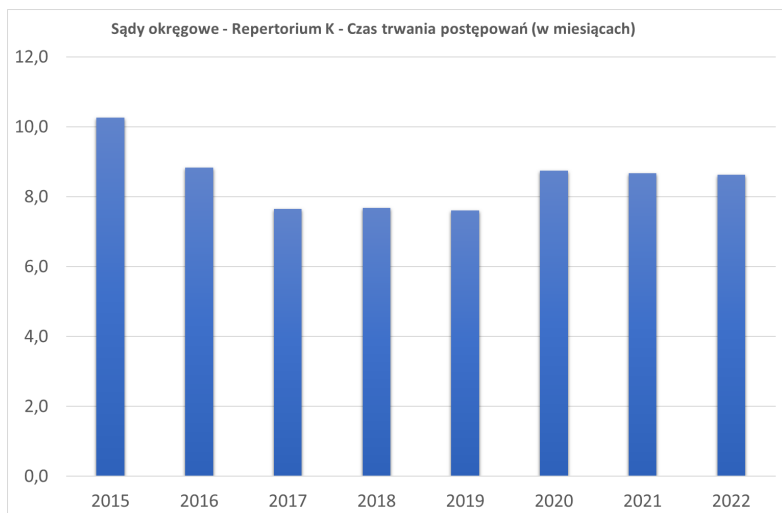
Opanowanie rocznego wpływu spraw w repertorium K sądów okręgowych, poza trudnym rokiem 2020, kiedy wskaźnik wynosił zaledwie 88%, utrzymywał się na w miarę stabilnym poziomie, w latach 2015, 2016 i 2022 wynosił odpowiednio 100, 104 i 101%, a w latach 2017, 2018 i 2019 – 96–97%.

Poniższy wykres obrazuje, że wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ w wydziałach karnych sądów okręgowych od 2018 r. systematycznie rośnie.

Od 2017 r. nieznacznie wydłuża się czas trwania postępowania w sprawach karnych rozpoznawanych w sądach okręgowych, od 2020 r. przekraczając 8 miesięcy.

REPERTORIUM KA

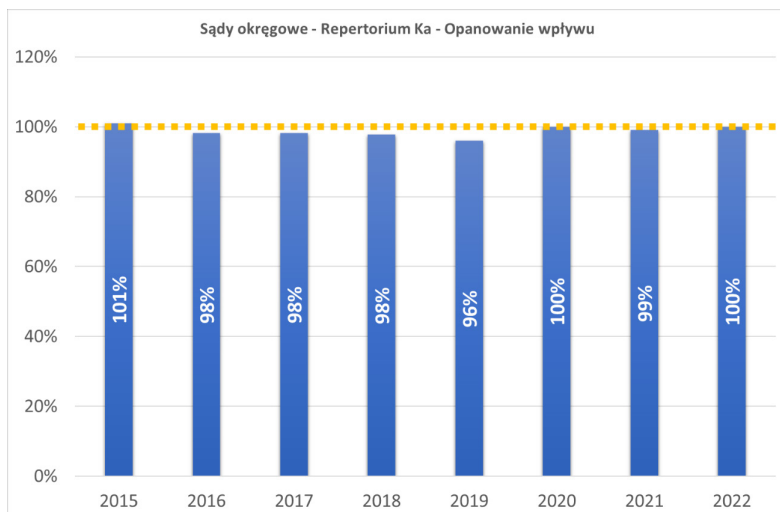
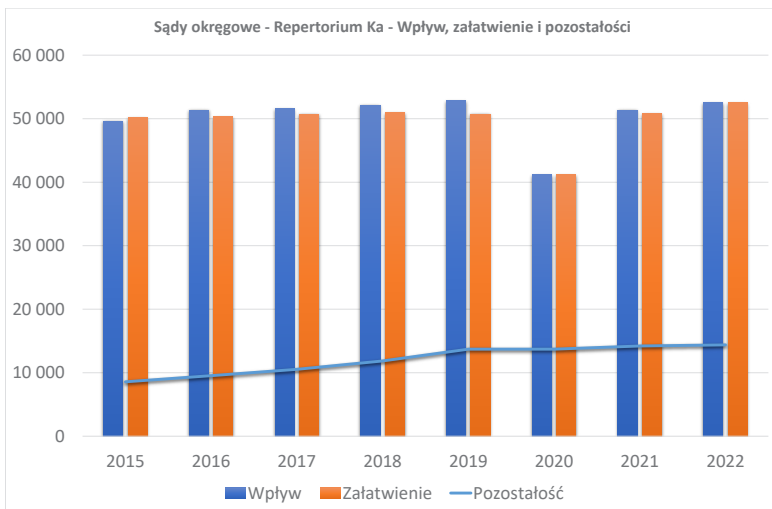
Czym jest repertorium Ka i co na nie wpływa?

Repertorium Ka w sądach okręgowych obejmuje sprawy, które wpłynęły z apelacją od wyroku sądu I instancji w sprawach karnych i o wykroczenia.

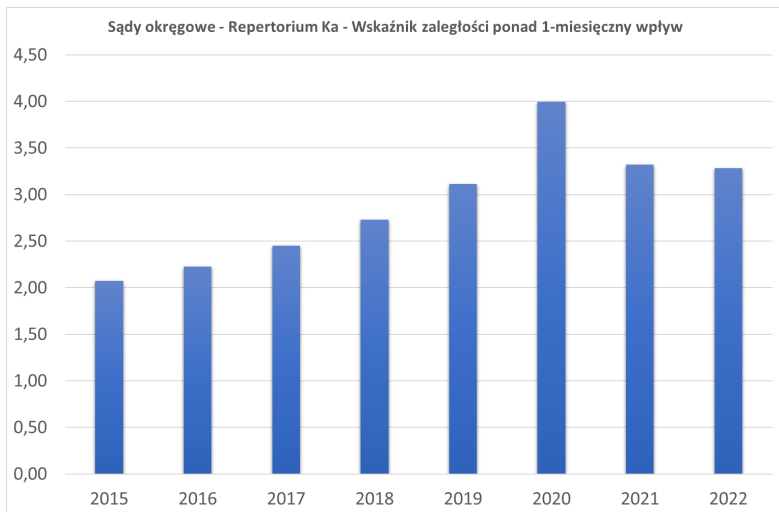
Omówienie kluczowych wskaźników

Wzrost załatwień w sądach rejonowych w repertorium K skutkował wzrostem wpływu do niego w sądach okręgowych od 49 597 w 2015 r. do 52 836 w 2019 r. Następnie po zmniejszonym do 41 218 wpływie spraw w 2020 r. – roku epidemii, w 2021 r. wpływ znów osiągnął poziom 51 323 spraw, zaś w 2022 r. 52 542 spraw, czyli poziom z 2019 r.

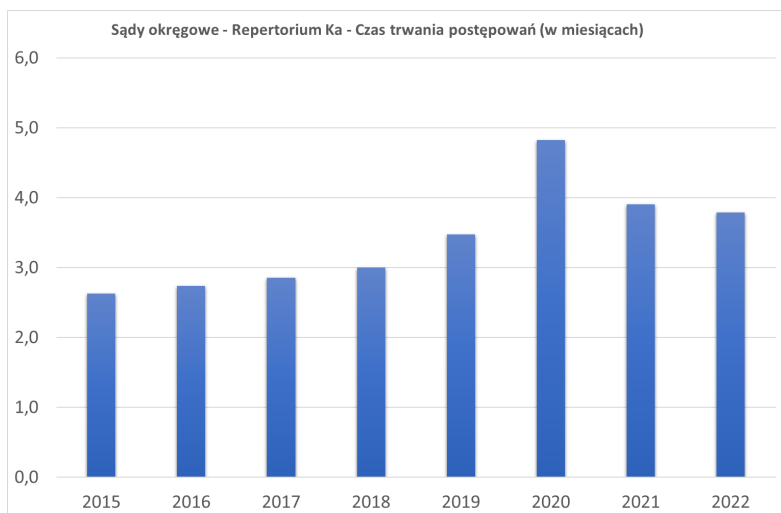
Załatwienia w repertorium Ka kształtują się na stabilnym poziomie od 50 110 spraw w 2015 r. do 50 986 spraw w 2018 r. Nie pokrywa to jednak wysokiego wpływu spraw tej kategorii do sądów odwoławczych, co powoduje systematyczny wzrost zaległości, od 8567 spraw w 2015 r. do 14 383 spraw na koniec 2022 r., co oznacza 68-procentowy wzrost zaległości w tych sprawach.

Za tym idzie także wzrost wskaźnika zaległości ponad 1-miesięczny wpływ od 2,07 w 2015 r. do 3,28 w roku 2022.

W wydziałach odwoławczych sądów okręgowych rozpoznających apelacje od orzeczeń sądów I instancji również od 2015 r. systematycznie wydłuża się czas trwania postępowań. Pomimo minimalnego spadku w 2022 r. w stosunku do 2021 r., w dalszym ciągu na rozpoznanie apelacji w sprawach karnych należy czekać dłużej niż w latach 2015–2019.

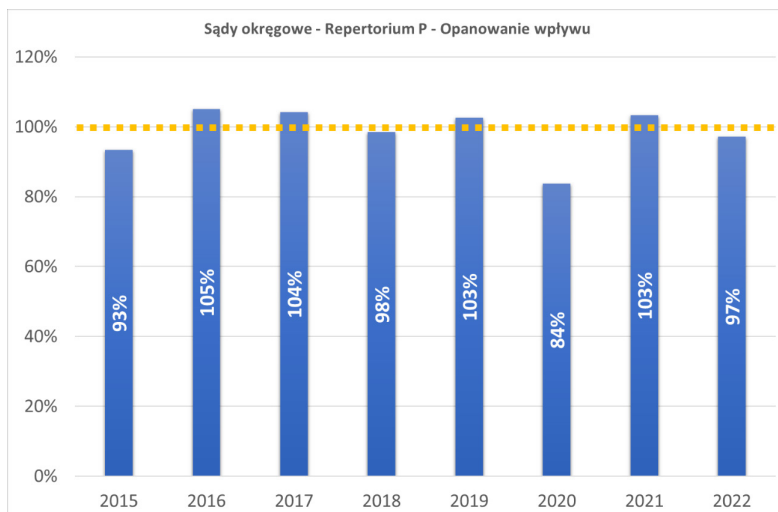
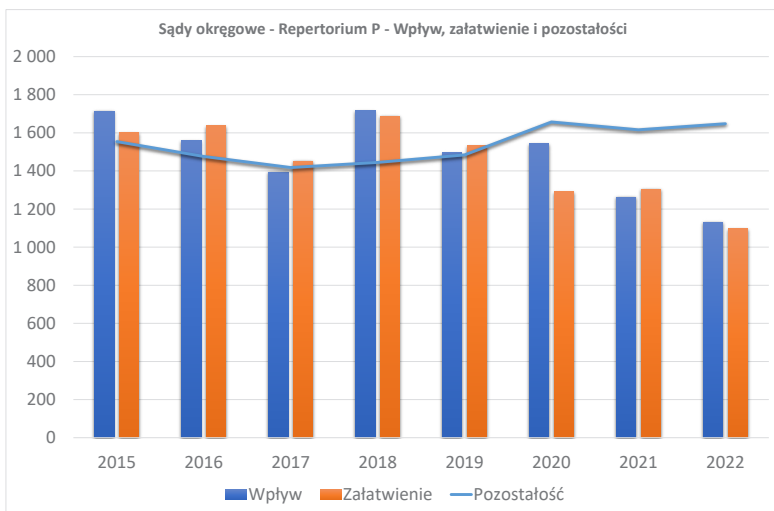

REPERTORIUM P

Czym jest repertorium P i co na nie wpływa?

W repertorium P w sądzie okręgowym rejestruje się niektóre sprawy pracownicze o wartości przedmiotu sporu przekraczającej 75 tys. zł (od 1.07.2023 r. – 100 tys. zł) – o wynagrodzenie za pracę, w tym o wynagrodzenie za pracę w godzinach nadliczbowych, o odszkodowanie z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu, o zadośćuczynienie związane z mobbingiem, o odszkodowanie za mienie pracodawcy, o odszkodowanie z tytułu naruszenia zakazu konkurencji. Liczba spraw rejestrowanych w repertorium P nie jest duża w porównaniu z liczbą spraw pracowniczych rozpoznawanych przez sądy rejonowe. Są to jednak bardzo często sprawy złożone, wymagające przesłuchania kilku lub kilkadziesiątu świadków i zasięgnięcia opinii biegłego. Sprawy te mają też bardzo zindywidualizowany charakter, co wymaga każdorazowo drobiazgowej analizy materiału procesowego i unikatowych problemów prawnych.

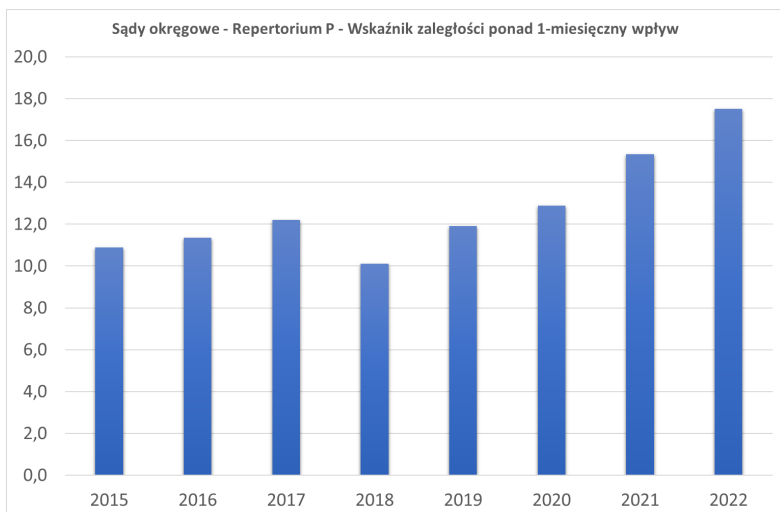
Omówienie kluczowych wskaźników

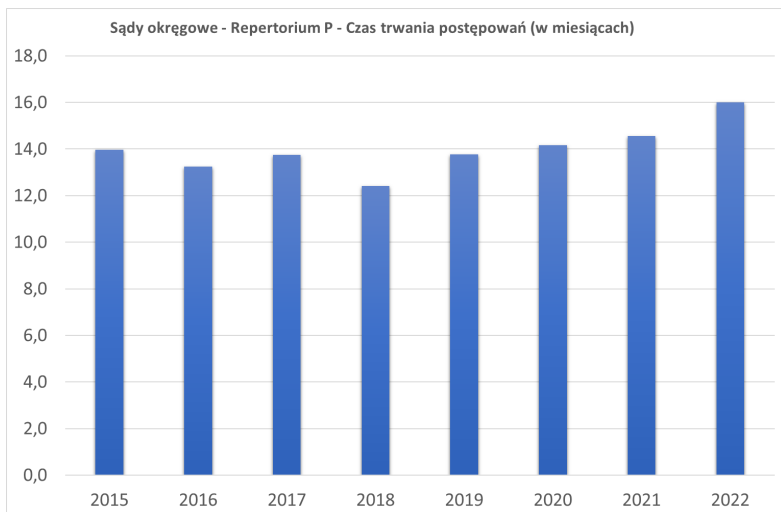

Liczba nowych spraw pracowniczych wpływających do sądów okręgowych utrzymuje się w analizowanym okresie na relatywnie niskim poziomie pomiędzy 1100 a 1800 rocznie w skali kraju, przy czym

w ostatnich 5 latach wykazuje generalnie tendencję spadkową. Liczba spraw tej kategorii załatwianych w każdym z analizowanych lat jest co do zasady zbliżona do wielkości spraw wpływających, z wyjątkiem 2020 r., w którym – głównie z powodu ograniczeń spowodowanych stanem epidemii – załatwiono zauważalnie mniej spraw, niż ich wpłynęło. W konsekwencji liczba spraw pozostających do załatwienia na koniec danego roku również jest stabilna i mieści się w przedziale od 1400 do 1700, bez wyraźnych tendencji spadkowych lub wzrostowych.

Zjawiska i działania wpływające na wielkość wpływu spraw pracowniczych do sądów okręgowych są analogiczne do przypadku sądów rejonowych i zostały obszernie omówione w części raportu poświęconej repertorium P w sądach rejonowych.

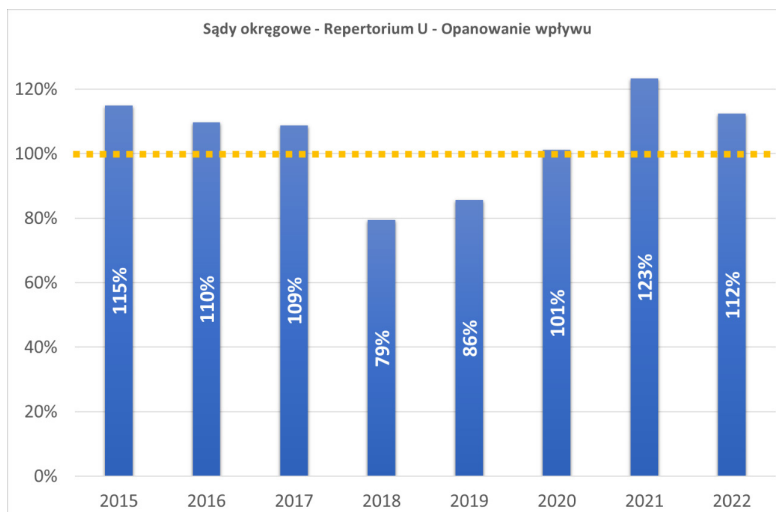
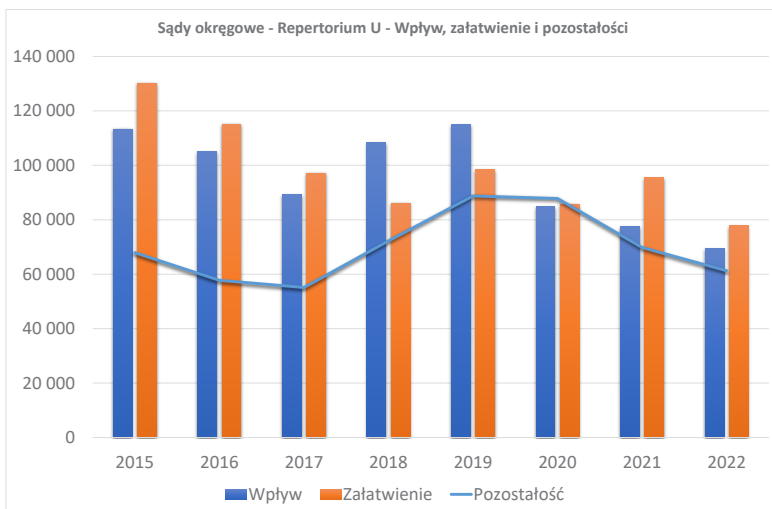
Mimo stabilności danych obrazujących opanowanie wpływu i wielkość pozostałości niepokój budzą dane o pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ i czasie trwania postępowań. Oba wskaźniki rosną sukcesywnie, choć o niewielkie wartości, od 2018 r. Ich wzrost oznacza, że obywatele muszą czekać na rozstrzygnięcie przez sąd okręgowy ich sprawy z zakresu prawa pracy o 2 miesiące dłużej niż w 2015 r., a jednocześnie wzrasta obciążenie sądów pracy, co powoduje, że bez rozsądnych i realnych zmian organizacyjnych, legislacyjnych i kadrowych czas oczekiwania na wyrok będzie ulegał dalszemu wydłużeniu.

REPERTORIUM U

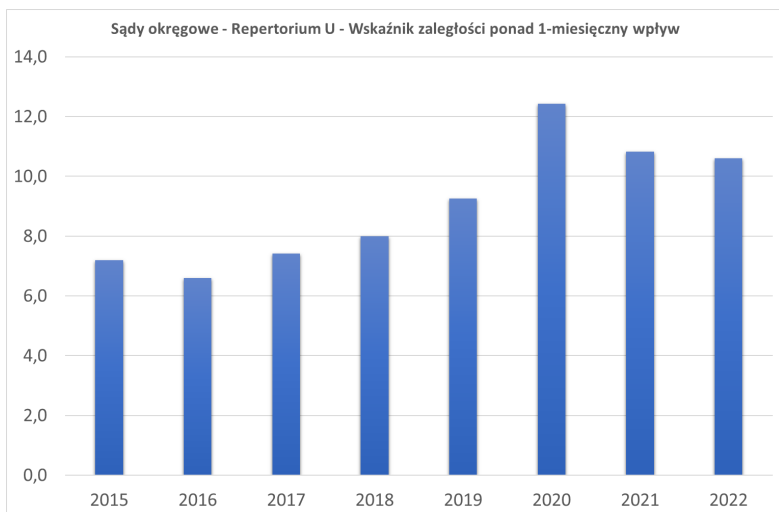
Czym jest repertorium U i co na nie wpływa?

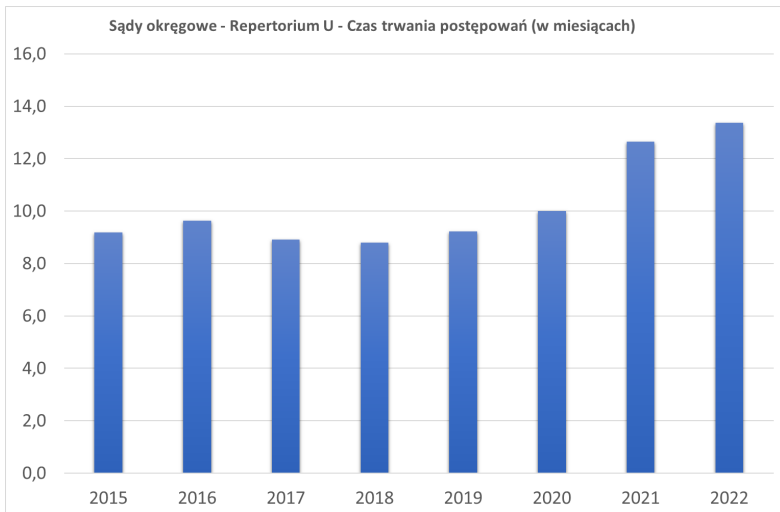
W repertorium U w sądach okręgowych rejestruje się sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych, przy czym sądy okręgowe są w tych sprawach właściwe co do zasady, z wyjątkiem określonych kategorii spraw przydzielonych do właściwości sądów rejonowych. Przykładowo w repertorium U w sądach okręgowych występują sprawy: o prawo do renty lub emerytury albo o ich wysokość, o ustalenie istnienia bądź nieistnienia ubezpieczeń społecznych i ich zakresu lub o należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne, Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, Fundusz Emerytur Pomostowych oraz na ubezpieczenie zdrowotne, czy sprawy o ustalenie kapitału początkowego. W sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych bardzo często występuje potrzeba zasięgnięcia opinii biegłego z zakresu medycyny, a nierzadko również pozyskania i przeprowadzenia dowodu z dawnej dokumentacji oraz przesłuchania licznych świadków.

Omówienie kluczowych wskaźników

Dane statystyczne obrazujące wpływ, załatwienia i pozostałość spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych rozpoznawanych w I instancji przez sądy okręgowe podlegały dużym fluktuacjom. W latach 2015–2017 wpływ spraw malał, a jednocześnie liczba załatwianych w każdym roku spraw przekraczała liczbę spraw nowych, co prowadziło do sukcesywnego spadku pozostałości. W latach 2018–2019 doszło do znacznego wzrostu wpływu, czemu nie towarzyszył jednak odpowiedni wzrost liczby załatwianych spraw, przede wszystkim ze względu na bezskuteczne oczekiwanie na wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 4/18 (mimo upływu 5 lat Trybunał Konstytucyjny nie wydał dotychczas wyroku w tej sprawie). W latach 2020–2022 zaobserwować można natomiast znaczący i postępujący spadek liczby nowych spraw, przy czym liczba spraw załatwianych ponownie przewyższała wpływ nowych spraw. Pozostałość spraw na koniec 2022 r. była niższa o ok. 7 tys. spraw w stosunku do końca 2015 r. (o ok. 10%), przy czym nastąpiło to w warunkach znacznie zmniejszonego wpływu spraw (o ok. 40%).

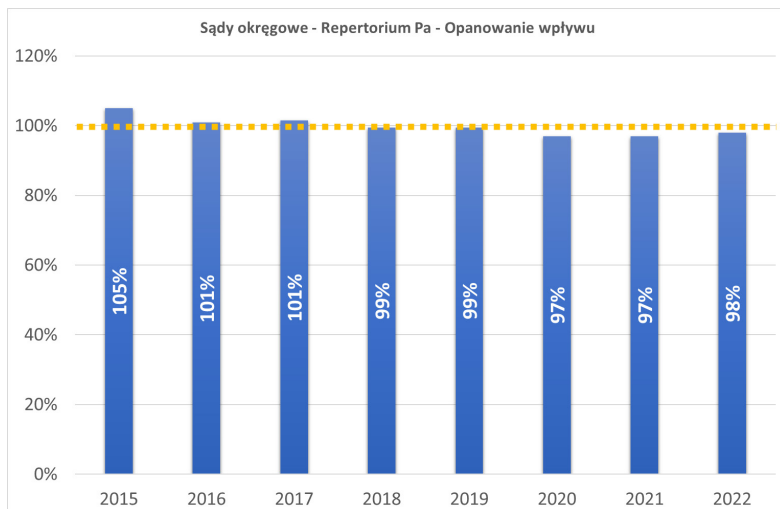
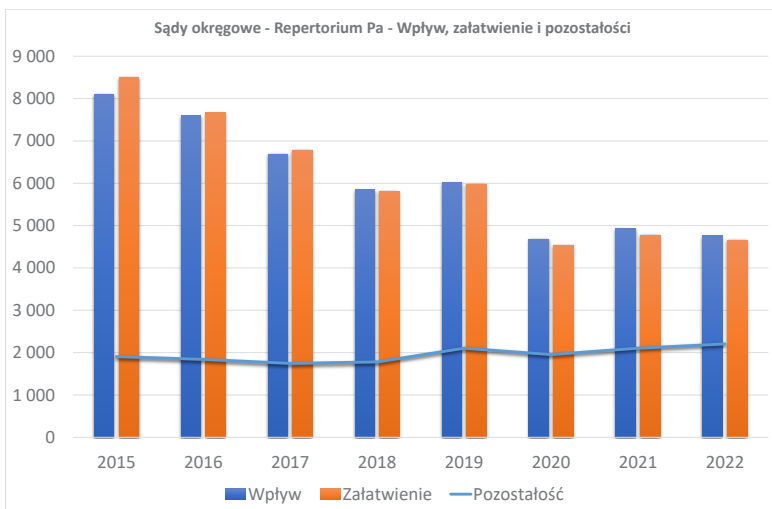
Wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ rósł sukcesywnie od 2016 r., z kulminacją w 2020 r., po czym nieznacznie spadł w latach 2021–2022, z tym że spadek ten nastąpił do poziomu wyższego niż w latach 2015–2019. W stosunku do 2015 r. wskaźnik ten wzrósł o ok. jedną trzecią, co oznacza, że sądy ubezpieczeń społecznych są bardziej obciążone sprawami w toku niż w 2015 r., a jednocześnie perspektywy czasu oczekiwania obywatela na rozstrzygnięcie sprawy uległy pogorszeniu. Pogorszenie to jest również widoczne w czasie trwania postępowań zakończonych, który od 2018 r. ulega systematycznemu i znacznemu wydłużeniu. W 2022 r. na rozstrzygnięcie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądzie okręgowym w I instancji trzeba było czekać średnio aż 13,4 miesiąca, tj. o ponad 4 miesiące dłużej niż w 2015 r. (o 46%), gdy rozpoznawanie takiej sprawy zajmowało średnio 9,2 miesiąca.

REPERTORIUM PA

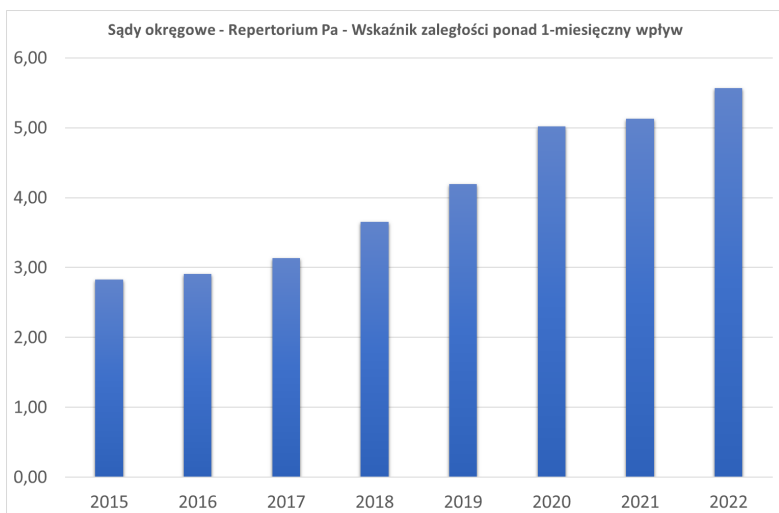
Czym jest repertorium Pa i co na nie wpływa?

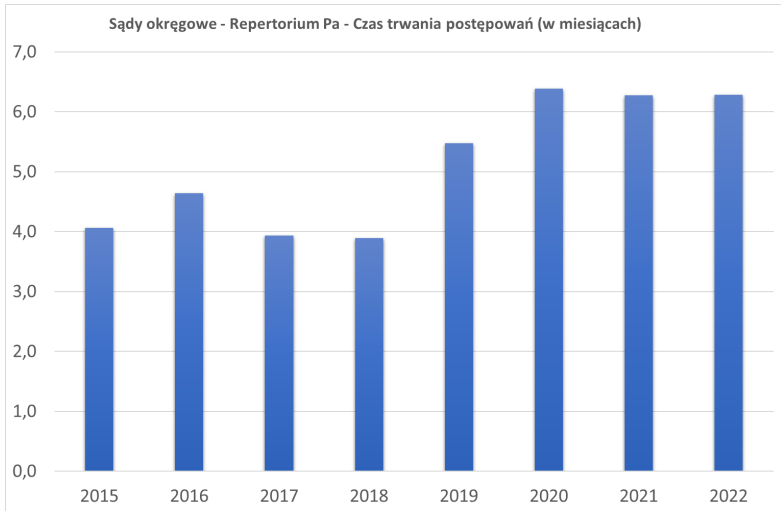
W repertorium Pa w sądzie okręgowym rejestruje się sprawy z zakresu prawa pracy przedstawione z apelacjami od orzeczeń sądów rejonowych. Dotyczą one m.in. wypowiedzenia umowy o pracę, rozwiązania umowy o pracę bez wypowiedzenia, ustalenia stosunku pracy oraz wynagrodzenia za pracę, odpraw i nagród jubileuszowych. Wpływ spraw apelacyjnych jest pochodną liczby nowych spraw z zakresu prawa pracy trafiających do sądów rejonowych, przy czym zmiany we wpływie spraw do sądu I instancji znajdują odzwierciedlenie we wpływie spraw do sądu II instancji z opóźnieniem odpowiadającym czasowi potrzebnemu na rozpoznanie sprawy w I instancji.

Omówienie kluczowych wskaźników

Wpływ do sądów okręgowych spraw apelacyjnych w sprawach z zakresu prawa pracy wykazuje praktycznie stałą tendencję spadkową, a w latach 2015–2022 uległ zmniejszeniu o ponad 40% – z ok. 8100 spraw do ok. 4800 spraw rocznie. W latach 2015–2017 liczba załatwianych spraw nieznacznie przekraczała liczbę spraw nowych, natomiast w latach 2018–2022 wpływ spraw nie został ani razu opany – choć każdorazowo załatwiano jedynie nieznacznie mniej spraw, niż ich wpływało. W rezultacie pozostałość spraw na koniec każdego roku nieznacznie rośnie z roku na rok, a w 2022 r. osiągnęła najwyższy poziom z całego analizowanego okresu.

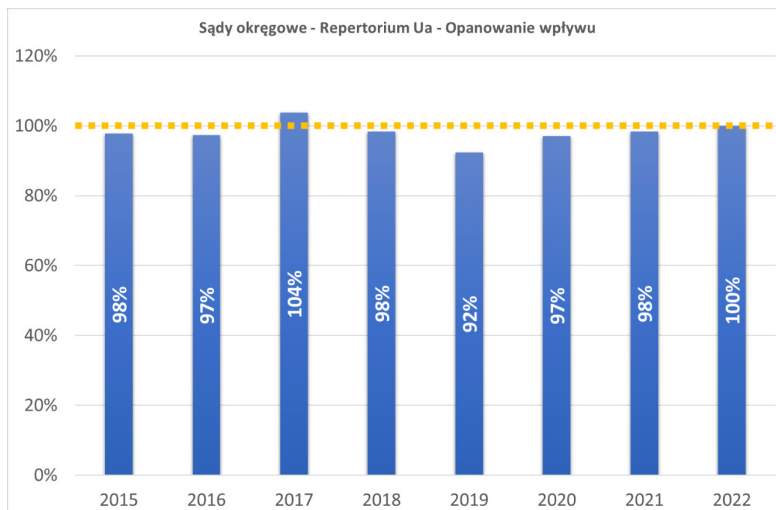
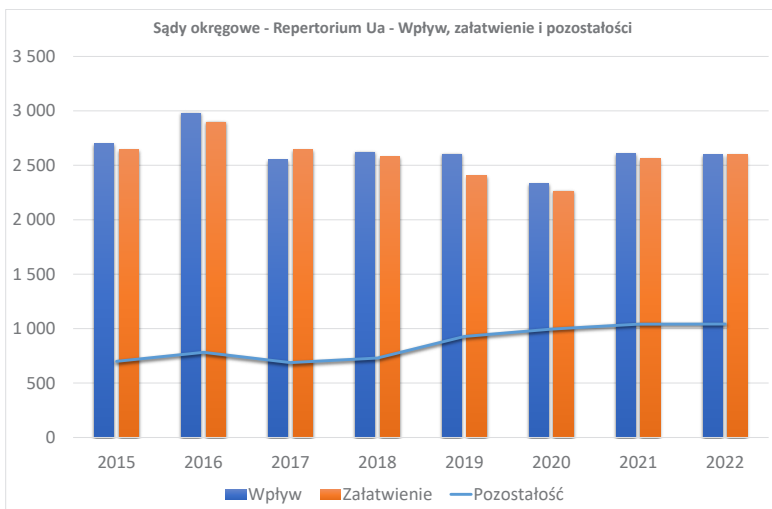
Wskaźniki obrazujące sprawność i czas trwania postępowań apelacyjnych w sprawach z zakresu prawa pracy uległy znacznemu pogorszeniu. Czas trwania postępowań wydłużył się z ok. 4,1 miesiąca w 2015 r. do 6,3 miesiąca w 2022 r., a zatem o ponad połowę. Wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ wzrósł dwukrotnie między 2015 r. a 2022 r., osiągając najwyższy poziom w 2022 r., co jest złym prognostykiem na przyszłość. Jeżeli mimo stale spadającego wpływu spraw postępowania trwały coraz dłużej, a relacja liczby spraw niezadowolonych do spraw wpływających istotnie się pogorszała, to można założyć, że w przypadku odwrócenia tendencji i wzrostu wpływu analizowanych spraw proces wydłużania się postępowań będzie przebiegał jeszcze szybciej.

REPERTORIUM UA

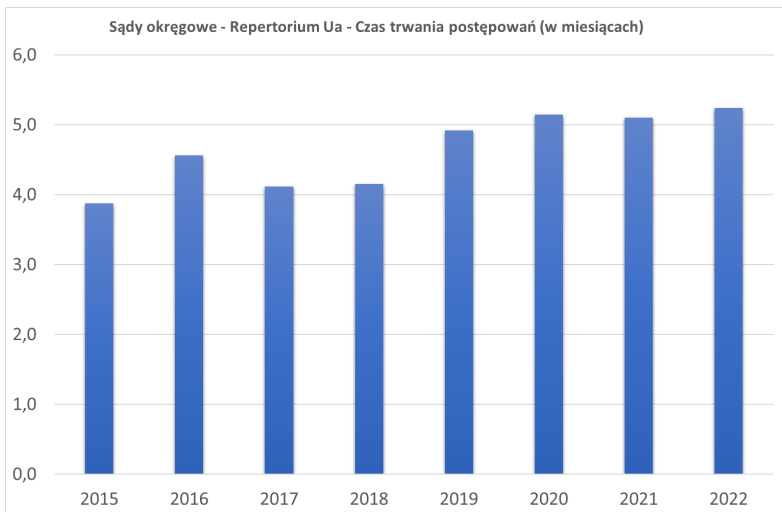
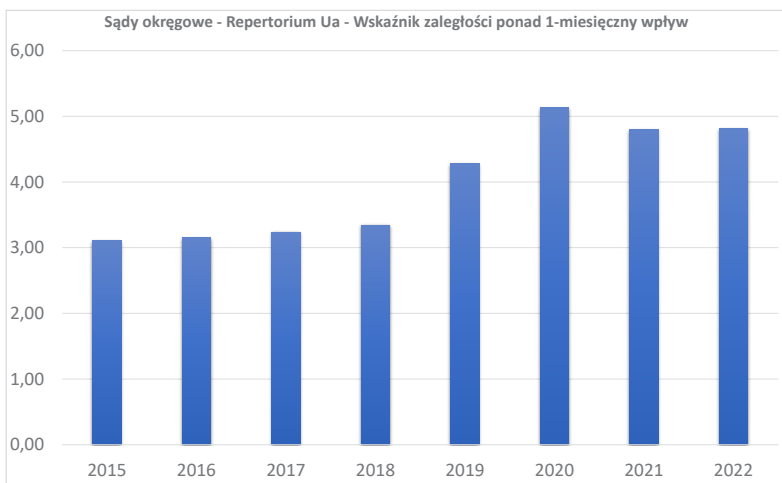
Czym jest repertorium Ua i co na nie wpływa?

W repertorium Ua w sądzie okręgowym rejestruje się sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych przedstawione z apelacjami od orzeczeń sądów rejonowych. Dotyczą one m.in. zasiłku chorobowego, wyrównawczego, opiekuńczego, macierzyńskiego oraz pogrzebowego, świadczenia rehabilitacyjnego, odszkodowania z tytułu wypadku przy pracy rolniczej lub rolniczej choroby zawodowej, wypadku w drodze do pracy lub z pracy, wypadku przy pracy lub choroby zawodowej, wypadku lub choroby zawodowej pozostającej w związku z czynną służbą wojskową albo służbą m.in. w Policji oraz ustalenia niepełnosprawności lub stopnia niepełnosprawności. Wpływ spraw apelacyjnych jest pochodną wpływu liczby spraw z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych rejestrowanych w sądach rejonowych, przy czym zmiany we wpływie spraw do sądu I instancji znajdują odzwierciedlenie we wpływie spraw do sądu II instancji z opóźnieniem odpowiadającym czasowi potrzebnemu na rozpoznanie sprawy w I instancji.

Omówienie kluczowych wskaźników

Liczby nowych i załatwianych spraw apelacyjnych z zakresu ubezpieczeń społecznych pozostaje stabilna w całym analizowanym okresie i mieści się w przedziale od ok. 2300 do ok. 2900 spraw rocznie. Jedynie w jednym roku – 2017 – wpływ spraw został opanowany, tj. załatwiono więcej spraw, niż ich wpłynęło. W rezultacie pozostałość nierozpoznanych spraw na koniec roku systematycznie rośnie – od 700 spraw na koniec 2015 r. do ok. 1040 spraw na koniec 2022 r., tj. o niemal 50%.

Wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ systematycznie rósł z poziomu 3,11 w 2015 r. do 4,81 w 2022 r. Generalnie stałą tendencją wzrostową ma też czas trwania analizowanych postępowań. W 2015 r. trwały one przeciętnie 3,9 miesiąca, a w 2022 r. – już 5,2 miesiąca, co oznacza wydłużenie postępowań o 1/3. Wysoki wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ oraz stabilność wpływu spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądach rejonowych, która przekłada się na stabilność wpływu do sądów okręgowych apelacji od wyroków wydanych w tych sprawach, nie pozwalają na postawienie pozytywnej prognozy co do polepszenia się czasu trwania postępowań w przewidywalnej przyszłości.

REPERTORIUM GC

Czym jest repertorium GC i co na nie wpływa?

W sądach okręgowych, w których utworzono wydziały gospodarcze, prowadzone jest repertorium GC. Zamieszcza się w nim wpisy o pozwach wszczynających postępowanie procesowe w sprawach gospodarczych. Takimi sprawami – podobnie jak w przypadku spraw gospodarczych rozpoznawanych przez sądy rejonowe – są sprawy ze stosunków cywilnych między stronami, którymi są przedsiębiorcy (lub byli przedsiębiorcy), w zakresie prowadzonej przez nich działalności gospodarczej. Przedsiębiorcami mogą być osoby fizyczne (wpisane do CEIDG) i osoby prawne (np. spółki prawa handlowego). Sprawami gospodarczymi są też sprawy ze stosunku spółki, a także sprawy o uchylenie lub o stwierdzenie nieważności uchwał zgromadzenia wspólników/akcjonariuszy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej i pozostałych roszczeń wymienionych w art. 291–300 i 479–490 ustawy z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz.U. z 2022 r. poz. 1467 ze zm.) (np. sprawy o odszkodowanie przeciwko członkom zarządu spółek z różnych tytułów czy przeciwko członkom zarządu spółki z o.o. za zobowiązania spółki w przypadku bezskuteczności prowadzonej wobec niej egzekucji), przy czym w przypadku spraw o uchylenie lub o stwierdzenie nieważności uchwał zgromadzenia wspólników/akcjonariuszy spółki z ograniczoną odpowiedzialnością lub spółki akcyjnej – sądy okręgowe są wyłącznie właściwe do ich rozpoznania na podstawie art. 17 pkt 4² k.p.c. Kryterium odróżniającym właściwość sądów okręgowych od sądów rejonowych w sprawach gospodarczych o prawa majątkowe jest wartość przedmiotu sporu, która w przypadku właściwości rze-

czowej sądu okręgowego przewyższa 75 tys. zł (obecnie 100 tys. zł)²⁸. To kryterium jest z kolei istotne przy rozróżnieniu właściwości rzeczowej sądów gospodarczych np. w sprawach z powództwa o rozwiązanie spółki czy o wyłączenie wspólnika ze spółki (ze stosunku spółki).

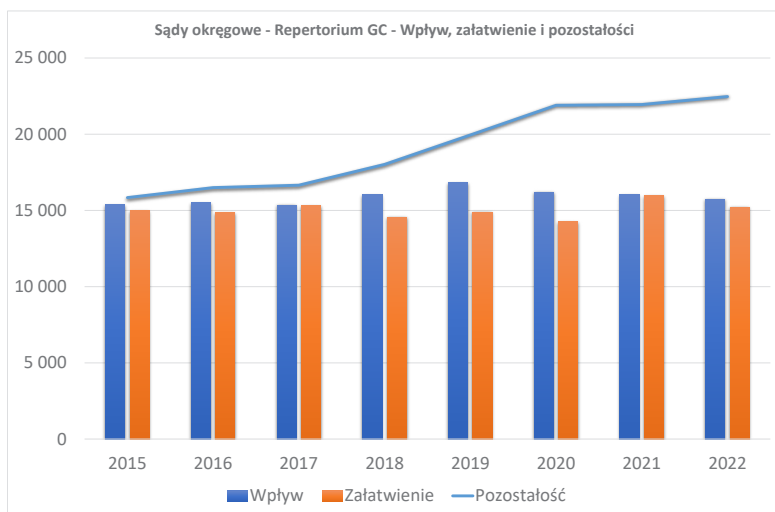
Od daty wejścia w życie nowelizacji przepisów Kodeksu postępowania cywilnego, czyli od 7.11.2019 r., wprowadzono nowy dział IIa, a w nim katalog spraw gospodarczych, w którym – poza dotychczasowymi sprawami kwalifikowanymi jako sprawy gospodarcze (uwzględniającymi wymóg występowania po obu stronach sporu przedsiębiorców i związku roszczenia z prowadzoną przez nich działalnością gospodarczą) – ujęto również sprawy z umów o roboty budowlane oraz ze związanych z procesem budowlanym umów służących wykonaniu robót budowlanych czy też sprawy z umów leasingu i sprawy przeciwko osobom odpowiadającym za dług przedsiębiorcy, także posiłkowo i solidarnie, z mocy prawa lub czynności prawnej. W tych przypadkach sprawy gospodarcze, obejmujące dotychczas też podobny przedmiot żądania, ale dotyczące przedsiębiorców, były już wpisywane do repertorium GC. Natomiast obecnie – od wyżej wskazanej daty nowelizacji przepisów – do tego repertorium wpisywane są sprawy dotyczące też roszczeń (lub zobowiązań) osób fizycznych, nieprowadzących działalności gospodarczej (np. poręczycieli długu przedsiębiorcy, inwestorów prywatnych budynków jednorodzinnych, leasingobiorców) – podczas gdy poprzednio takie sprawy rozpoznawane były w wydziałach cywilnych. Sprawami gospodarczymi są też sprawy z zakresu prawa upadłościowego i restrukturyzacyjnego, przy czym nie wszystkie będą rejestrowane w repertorium GC, a o takiej ich kwalifikacji będzie decydował przedmiot żądania wskazanego w pozwie (np. w pozwie syndyka przeciwko dłużnikowi masy upadłości).

Do repertorium GC od 1.07.2020 r. przestały być natomiast wpisywane sprawy, które dotychczas były w nim rejestrowane, dotyczące

²⁸ Art. 17 pkt 4 k.p.c. zmieniony przez art. 1 pkt 1 ustawy z 9.03.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 614), która weszła w życie 1.07.2023 r.

ochrony własności przemysłowej, o roszczenia z ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji czy o majątkowe prawa autorskie. Od tej daty zmieniono organizację sądownictwa gospodarczego, tworząc w strukturze sądów okręgowych sądy własności intelektualnej jako wyspecjalizowane wydziały w wybranych sądach okręgowych (w SO w Warszawie, w SO w Katowicach, w SO w Poznaniu i w SO w Lublinie). Do tych wydziałów (do repertorium GW) trafiają od tej daty sprawy dotychczas rejestrowane pod sygn. akt GC.

Omówienie kluczowych wskaźników

W analizowanym okresie od 2015 r. do 2022 r. dane dotyczące wpływu, załatwienia i pozostałości spraw kategorii GC w sądach okręgowych w kraju prowadzą do poniższych spostrzeżeń.

W 2015 r. wpływ spraw GC do sądów okręgowych w kraju przekroczył 15,3 tys. i nie został opanowany (nie załatwiono wówczas równoważnej liczby spraw, a procent opanowania wpływu wyniósł 97%), przy czym różnica nie była znacząca, bo wyniosła 386 spraw. Łącznie liczba spraw pozostałych do rozpoznania na koniec 2015 r. (wraz

ze sprawami, które zalegały z okresów poprzednich) wyniosła ponad 15,8 tys.

W 2016 r. tendencja ta się utrzymała, ale dysproporcja pomiędzy wpływem a załatwieniami była już wyższa, bo sięgnęła 653 spraw niezadowolonych na koniec roku (96% opanowania wpływu). Pozostało łącznie blisko 16,5 tys. niezadowolonych spraw GC na koniec roku.

W 2017 r. wpływ spraw GC był porównywalny z 2015 r., ale mimo zwiększenia liczby spraw załatwionych (do poziomu ponad 15,3 tys.) i opanowania wpływu w 100% stan pozostałości nie uległ zmniejszeniu (stan spraw niezadowolonych na koniec okresu statystycznego), osiągając liczbę 16 655 spraw.

W 2018 r. wpływ spraw GC wzrósł do ponad 16 tys., a zmalała liczba spraw załatwionych do 14,5 tys. (różnica wyniosła aż 1489 spraw) i załatwiono wówczas w sądach okręgowych też o 437 spraw kategorii GC mniej niż w 2015 r. (opanoano wpływ w 91%). Pozostało ich do załatwienia na następny rok aż 18 015.

Odpowiednio do przytoczonych powyżej wyników w tym czasie systematycznie wzrastał wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ: z 12,37 miesiąca odnotowanego na koniec 2015 r. do 12,77 w 2016 r., 13,03 w 2017 r. i 13,48 w 2018 r.

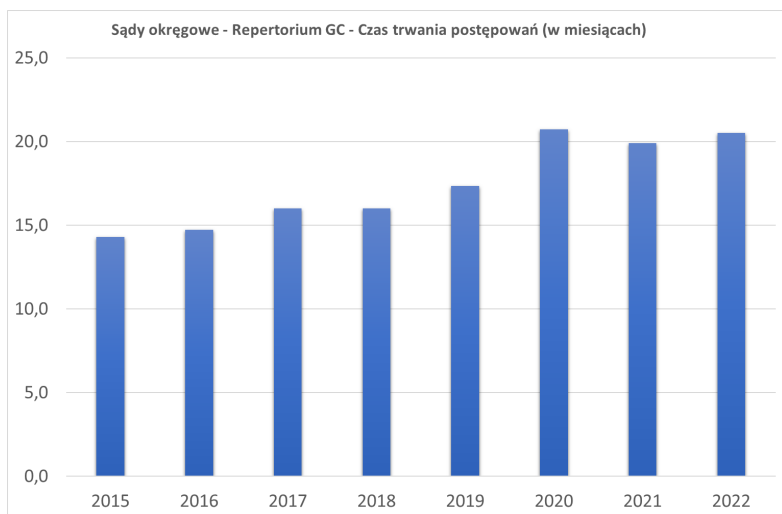
W 2019 r. proces dysproporcji między rosnącym wpływem a załatwieniami był jeszcze bardziej widoczny, ponieważ wówczas wpłynęło 16 810 spraw (najwięcej spośród wszystkich objętych niniejszą analizą lat), z czego załatwiono 14 879 spraw (o 1931 mniej, niż ich wpłynęło) – 89% opanowania wpływu. Załatwienie spraw GC w 2019 r. było ponownie niższe niż w 2015 r. (o 102 sprawy), a pozostałość wzrosła do blisko 20 tys. spraw (19 946). Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ osiągnął znowu wyższy poziom – 14,24 miesiąca.

W 2020 r. wpłynęło 16,2 tys. spraw GC, a załatwiono 14 257 (88% wpływu), wobec czego pozostałość wzrosła do liczby 21 896 spraw

niezałatwionych, a wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ wzrósł znacząco do poziomu 16,21 miesiąca.

W 2021 r. wpływ spraw GC do sądów okręgowych zmalał do nieco ponad 16 tys., a załatwienia wzrosły do blisko 16 tys. spraw, osiągając poziom 100% opanowania wpływu. Pozwoliło to na wyrównanie wyniku w zakresie pozostałości – w porównaniu ze stanem z 2020 r. Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ jednak nadal wzrastał, osiągając na koniec 2021 r. poziom 16,43. Świadczy to o „starzeniu się” spraw i o sprawnym załatwianiu spraw nowych (prostszych).

W 2022 r. wpłynęło łącznie mniej spraw GC – ponad 15,7 tys., a załatwiono ich 15,2 tys., czyli 97% wpływu. Wzrosła zatem pozostałość w liczbach bezwzględnych do 22 470 spraw, a wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ osiągnął najwyższy poziom z całego okresu objętego analizą – 17,12.

Wskaźniki czasu trwania postępowania w sprawach gospodarczych w sądach okręgowych pozwalają na ustalenie, przez jaki okres (średnio, wyliczony w miesiącach) trwało postępowanie w sprawach pro-

cesowych, liczone od daty wniesienia pozwu do daty wydania orzeczenia kończącego postępowanie.

W 2015 r. na orzeczenie w sprawie gospodarczej przed sądem okręgowym przedsiębiorcy oczekiwali 14,3 miesiąca, a w 2016 r. już 14,7 miesiąca. W 2 kolejnych latach czas ten wyniósł 16 miesięcy i wzrastał w kolejnych latach: w 2019 r. do 17,4 miesiąca, a w 2020 r. osiągnął najwyższy wskaźnik – 20,7 miesiąca. W 2021 r. nieco zmalał (do poziomu 19,9 miesiąca), natomiast w 2022 r. ponownie wzrósł do 20,5 miesiąca. Porównując zatem wskaźnik czasu trwania postępowania w 2015 r. i w 2022 r., należy dostrzec, że wydłużył się on średnio o 6,2 miesiąca.

Jak wynika z przytoczonych powyżej danych, liczba spraw GC załatwianych w sądach okręgowych w poszczególnych latach: 2018, 2019 i 2020 była niższa niż w 2015 r. Zwiększyła się dopiero w 2021 r., by w 2022 r. wyrównać poziom załatwień z 2015 r. i osiągnąć porównywalny z tym rokiem wskaźnik 97% opanowania wplywu.

W tym miejscu zauważyć należy, że od ostatniego kwartału 2015 r. przez ponad 2 kolejne lata wstrzymany został proces ogłaszania o zwolnionych stanowiskach sędziowskich, a stale wzrastająca liczba spraw (w tym również spraw kategorii GC) przypadła systematycznie na okrojony skład kadry orzeczniczej (także na nieuzupełniane, nieobsadzone etaty). Prawo gospodarcze unormowane jest w dużej liczbie aktów prawnych różnej rangi, co wymaga od sądu gospodarczego znacznego nakładu pracy w wydanie rozstrzygnięcia. Sprawy gospodarcze rozpoznawane przed sądy okręgowe charakteryzuje wysoki stopień skomplikowania, obszerny materiał dowodowy, obejmujący wiele specjalistycznych dokumentów, liczne opinie biegłych sądowych rzadkich specjalności (powoływanych np. w sprawach o roboty budowlane, o roszczenia kompleksowo rozliczane między uczestnikami procesu inwestycyjnego w wielkich inwestycjach budowlanych, w sprawach między przedsiębiorcami prowadzącymi wielkie przedsiębiorstwa – o dużej wartości przedmiotu sporu, w sprawach z umowy o kredyt inwestycyjny itp.).

Najniższą liczbę załatwionych przez sądy okręgowe spraw GC odnotowano w 2020 r., co wiązać można ze stanem pandemii i okresowym wstrzymaniem wówczas czynności orzeczniczych w sądach (zawieszeniem ich pracy, odwołaniem terminów rozpraw, odraczeniem rozpraw z powodu choroby stron i pełnomocników). Wpływ spraw kategorii GC w tym roku był porównywalny z wpływem odnotowanym w 2018 r. i był też wyższy niż w 2015 r., natomiast załatwiono wówczas najmniej spraw GC w porównaniu z poszczególnymi latami objętymi analizą.

Sprawność postępowania w sprawach gospodarczych miała w założeniu poprawić obszerna zmiana procedury cywilnej dokonana nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego od 7.11.2019 r. i wprowadzenie w jej wyniku do treści Kodeksu działu IIa „Postępowanie w sprawach gospodarczych”. Zmiany te m.in. przywróciły znaną z poprzednich lat prekluzję dowodzenia (pomijania dowodów niezgłoszonych w pozwie lub odpowiedzi na pozew), ograniczenie możliwości przekształceń podmiotowych (art. 194–196, 198 i 205 k.p.c.) oraz niedopuszczalność zgłoszenia w procesie gospodarczym powództwa wzajemnego. Wprowadzono też rygory dowodowe w zakresie wymogu wykazania czynności stron (w tym oświadczenia woli i wiedzy) wyłącznie dokumentami z art. 77³ ustawy z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2023 r. poz. 1610 ze zm.), a dowód z zeznań świadków utracił swój dotychczasowy walor dowodzenia, uzyskując subsydiarny (posiłkowy) charakter, zrównany z dowodem z przesłuchania stron w trybie art. 299 k.p.c. Te unormowania miały służyć skróceniu czasu postępowania w sprawach gospodarczych poprzez zwiększony formalizm i hierarchię dowodów, w której prymat uzyskały dowody z dokumentów.

Do zmniejszenia liczby spraw gospodarczych wpływających do sądów okręgowych przyczyniła się też zmiana organizacji sądów, o której była mowa powyżej, polegająca na utworzeniu od 1.07.2020 r. w strukturze sądów okręgowych – sądów (wydziałów) własności intelektualnej. Sprawy te są poza niniejszą analizą jako rejestrowane w repertorium GW i brak dostatecznych danych, aby wskazać miarodajnie skalę skutków tej reorganizacji. Jednocześnie też nowo utworzone

wydziały zostały obsadzone kadrą orzeczniczą, asystencką i urzędniczą, dostępną w ramach dotychczas funkcjonujących jednostek organizacyjnych (wydziałów) sądów gospodarczych, co nie pozostało bez wpływu na pracę tych wydziałów (przesunięcia kadrowe skutkowały pozostawieniem przez sędziów referatów z niezalatwionymi sprawami lub wykonywaniem obowiązków orzecznich w ograniczonym zakresie).

Obserwowane efekty wskazanych powyżej zmian nie okazały się jednak spektakularne i, jak w wynika z przytoczonych powyżej danych, nie wypłynęły znacząco na poprawę sprawności postępowania w sprawach gospodarczych kategorii GC – i to mimo wprowadzonej ustawą epizodyczną w okresie pandemii możliwości wydawania orzeczeń na posiedzeniach niejawnych. Nie skróciły toku spraw starych ani nie zmniejszyły wyraźnie zaległości. Zwiększyły natomiast stan zaległości, wydłużyły czas trwania postępowania i spowodowały dalsze obciążenie sędziów i urzędników sądowych. Od 2018 r. zaczęła dostrzegalnie wzrastać poziom „pozostałości” w sprawach GC, czyli liczby spraw niezalatwionych w danym roku. Przechodziły one na okres następny i powodowały wzrost zaległości w następnych okresach sprawozdawczych, czego dowodzą wymienione powyżej – stale rosnące – wskaźniki zaległości ponad 1-miesięczny wpływ.

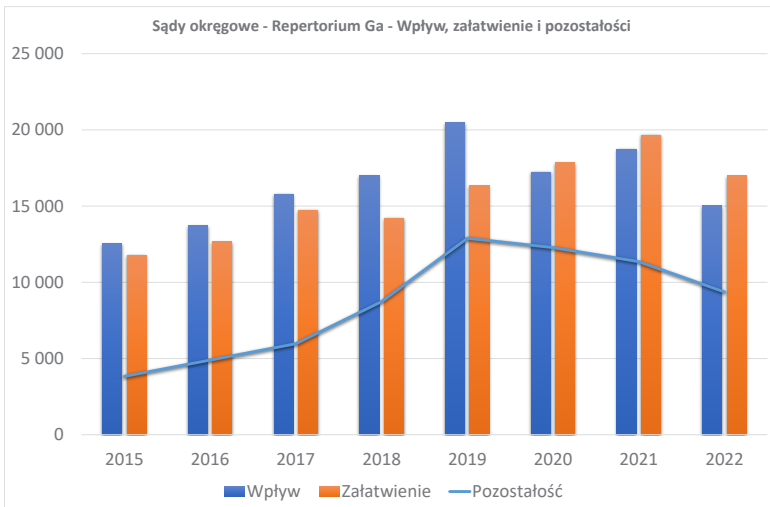
REPERTORIUM GA

Czym jest repertorium Ga i co na nie wpływa?

Do repertorium Ga w sądach okręgowych wpisywane są sprawy z apelacji od orzeczeń wydanych przez sądy rejonowe w procesie w sprawach gospodarczych (zarejestrowanych w I instancji pod sygn. GC). W związku ze zmianą procedury cywilnej od 7.11.2019 r., skutkującą zmniejszeniem wpływu spraw kategorii GC do sądów I instancji (wskazaną przy omówieniu repertorium GC sądów rejonowych i spraw o odszkodowanie za szkody w związku z naprawą pojazdów i kosztami najmu pojazdów zastępczych, rozpoznawanych od tej nowelizacji przez wydziały cywilne pod sygn. C) – odpowiednio do tej zmiany zmniejszył się wpływ spraw Ga z apelacjami od wyroków wydanych przez sądy gospodarcze w takich sprawach (do czasu tej nowelizacji był to znaczący odsetek spraw Ga). Do repertorium Ga wpisywane są też sprawy z apelacji od wybranych orzeczeń sądów upadłościowych (rejonowych) i o orzeczenie zakazu prowadzenia działalności gospodarczej na własny rachunek i pełnienia funkcji wymienionych w art. 373 ust. 1 ustawy z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2022 r. poz. 1520 ze zm.) (od orzeczeń w sprawach o zakaz wydanych przez sąd II instancji przysługuje skarga kasacyjna). Wpisy spraw do repertorium Ga w tych ostatnich przypadkach obejmują sprawy z apelacjami od orzeczeń sądów rejonowych wydanych w sprawach upadłościowych i w sprawach o orzeczenie wyżej wskazanego zakazu – zapadłych w postępowaniach prowadzonych dotychczas w tradycyjnym postępowaniu (w odróżnieniu od orzeczeń wydanych w sprawach prowadzonych w systemie teleinformatycznym).

W ramach postępowań odwoławczych przed sądami okręgowymi należy bowiem ostatnio wyróżnić repertorium Ga-KRZ, w którym od połowy 2022 r. wpisywane są sprawy z apelacjami od orzeczeń wydanych przez sądy I instancji w postępowaniu upadłościowym i o orzeczenie zakazu, o którym mowa w art. 373 ust. 1 Prawa upadłościowego, prowadzone w systemie teleinformatycznym. Te sprawy odnotowywane są w elektronicznym systemie i osobno ewidencjonowane w repertorium Ga-KRZ (poza statystyką ogólną spraw Ga), zatem niniejsza uwaga ma jedynie charakter informacyjny. Dotychczas brak jest dostępnych danych na temat wpływu, załatwień i pozostałości w sprawach tej kategorii, a niniejsze opracowanie odnosi się tylko do kategorii spraw Ga. Program, w oparciu o który rozpoczęto procedowanie w postępowaniach KRZ, okazał się wysoce niedoskonały, mało intuicyjny i jest stale modyfikowany. Jego efektywne wdrożenie związane jest z ustawicznym szkoleniem orzeczników i pracowników sądowych sądów obu instancji. Postępowania te okazały się długotrwałe, czasochłonne i mają wpływ na negatywną ocenę ich sprawności przez uczestników.

Omówienie kluczowych wskaźników

W okresie od 2015 r. do 2022 r. dane dotyczące wpływu, załatwień i pozostałości spraw kategorii Ga w sądach okręgowych przedstawiają się następująco.

W 2015 r. wpływ ponad 12,5 tys. spraw Ga do sądów okręgowych nie został opanowany – załatwiono prawie 12 tys. spraw (oponowano więc 94% wpływu), przy czym różnica wyniosła 745 spraw. Łącznie liczba spraw pozostałych do rozpoznania na koniec 2015 r. (wraz ze sprawami, które zalegały z okresów poprzednich) wyniosła ponad 3,8 tys. spraw Ga, a zaległość ponad 1-miesięczny wpływ osiągnęła poziom 3,67.

W kolejnych latach – 2016 i 2017 – wpływ spraw Ga wzrastał i zwiększała się liczba spraw załatwianych, ale nie opanowano wpływu w tych latach (osiągając odpowiednio 92% i 93% opanowania). Na koniec 2017 r. pozostało do załatwienia prawie 6 tys. spraw kategorii Ga. Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ wzrósł do 4,54.

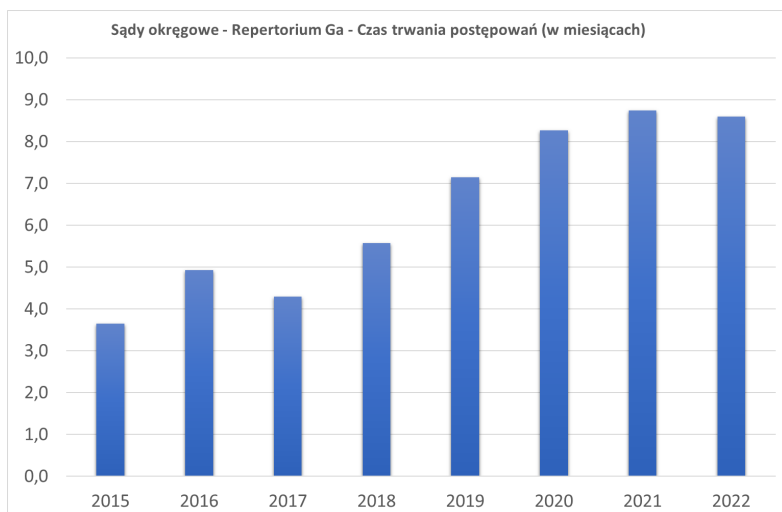
Tendencja ta utrzymała się w kolejnych 2 latach – w 2018 i 2019 – przy czym w 2019 r. odnotowano najwyższy wpływ spraw Ga w całym okresie objętym niniejszą analizą. Wpłynęło wówczas 20 479 spraw, a załatwiono 16 325 spraw. Dysproporcja pomiędzy wpływem a załatwieniami sięgnęła zatem 4154 spraw (80% opanowania wpływu), natomiast liczba niezadowolonych spraw na koniec 2019 r. wzrosła aż do 12 888. Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ zwiększył się do poziomu 7,55.

W roku pandemii COVID-19 (2020 r.) wpływ spraw Ga zmalał do 17,2 tys. spraw, a wobec zwiększenia liczby spraw załatwionych (do poziomu ponad 17,8 tys.) i opanowania wpływu w 104% stan pozostałości uległ zmniejszeniu, osiągając liczbę 12 275 spraw. Mimo to statystyczny wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ znowu wzrósł do 8,55.

W 2021 r. wpływ spraw Ga wzrósł do ponad 18,7 tys. i wzrosła też znacząco liczba spraw załatwionych do ponad 19,6 tys. (różnica na korzyść opanowania wpływu wyniosła aż 917 spraw, a poziom opanowania wpływu wyniósł 105%). Pozostało do załatwienia na następny

rok 11 358 spraw, a wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ zmalał do poziomu 7,28.

W 2022 r. wpłynęło łącznie mniej spraw Ga – nieco ponad 15 tys., a załatwiono ich 17 tys., czyli 113% wpływu. Zmalała zatem pozostałość w liczbach bezwzględnych do 9368 spraw, a statystyczny wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ osiągnął znowu wyższy poziom w porównaniu z poprzedzającym rokiem – 7,49.

Wskaźnik czasu trwania postępowania w odwoławczych sprawach gospodarczych kategorii Ga w sądach okręgowych w 2015 r. wynosił 3,6 miesiąca. W kolejnych latach – mimo zwiększenia wpływu oraz liczby spraw załatwianych – nie uzyskał już takiego poziomu. W 2016 r. strony oczekiwały na rozstrzygnięcie sądu II instancji średnio 4,9 miesiąca, w kolejnym roku nieco krócej – 4,3 miesiąca, potem coraz dłużej: w 2018 r. – 5,6 miesiąca, w 2019 r. – 7,2 miesiąca, w 2020 r. – 8,3 miesiąca, natomiast w 2021 r. – 8,7 miesiąca, a w 2022 r. – 8,6 miesiąca.

Wskaźnik czasu trwania postępowania w 2022 r. wydłużył się o 5 miesięcy w porównaniu ze wskaźnikiem odnotowanym na koniec 2015 r.

Przytoczone powyżej dane wskazują, że liczba spraw Ga – zarówno wpływających, jak i załatwianych w sądach okręgowych w poszczególnych latach – była wyższa niż w 2015 r. Najwyższy wpływ spraw tej kategorii wystąpił w 2020 r., a najwięcej spraw załatwiono w 2021 r.

Dostrzegalna poprawa danych w zakresie opanowania wpływu spraw Ga w 2020 r. nie tylko była spowodowana zmniejszeniem liczby wpływających spraw Ga w związku z pandemią, ale też wynikała ze zmiany procedury odwoławczej, dokonanej nowelizacją art. 374 k.p.c., obowiązującą od 7.11.2019 r. (umożliwiająca rozpoznawanie spraw apelacyjnych na posiedzeniach niejawnych w sytuacji braku wniosku stron w apelacji lub odpowiedzi na apelację o rozpoznanie spraw na rozprawie). Dodatkowo ustawą z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1327 ze zm.) ograniczono liczbę członków składu sądu odwoławczego wyznaczonych do rozpoznawania tych spraw – z zawodowych, trzyosobowych do jednoosobowych (włączając także możliwość orzekania w jednoosobowych składach apelacyjnych w postępowaniu uproszczonym przez sędziów delegowanych z sądów rejonowych do orzekania w sądach odwoławczych). Taki zabieg przyczynił się niewątpliwie do możliwości procedowania w wielu sprawach równocześnie przez sąd odwoławczy w jednoosobowym składzie, na posiedzeniach niejawnych. O wymiernych efektach takich działań świadczy planowana aktualnie przez ustawodawcę nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego w analogicznym zakresie – co do zmniejszenia składu sądu odwoławczego.

SĄDY APELACYJNE

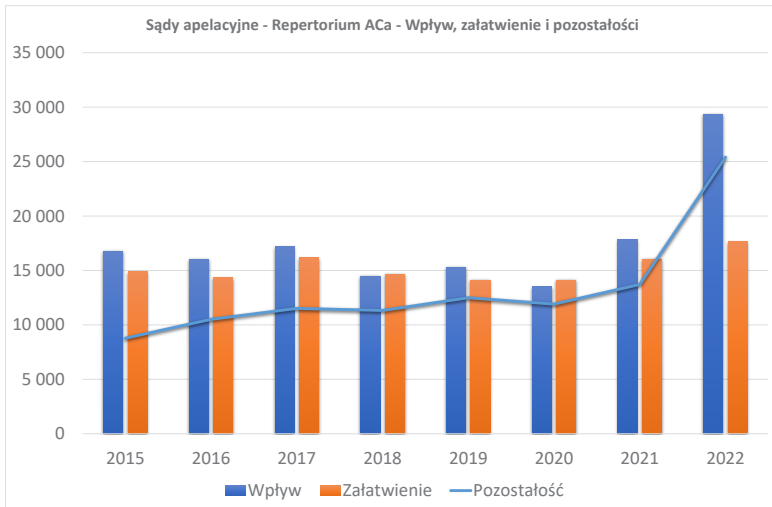
REPERTORIUM ACA

Czym jest repertorium ACa i co na nie wpływa?

Do repertorium ACa w sądach apelacyjnych wpisywane są sprawy przedstawione z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych wydanych przez wydziały cywilne w I instancji. Obejmują one sprawy rejestrowane w sądach okręgowych w repertorium C o zapłatę lub o ustalenie, rozpoznawane w trybie procesowym, takie jak o odszkodowanie czy o zadośćuczynienie, zachówek ponad 75 tys. zł, sprawy o ochronę dóbr osobistych, sprawy tzw. frankowe – o ustalenie nieważności i zapłatę nienależnego świadczenia w związku z klauzulami abuzywnymi w umowach kredytów denominowanych lub waloryzowanych do waluty franka szwajcarskiego. Omawiane repertorium obejmuje także sprawy z apelacji od wyroków w sprawach o charakterze rodzinnym i opiekuńczym, jak sprawy o rozwód czy też o separację lub ubezwłasnowolnienie.

Występujący w wydziałach pierwszoinstancyjnych sądów okręgowych lawinowy wzrost wpływu spraw frankowych znalazł przełożenie także na wzrost wpływu tego rodzaju spraw z apelacjami do sądów apelacyjnych, które są nimi obciążone w znacznie większym stopniu niż wydziały odwoławcze sądów okręgowych z uwagi na wartość przedmiotu sporu zwykle przekraczającą kwotę 75 tys. zł.

Omówienie kluczowych wskaźników

W 2015 r. wpływ ponad 16 tys. spraw ACa do sądów okręgowych nie został opanowany w pełni – załatwiono 14 861 spraw (opanowano więc 89% wpływu), przy czym różnica wyniosła 1903 sprawy. Łącznie liczba spraw pozostałych do rozpoznania na koniec 2015 r. (wraz ze sprawami, które zalegały z okresów poprzednich) wyniosła ponad 8,7 tys. spraw ACa, a zaległość ponad 1-miesięczny wpływ osiągnęła poziom 6,29.

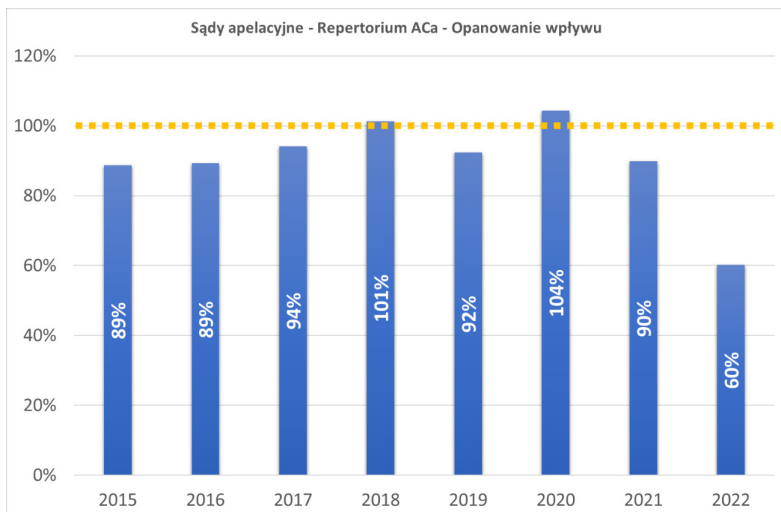
W latach 2016–2017 wpływ spraw ACa wzrósł w niewielkim stopniu, przy czym w 2016 r. nie zwiększyła się liczba spraw załatwianych, zaś w 2017 r. wzrosła o 2 tys., skutkiem czego nie opanowano wpływu w tych latach (osiągając odpowiednio 89% i 94% opanowania). Na koniec 2017 r. pozostało do załatwienia ponad 11,5 tys. spraw kategorii Ca. Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ wzrósł do 8,05.

W kolejnych latach załatwienia spraw ACa utrzymywały się na tym samym poziomie 14 tys. spraw rocznie, natomiast odnotowano spadek wpływu z poziomu 17 tys. spraw w 2017 r. do 14,4 tys. spraw w 2018 r. oraz 15,2 tys. spraw w 2019 r. Pozwoliło to na opanowanie wpływu w roku 2018 na poziomie 101% spraw, co jednak nie zmniejszyło pozostałości, która nadal wynosiła ponad 11 tys. spraw. Natomiast w 2019 r. opanowanie wpływu wynosiło 92%, a pozostałość wzrosła do 12,4 tys. spraw. W tym okresie gwałtownie pogorszył się wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ do poziomu 9,80 na koniec 2019 r.

W roku wybuchu pandemii COVID-19 (2020 r.) wpływ spraw ACa zmalał do 13,5 tys. spraw, a wobec zwiększenia liczby spraw załatwionych (do poziomu ponad 14 tys. spraw) i opanowania wpływu w 104% stan pozostałości uległ nieznacznemu zmniejszeniu, osiągając liczbę 11 915 spraw. Mimo to statystyczny wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ po raz kolejny wzrósł do 10,57.

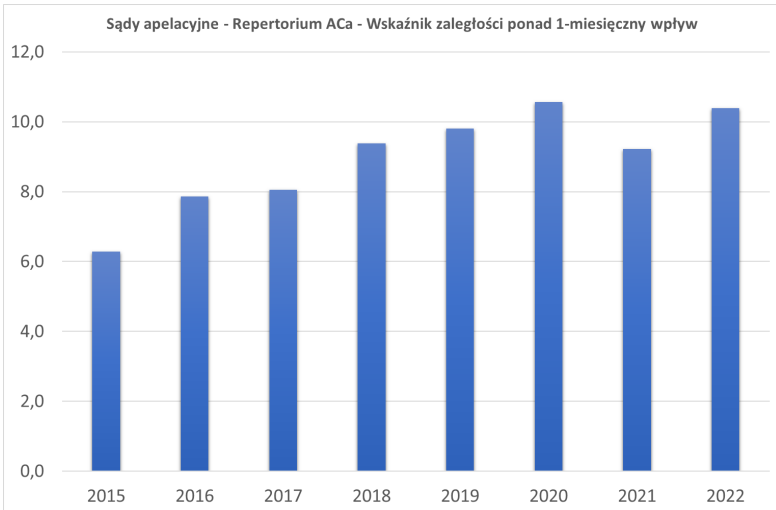
W 2021 r. wpływ spraw ACa wzrósł drastycznie o prawie 32%, tj. o 4,3 tys. spraw, do poziomu ponad 17 846 spraw. W tym roku wzrosła też znacząco liczba spraw załatwionych o 2 tys. w stosunku do roku poprzedniego do ponad 16,4 tys., co jednak nie pozwoliło osiągnąć stanu opanowania wpływu (poziom opanowania wpływu wyniósł 90%). Pozostało do załatwienia na następny rok 13 720 spraw, a wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ nieco zmalał do poziomu 9,23.

W 2022 r. wpłynęła łącznie rekordowo wysoka liczba spraw ACa – 29 365, a załatwiono ich tylko 17 674, czyli 60% wpływu. Dalszemu zwiększeniu uległa pozostałość w liczbach bezwzględnych do 25 411 spraw, a statystyczny wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ osiągnął znowu wyższy poziom w porównaniu z poprzedzającym rokiem – 10,38.

W całym omawianym okresie wielkość wpływu spraw ACa była zatem najwyższa w 2022 r., kiedy to osiągnęła poziom ponad 29 tys. spraw, co stanowi wzrost w porównaniu z rokiem 2015 o 12 601 spraw, czyli o 75%.

Lawinowy wzrost wpływu zwłaszcza w latach 2021–2022 spowodował systematyczne pogarszanie się wskaźnika opanowania wpływu, co oznacza, że liczba spraw załatwianych była mniejsza niż liczba spraw przedstawianych z apelacjami rejestrowanymi w repertorium ACa i załatwianymi w danym roku kalendarzowym. Wyrównanie liczby załatwień do ilości nowo wpływających spraw miało miejsce tylko w 2018 i 2020 r., natomiast w latach 2015–2017 oraz w 2021 r. oscylowało w proporcji 90%. Całkowite załamanie w tym zakresie nastąpiło w 2022 r., kiedy to opanowanie wpływu spadło do 60%, co z kolei spowodowało gwałtowny wzrost poziomu pozostałości.

W omawianym w raporcie okresie doszło również do istotnego pogorszenia wskaźnika zaległości ponad 1-miesięczny wpływ, który wynosił odpowiednio: 6,29 w 2015 r., 7,86 w 2016 r., 8,05 w 2017 r., 9,38 w 2018 r., 9,80 w 2019 r., 10,57 w 2020 r.; 9,23 w 2021 r. oraz 10,38 w 2022 r. Poziom wskaźnika zaległości ponad 1-miesięczny wpływ oznacza, że w 2015 r. liczba spraw niezadowolonych na koniec roku wynosiła tyle co wpływ spraw z 6 miesięcy, zaś w 2022 r. liczba spraw niezadowolonych na koniec roku odpowiadała wpływowi spraw odpowiednio z 10 miesięcy. Wzrost tego wskaźnika świadczy o zwiększonym obciążeniu pracą sędziów rozpoznających sprawy rejestrowane w repertorium ACa, a także pośrednio wydłużającym się czasie oczekiwania na załatwienie sprawy.

W omawianym w raporcie okresie wpływ spraw ACa w sądach apelacyjnych uległ znacznemu zwiększeniu o 75%, tj. o ponad 12 tys. spraw i wzrósł z poziomu 16 764 spraw w 2015 r. do liczby 29 365 spraw w 2022 r. Systematyczny wzrost wpływu przełożył się na drastyczny wzrost zaległości, która na koniec 2022 r. wyniosła już 25 411 spraw, co oznacza powiększenie się zaległości od 2015 r. o 189% (tj. o 16 630 spraw, przy zaległości wynoszącej wówczas 8781 spraw).

Tak ogromny wzrost wielkości wpływu i pozostałości stanowi o istotnej zapaści w wydziałach cywilnych sądów apelacyjnych, co w konsekwencji spowodowało znaczne wydłużenie czasu oczekiwania obywateli na prawomocne rozstrzygnięcie ich sprawy w II instancji. Oznacza to, że wiele miesięcy na ostateczne rozstrzygnięcie oczekuje zarówno kredytobiorca frankowy, co do którego sąd I instancji orzekł o stwierdzeniu nieważności umowy kredytowej i zasądził zwrot spełnionych nienależnie świadczeń, jak i strona sprawy o rozwód co do orzeczenia o winie czy o sposobie wykonywania władzy rodzicielskiej nad dziećmi i alimentami na ich rzecz. Dotyczy to również spraw, w których sąd I instancji zasądził odszkodowanie i zadośćuczynienie, stwierdzając wystąpienie błędu lekarskiego czy też odpowiedzialność sprawcy wypadku drogowego, bądź odszkodowanie od firmy deweloperskiej na skutek wystąpienia wad w nabytym od niej lokalu mieszkalnym. Wielomiesięczne oczekiwanie na prawomocne zakończenie tego rodzaju spraw, w których wielkość zasądzanych kwot oraz problemów prawnych przekłada się na istotne sprawy życiowe czy interesy majątkowe stron uczestniczących w procesie, jest sytuacją niekorzystną społecznie z punktu widzenia funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości.

Istotny wpływ na funkcjonowanie wydziałów odwoławczych cywilnych sądów okręgowych miały zmiany Kodeksu postępowania cywilnego, wprowadzone ustawą z 4.07.2019 r. (Dz.U. poz. 1469), która weszła w życie 7.11.2019 r. Projektodawca dostrzegł już wówczas znaczne obciążenie sądów odwoławczych w zakresie rozpoznawania apelacji (repetitorium Ca) oraz potrzebę skrócenia czasu postępowań odwoławczych. Środkiem prowadzącym do osiągnięcia tego celu stały się jednak takie zmiany proceduralne, które wiązały się z częściowym ograniczeniem praw procesowych stron.

Pierwsza z tych zmian polegała na możliwości rozpoznawania spraw apelacyjnych na posiedzeniu niejawnym (w sytuacji braku wniosku stron w apelacji lub odpowiedzi na apelację o rozpoznanie spraw na rozprawie)²⁹, co ograniczyło jawność rozpoznawania spraw.

²⁹ W projekcie nowelizacji stwierdzono, że „taka regulacja w sposób oczywisty przyczyni się do przyspieszenia postępowania odwoławczego” (por. uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, Sejm VIII kadencji, druk nr 3137, pkt IV ppkt 26 lit. c).

W okresie pandemii we wszystkich rodzajach spraw ograniczono liczbę członków składu sądu odwoławczego wyznaczonych do rozpoznawania tych spraw – zamiast zawodowych, trzyosobowych do jednoosobowych, z możliwością wyznaczenia składu trzy osobowego przez prezesa sądu z uwagi na zawilość lub precedensowy charakter sprawy (dawny art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4³⁰ wprowadzony z dniem 3.07.2021 r., a następnie zmieniony³¹ z dniem 15.04.2023 r., poprzez wskazanie, iż rozpoznanie spraw przez sąd odwoławczy w składzie jednoosobowym nie dotyczy spraw rozpoznawanych w składzie ławniczym (jednego sędziego i dwóch ławników) w sądzie I instancji. Przepis art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 uchylony został przez art. 28 pkt 2 ustawy z 7.07.2023 r. (Dz.U. poz. 1860) zmieniającej ustawę o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych z dniem 28.09.2023 r. Rozwiązanie to było przedmiotem krytyki SSP „Iustitia” – zwracano uwagę na istotne gwarancje wypracowania rozwiązań rozstrzyganych problemów przez skład zawodowy kolegiálny w postępowaniu odwoławczym³². Zostało ono utrzymane na okres roku od ustania stanu zagrożenia epidemicznego pomimo braku dalszego trwania uzasadnienia w postaci względów ochrony zdrowia publicznego. Na związaną z tym kwestię możliwego ograniczenia prawa stron do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP wskazał Sąd Najwyższy w uchwale składu 7 sędziów z 26.04.2023 r., III PZP 6/22, OSNP 2023/10, poz. 104.

Na posiedzeniu podkomisji stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego w dniu 5.06.2023 r. została zgłoszona autopoprawka w art. 367¹ k.p.c. przewidująca składy trzyosobowe w sprawach odwoławczych jedynie

³⁰ Art. 15zsz¹ ust. 1 pkt 4 ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych dodany przez art. 4 pkt 1 ustawy z 28.05.2021 r. (Dz.U. poz. 1090).

³¹ Zmieniony przez art. 17 pkt 1 lit. b ustawy z 9.03.2023 r. (Dz.U. poz. 614).

³² Opinia SSP „Iustitia” z 24.02.2021 r. o projekcie ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Sejm IX kadencji, druk nr 899).

w sprawach o wartości powyżej 1 mln zł³³. Wygłoszone na posiedzeniu komisji uzasadnienie wskazało, że sądy w składach jednoosobowych sprawdziły się z punktu widzenia sprawności sądownictwa, gdyż wiadać znaczącą poprawę w terminach rozpoznawania spraw w II instancji w tego typu składach³⁴.

Niestety z dniem 28.09.2023 r. dodanym przepisem art. 367¹ k.p.c.³⁵ wprowadzono w sądach odwoławczych składy jednoosobowe z wyjątkiem spraw: (1) o prawa majątkowe, w których wartość przedmiotu zaskarżenia choćby w jednej z wniesionych apelacji przekracza 1 mln zł, (2) rozpoznawanych w I instancji przez sąd okręgowy jako właściwy rzeczowo, z uwzględnieniem pkt 1, (3) rozpoznawanych w I instancji w składzie trzech sędziów na podstawie art. 47 § 4 – które podlegają rozpoznaniu w składzie trzech sędziów.

Aktualna zatem nowelizacja przepisów Kodeksu postępowania cywilnego wskazuje na to, iż rozwiązania te mają stanowić w zamiarze projektodawcy remedium na wzrost wpływu i pozostałości. Świadczy to jednak o braku dostatecznego wyważenia między zasadą szybkości postępowania a gwarancjami proceduralnymi prawa strony do sądu, w szczególności zapewnienia przez kolegialność sądu odwoławczego wyższego standardu kontroli odwoławczej i zwiększenia legitymacji rozstrzygnięcia sądu w odbiorze społecznym. Potrzeba sprawności postępowania winna być realizowana przez zapewnienie właściwej obsady kadrowej, zarówno sędziowskiej, jak i asystenckiej oraz sekretarskiej, czy też nowoczesnych technik w rozpoznaniu spraw, w tym informatyzacji sądownictwa, których to działań nie może zastąpić dalsze uszczuplanie gwarancji praw stron wynikających z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP.

³³ Sprawozdanie Podkomisji Stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego z 12.06.2023 r., Sejm IX kadencji, druk nr 3216.

³⁴ Transmisja archiwalna posiedzenia Podkomisji Stałej do spraw nowelizacji prawa cywilnego z 5.06.2023 r., godz. 13:54–13:57.

³⁵ Dodanym przez art. 1 pkt 16 ustawy z 7.07.2023 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1860).

Lawinowy wzrost liczby spraw przedstawianych sądom apelacyjnym z apelacjami jest niewątpliwie pochodną ogromnej liczby spraw dotyczących tzw. kredytów frankowych wpływających do sądów okręgowych i zakończonych ich wyrokami. Stanowi to problem systemowy, związany z brakiem ukształtowania jednolitego orzecznictwa sądów powszechnych i Sądu Najwyższego w tej materii, a także niepodjęciem rozwiązania tego problemu społecznego w ramach rozwiązań ustawowych, co obciążało sądy ponad ich możliwości rozpoznawania spraw w rozsądnym terminie. Spadek poziomu opanowania wpływu do 60% świadczy o zapaści w zakresie stosunku liczby spraw załatwianych do wpływających, co w razie braku podjęcia przez Ministerstwo Sprawiedliwości odpowiednich rozwiązań organizacyjnych i legislacyjnych będzie w kolejnych latach prowadziło do pogłębienia tego niezadowolającego stanu rzeczy.

REPERTORIUM AKA

Czym jest repertorium Aka i co na nie wpływa?

Repertorium Aka w sądach apelacyjnych obejmuje sprawy, które wpłynęły z apelacją od wyroku sądu I instancji, w której orzekał sąd okręgowy.

Aka to repertorium spraw karnych, w których wniesiono apelację od wyroków sądów okręgowych. Najlichniesza grupa to apelacje od wyroków zapadłych w sprawach najcięższych przestępstw, ale też apelacje od orzeczeń lustracyjnych oraz odwołania od orzeczeń komisji dyscyplinarnych w sprawach komorniczych (niewielki odsetek spraw Aka).

Omówienie kluczowych wskaźników

Sprawy o sygnaturze Aka nie są najlichnieszą kategorią w zbiorze wszystkich spraw wpływających do wydziałów karnych sądów apelacyjnych (stanowią ok. 7–8%), jednak jest to podstawowa kategoria orzecznicza – merytoryczna, wymagająca największego nakładu pracy i czasu oraz wyznaczenia jawnej, bezpośredniej rozprawy w składach kolegialnych trzech lub pięciu sędziów zawodowych. Wiele z tych spraw wiąże się z wymiarem surowych i najsurowszych kar pozbawienia wolności za najcięższe zbrodnie i stosowaniem tymczasowego aresztowania, niekiedy długotrwałe.

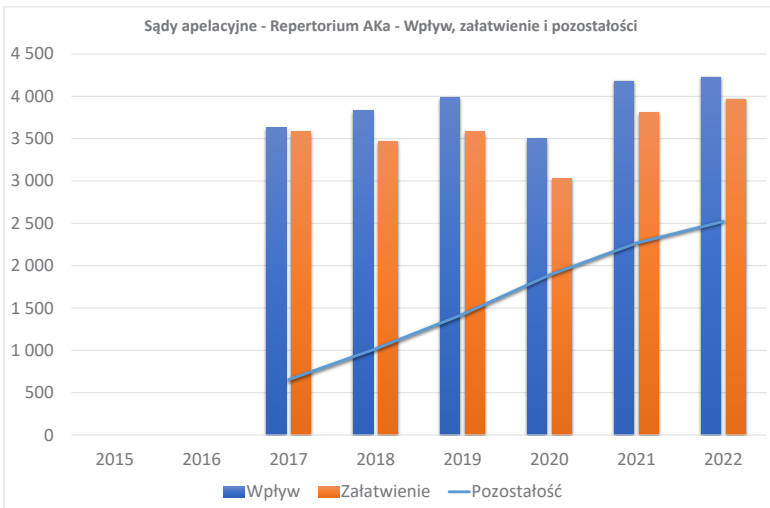
W związku z tym czas oczekiwania na rozstrzygnięcie tych spraw przez sądy apelacyjne ma szczególne znaczenie ogólnospołeczne i in-

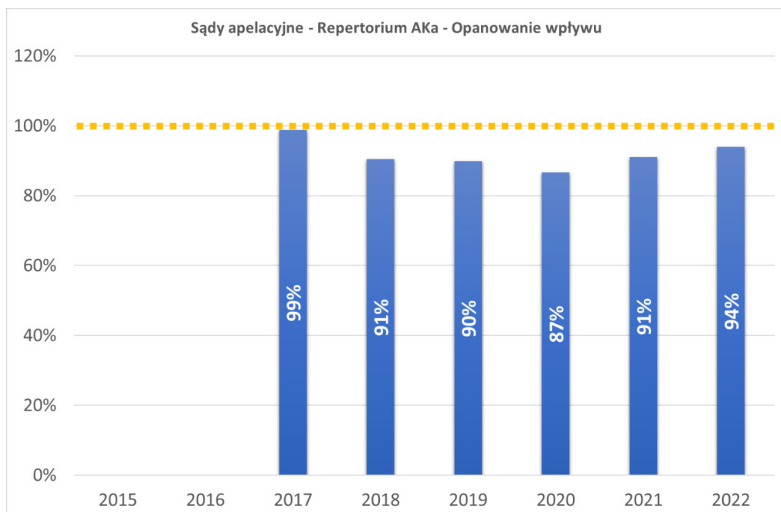
dywidualne, z uwagi na krzywdę ofiar tych przestępstw i ich rodzin oraz powszechne poczucie sprawiedliwości i bezpieczeństwa.

Odnosząc wpływ spraw do repertorium AKA do załatwień w repertorium K w sądach okręgowych, należy zauważyć, że w 2017 r. wpływ spraw AKA stanowił ok. 36,88% spraw zakończonych przez sądy okręgowe w repertorium K, w 2018 r. – 39,44%, w 2019 r. – 41,72%, w 2020 r. – 43,97%, w 2021 r. – 41,04% i w 2022 r. – 40,87%.

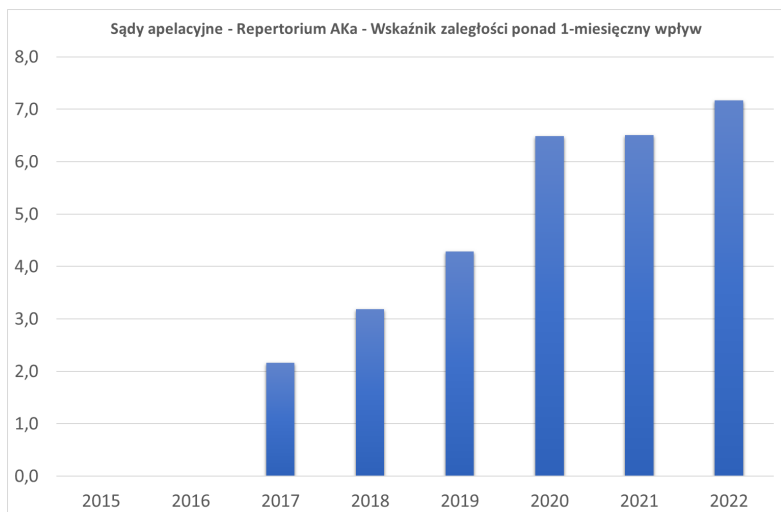
Wzrost załatwień w sądach okręgowych w repertorium K skutkował wzrostem wpływu do repertorium AKA w sądach apelacyjnych od 3629 w 2017 r. do 3987 w 2019 r. Po zmniejszonym do 3496 spraw w 2020 r. – roku epidemii – w 2021 r. wpływ znów osiągnął poziom 4179 spraw, zaś w 2022 r. – 4224 sprawy.

Załatwienia w repertorium AKA kształtują się na stabilnym poziomie od 3468 spraw w 2017 r. do 3968 spraw w 2022 r. Nie pokrywa to jednak wysokiego wpływu spraw tej kategorii do sądów odwoławczych, co powoduje systematyczny wzrost zaległości, od 654 spraw w 2017 r. do 2522 spraw na koniec 2022 r., co oznacza ok. czterokrotny wzrost pozostałości w tej kategorii spraw.

Konsekwencją powyższego jest wzrost wskaźnika zaległości ponad 1-miesięczny wpływ z 2,16 w 2017 r. do 7,16 w roku 2022, czyli wzrost o ponad 230%.

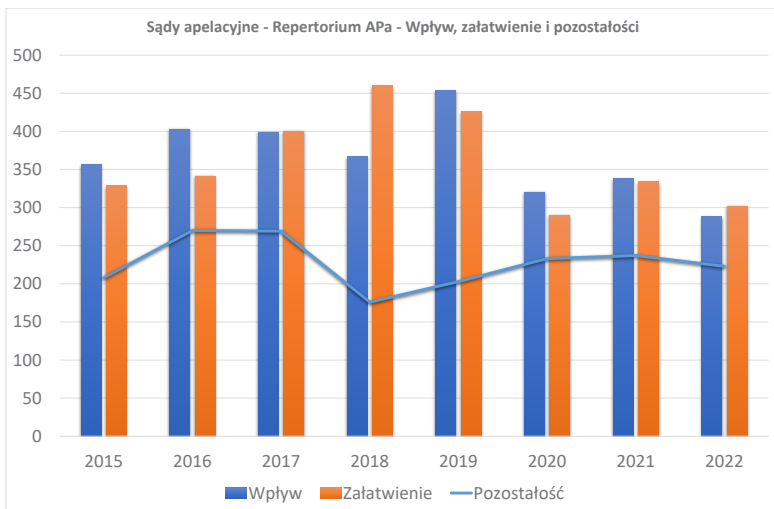
REPERTORIUM APa

Czym jest repertorium APa i co na nie wpływa?

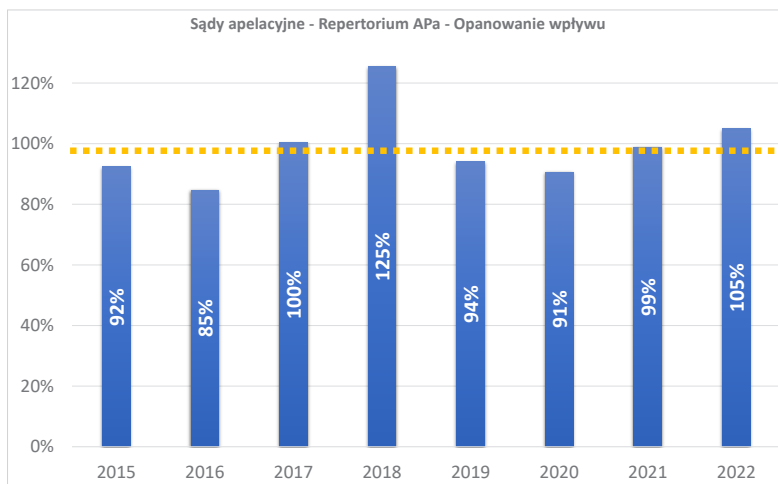
Do repertorium APa wpisywane są przedstawiane z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych sprawy z zakresu prawa pracy. Dotyczą one spraw o wartości przedmiotu sporu przekraczającej 75 tys. zł, m.in. o wynagrodzenie za pracę, w tym w godzinach nadliczbowych, o odszkodowania z tytułu naruszenia zasady równego traktowania w zatrudnieniu, o zadośćuczynienie związane z mobbingiem, o odszkodowanie z tytułu naruszenia zakazu konkurencji. Liczba spraw pracowniczych rozpoznawanych w sądach okręgowych jest zdecydowanie niższa niż w sądach rejonowych, ale są to sprawy złożone pod względem prawnym i faktycznym. Wpływ spraw apelacyjnych jest pochodną liczby nowych spraw wpływających do wydziałów pracy sądów okręgowych, z tym że zmiany wielkości wpływu w sądach I instancji znajdują odzwierciedlenie we wpływie do sądów odwoławczych po upływie czasu potrzebnego na rozpoznanie sprawy w I instancji.

Omówienie kluczowych wskaźników

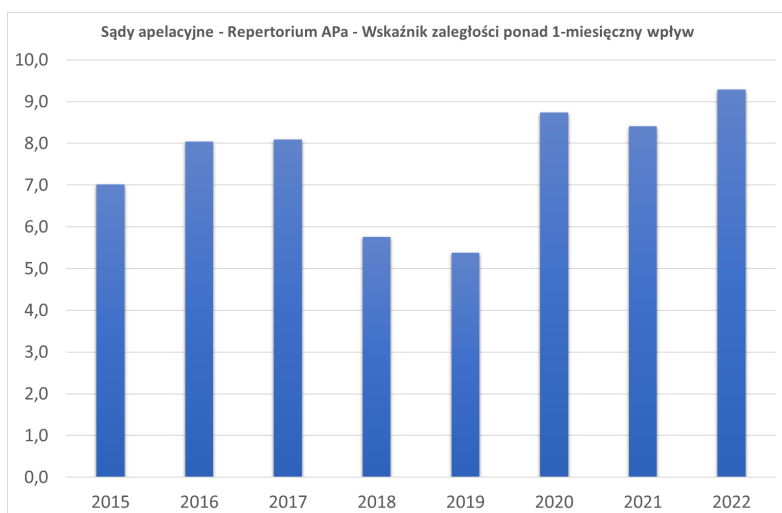
Wielkość wpływu spraw odwoławczych pracowniczych była w całym okresie objętym raportem bardzo mała, rzędu kilkuset spraw w całym kraju, i ulegała nieznacznym fluktuacjom. Wielkość wpływu wynosiła 300–400 spraw rocznie, największy poziom osiągnęła w roku 2019 w liczbie 453, a następnie systematycznie spadała w kolejnych latach do poziomu 288 spraw w 2022 r.

Mimo niewielkiej liczby spraw wpływających, w latach 2015–2016 oraz 2019–2021 załatwiono mniej spraw niż liczba spraw, które wpłynęły wraz z apelacjami. Do opanowania wpływu doszło natomiast w latach 2017–2018 oraz w 2022 r., kiedy to poziom opanowania wpływu wyniósł 105%. Liczba spraw pozostających do rozpoznania na następny okres utrzymywała się w całym opisywanym okresie na podobnym poziomie nieco przewyższającym 200 spraw, w tym 223 na koniec 2022 r.

Wskaźnik opanowania wpływu oraz czas oczekiwania na rozstrzygnięcie sprawy były niewątpliwie powiązane z dokonanymi zmianami procedury cywilnej w postępowaniu przed sądami odwoławczymi w Kodeksie postępowania cywilnego oraz ustawie z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, dotyczącymi poszerzonej możliwości orzekania przez sąd na posiedzeniach niejawnych i w składzie jednoosobowym.

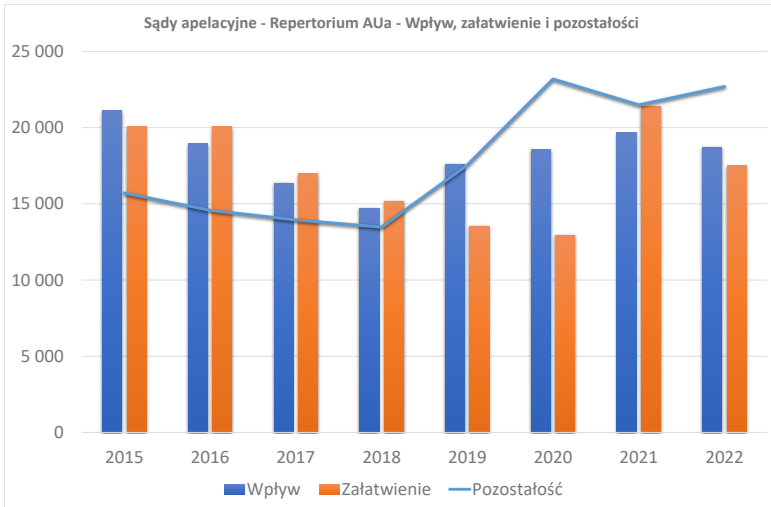
Wskaźniki obrazujące sprawność i czas trwania postępowań w sprawach apelacyjnych z zakresu prawa pracy uległy znacznemu pogorszeniu. W okresie 2015–2017 pozostałość ponad 1-miesięczny wpływ wynosiła 7–8 miesięcy, następnie w 2018 i 2019 r. została zmniejszona do 5 miesięcy, po czym w latach 2020–2021 zwiększyła się do ponad 8 miesięcy, a w 2022 r. wskaźnik ten pogorszył się do wartości 9,29 miesiąca, tj. o 72%. Jest to zły prognostyk na przyszłość, z uwagi na to, iż pogorszenie to nastąpiło w okresie, gdy spadł poziom wpływu. Można zatem spodziewać się, że w przypadku wzrostu wielkości wpływu czas oczekiwania obywatela na rozstrzygnięcie sądów apelacyjnych w sprawach pracowniczych ulegnie dalszemu wydłużeniu.

REPERTORIUM AUA

Czym jest repertorium AUa i co na nie wpływa?

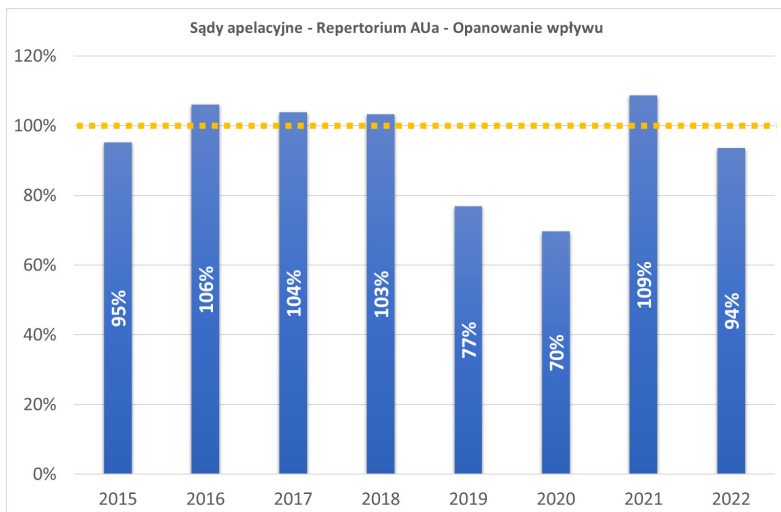
W repertorium AUa w sądach apelacyjnych rejestruje się sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych przedstawiane z apelacjami od orzeczeń wydawanych przez sądy okręgowe. W sprawach z ubezpieczeń społecznych co do zasady właściwe są w I instancji sądy okręgowe, z wyjątkiem niektórych kategorii spraw zastrzeżonych dla sądów rejonowych. Należą do nich sprawy o prawo do renty lub emerytury albo o wysokość tych świadczeń, o ustalenie istnienia lub nieistnienia ubezpieczeń społecznych i ich zakresu, o należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne lub zdrowotne czy sprawy o ustalenie kapitału początkowego. Są to często sprawy o skomplikowanym postępowaniu dowodowym, wymagające przeprowadzenia dowodów z zeznań wielu świadków oraz z opinii biegłych, które następnie winien poddać ocenie lub uzupełnieniu sąd odwoławczy.

Omówienie kluczowych wskaźników

Wielkość wpływu spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądach apelacyjnych podlegała w okresie objętym raportem znacznym wahaniami. Największą wartość wpływ osiągnął w 2015 r., kiedy to wynosił 21 tys. spraw. Następnie wielkość wpływu systematycznie malała w latach 2016–2018, od 18 tys. spraw do 14 tys. spraw. Tendencja ta uległa odwróceniu, począwszy o 2019 r., kiedy to wpływ wzrósł do 17,6 tys. spraw, następnie osiągnął poziom 19 tys. spraw w 2021 r., zaś 18 tys. spraw w latach 2020 i 2022. Zjawisko znacznego wzrostu wpływu w tym okresie było wynikiem znacznego wzrostu wpływu spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądach okręgowych w I instancji, co dotyczyło w dużej liczbie spraw na tle zmian wprowadzonych ustawą z 16.12.2016 r. o zmianie ustawy o zaopatrzeniu emerytalnym funkcjonariuszy Policji, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencji Wywiadu, Służby Kontrwywiadu Wojskowego, Służby Wywiadu Wojskowego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej, Biura Ochrony Rządu, Państwowej Straży Pożarnej i Służby Więziennej oraz ich rodzin (Dz.U. poz. 2270), w których to sprawach wystąpił stan oczekiwania na orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego w sprawie P 4/18, jakie mimo upływu 5 lat nie zostało nadal wydane.

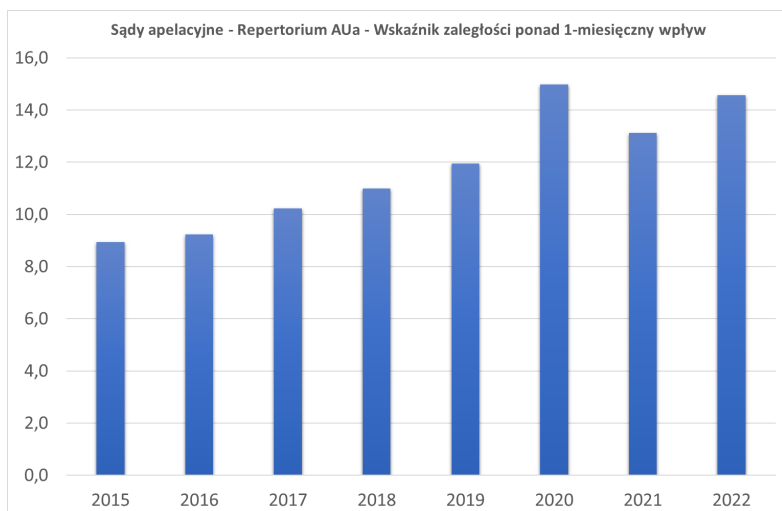
Poziom załatwień również był bardzo zróżnicowany w okresie objętym raportem. W latach 2015–2016 wynosił ponad 20 tys. spraw, następnie z wielkości 16 tys. spraw spadł do rzędu 12–13 tys. spraw w latach 2019–2020, po czym wzrósł do 21,3 tys. spraw w 2021 r. Ostatecznie spadł w roku 2022 do liczby 17,5 tys. spraw. Stan opanowania wpływu, kiedy to liczba spraw załatwianych przewyższała liczbę spraw wpływających, wystąpił w latach 2016–2018 oraz w roku 2021. Natomiast w latach 2019 i 2020 wskaźnik ten drastycznie się pogorszył do poziomu tylko 70%, a w ostatnim okresie 2022 r. wynosił 94%.

Zwiększenie stanu pozostałości wystąpiło pomimo zmian dokonanych w procedurze cywilnej przed sądami odwoławczymi, wynikającymi z nowelizacji Kodeksu postępowania cywilnego z 2019 r. oraz ustawy z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, w zakresie orzekania na posiedzeniach niejawnych w składzie jednoosobowym, co wpłynęło na techniczne możliwości rozpoznania większej ilości spraw w krótszym czasie. Odrębnym i ważkim z punktu

widzenia ochrony praw konstytucyjnych obywatela pozostaje natomiast zagadnienie oceny merytorycznego waloru takich zmian proceduralnych.

Niezadowolający poziom załatwień w porównaniu z wielkością wpływu, występujący zwłaszcza w okresie 2019–2020, wywołał w rezultacie istotny wzrost poziomu pozostałości nierozpoznanych spraw z liczby 13,4 tys. spraw w latach 2017–2018 do poziomu przewyższającego 20 tys. spraw w latach 2020–2022, w tym 22 694 sprawy w 2022 r., co oznacza pogorszenie o 68%.

W konsekwencji wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ, obrazujący stosunek liczby spraw niezadowolonych do liczby wpływających w ciągu 1 miesiąca, stale rósł z poziomu 8,93 w 2015 r. do poziomu 14,56 w 2022 r. i pogorszył się aż o 63%. Tak znaczne wydłużenie czasu oczekiwania na prawomocne rozstrzygnięcie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych jest zjawiskiem wyjątkowo niekorzystnym społecznie, ponieważ niejednokrotnie sprawy te dotyczą ustalenia prawa lub wysokości renty bądź emerytury, a zatem dostarczenia środków utrzymania osobom niepełnosprawnym lub w po-

deszłym wieku. Wysoki wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ oraz stale utrzymujący się poziom wpływu spraw wskazują, iż w najbliższej przyszłości sytuacja nie ulegnie istotnej poprawie, gdy chodzi o czas oczekiwania na rozstrzygnięcie sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych w sądach apelacyjnych oraz redukcję wielkości pozostałości spraw nierozpoznanych.

REPERTORIUM AGA

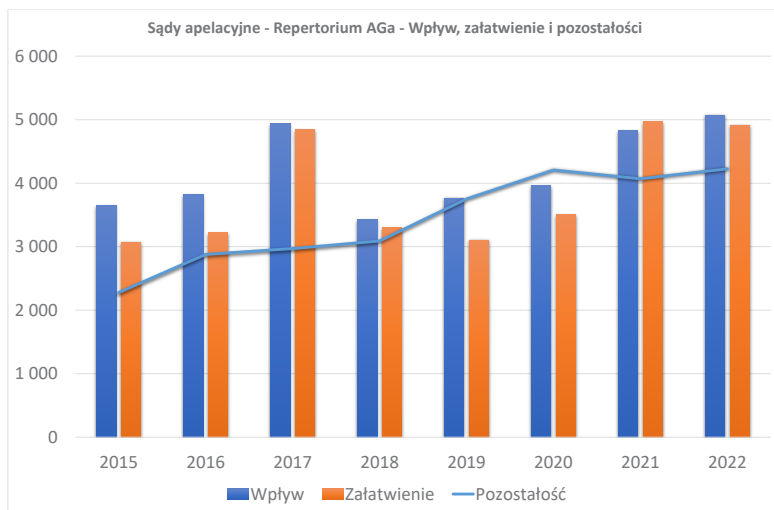
Czym jest repertorium AGa i co na nie wpływa?

W wydziałach cywilnych sądów apelacyjnych od 2018 r. prowadzi się odrębne repertorium AGa dla spraw gospodarczych. Wpisywane są w nim przedstawiane z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych sprawy gospodarcze rozpoznawane w I instancji pod sygnaturą akt GC. Aktualnie – od 22.06.2019 r. – czyli od daty wejścia w życie zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS poz. 138 ze zm.), w repertorium AGa rejestrowane są sprawy przedstawione z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych w sprawach gospodarczych, a także w sprawach z zakresu własności intelektualnej, w tym dotyczących unijnych znaków towarowych oraz wzorów użytkowych, a także w sprawach gospodarczych dotyczących skarg i o uchylenie wyroku sądu polubownego.

Do 2018 r. w repertorium ACa w sądach apelacyjnych wpisywano zarówno sprawy cywilne przedstawione z apelacjami od orzeczeń sądów okręgowych, jak i sprawy gospodarcze, o których mowa powyżej. Wpisy w tym repertorium dotyczyły wszystkich sądów apelacyjnych, do których – jako sądów II instancji – trafiały sprawy gospodarcze oraz sprawy z zakresu ochrony własności przemysłowej, o roszczenia z tytułu zakazu nieuczciwej konkurencji czy o majątkowe prawa autorskie. Obecnie sprawy z zakresu własności intelektualnej prowadzone są w I instancji pod sygnaturą GW (o czym była mowa powyżej) przez wyodrębnione wydziały wybranych sądów okręgowych, a apelacje od wydanych orzeczeń rozpoznawane są przez dwa Sądy

Apelacyjne – w Warszawie i w Poznaniu – w postępowaniu apelacyjnym rejestrowanym w repertorium AGa.

Omówienie kluczowych wskaźników

Analiza danych dotyczących wpływu, załatwień i pozostałości spraw kategorii AGa w sądach apelacyjnych w okresie od 2015 r. do 2022 r. pozwala na poniższe uwagi.

Do czasu wyodrębnienia w biurowości sądowej wyników dotyczących wpływu do sądów apelacyjnych spraw z apelacjami od orzeczeń wydanych w sądach okręgowych w wydziałach gospodarczych (do końca 2017 r.) dane co do spraw gospodarczych były odnotowywane dla potrzeb statystycznych i doliczane do wyników w wydziałach cywilnych w sądach apelacyjnych.

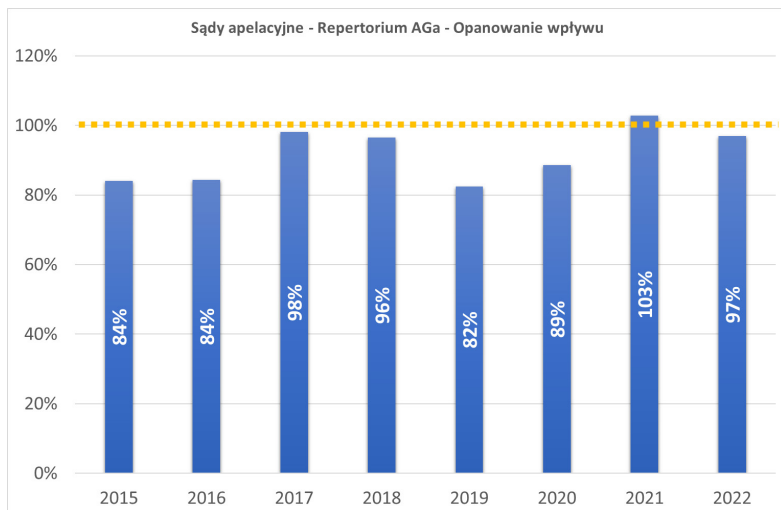
Dostępne dane za 2015 r. dowodzą, że wpływ spraw w II instancji wyniósł ponad 3,6 tys. spraw AGa i nie został opanowany – załatwiono niewiele ponad 3 tys. spraw (opanowano 84% wpływu). Łącznie liczba spraw pozostałych do rozpoznania na koniec 2015 r. (wraz ze sprawami, które zalegały z okresów poprzednich) wyniosła ponad

2,28 tys. spraw AGa, a zaległość ponad 1-miesięczny wpływ osiągnęła poziom 7,5.

W 2016 r. wpływ spraw AGa wzrósł o niecałe 200 spraw i zwiększyła się też liczba załatwień, ale również wzrosła pozostałość o prawie 600 spraw, osiągając wynik 2878 spraw. Wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ podniósł się do 9,05.

Spektakularny wzrost wpływu w sprawach AGa odnotowano w 2017 r., bo wpłynęło ich blisko 5 tys. Mimo że zwiększono wówczas liczbę spraw załatwionych do ponad 4,8 tys., załatwiając ich ponad 1,6 tys. więcej niż w roku poprzednim (oponowując wpływ w 98%), to dalej narastała zaległość – do blisko 3 tys. spraw. Wskaźnik pozostałości zmalał do 7,22.

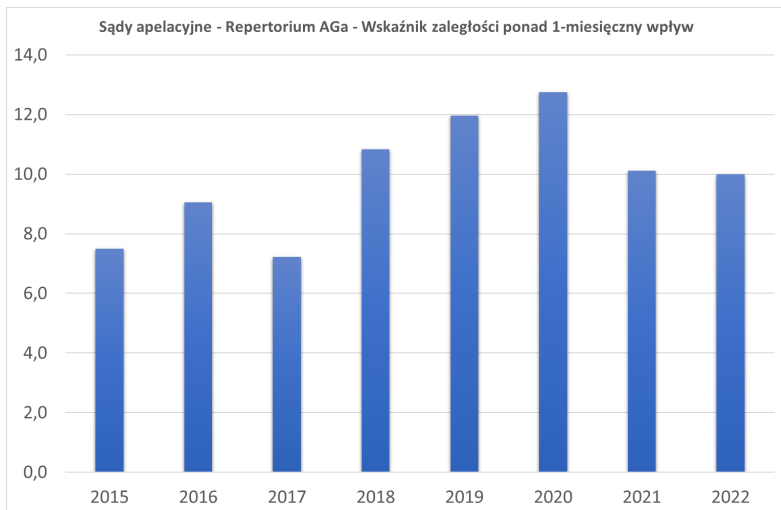
W kolejnych 3 latach – 2018, 2019 i 2020 – wpływ spraw AGa zmalał (w 2018 r. osiągnął najniższą wartość z całego okresu objętego niniejszą analizą – wpłynęło wtedy 3425 spraw), ale równocześnie dostrzegalnie zmniejszała się liczba spraw załatwianych (w 2018 r. było to 3,3 tys. spraw, w 2019 r. – najmniej, bo tylko 3,1 tys. spraw, a w 2020 r. – 3,5 tys. spraw).

Odpowiednio do tych wyników proporcja opanowania wpływu wyniosła: 96% w 2018 r., 82% w 2019 r. i 89% w 2020 r., wzrastał też wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ: w 2018 r. – do 10,83, w 2019 r. – do prawie 12, a w 2020 r. – do 12,74.

Znacząco i systematycznie z roku na rok zwiększeniu ulegał stan pozostałości (w 2018 r. wyniósł niewiele ponad 3 tys., w 2019 r. – ponad 3,7 tys. spraw i w 2020 r. – 4,2 tys.).

W 2021 r. wpływ spraw AGa wzrósł do ponad 4,8 tys. spraw i wobec zwiększenia liczby spraw załatwionych (do poziomu blisko 5 tys.) i opanowania wpływu w 103% stan pozostałości uległ zmniejszeniu do 4061 spraw. Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ zmalał do 10,11 miesiąca.

W 2022 r. wpływ spraw AGa wzrósł do ponad 5 tys., a liczba spraw załatwionych zmalała do nieco ponad 4,9 tys. (poziom opanowania wpływu wyniósł 97%). Pozostało do załatwienia na następny rok ponad 4,2 tys. spraw, a wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ zmalał do poziomu 10,00.

Przytoczone powyżej dane wskazują, że najwięcej spraw AGa wpłynęło do sądów apelacyjnych w latach 2017 oraz 2021 i 2022 – w liczbie blisko lub nieco ponad 5 tys. W tych latach także załatwiono ich najwięcej, ale poza 2021 r. – w żadnym z rocznych okresów statystycznych nie opanowano wpływu spraw (załatwiano ich średnio mniej, niż wpłynęło ich w ciągu danego roku).

Powiększała się systematycznie zaległość i na koniec 2022 r. pozostawało do załatwienia już 4226 spraw AGa (w 2015 r. było ich 2280). Od 2018 r. zwiększał się też wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ i od 2018 r. przekroczył on wartość 10, podczas gdy w 2015 r. wynosił 7,5 (najwyższy poziom osiągnął w 2020 r. – 12,74).

Powyższe oznacza, że przedsiębiorcy w omawianym okresie (w latach 2018–2020) oczekiwali średnio przez rok na rozpoznanie spraw gospodarczych w postępowaniu apelacyjnym, podważając orzeczenia sądów okręgowych w takich sprawach. Sprawy te dotyczyły często dużych wartości przedmiotu sporu, obejmowały roszczenia o zapłatę z tytułu zawartych umów gospodarczych, spraw o odszkodowania czy z zakresu praw majątkowych i korporacyjnych w spółkach prawa handlowego – czyli rzutowały na funkcjonowanie prowadzonych przedsiębiorstw oraz ich kondycję finansową i możliwość dalszego prowadzenia działalności gospodarczej. Wydłużenie toku procedowania miało wpływ na okres oczekiwania na wyegzekwowanie zasądzonych należności i mogło przyczynić się do powstania przesłanek do wystąpienia z wnioskiem o ogłoszenie upadłości czy o otwarcie postępowania restrukturyzacyjnego przez takich przedsiębiorców z powodu utraty (lub zagrożenia) płynności finansowej i zaprzestania płacenia długów wobec wierzycieli. Taka sytuacja – jak dowodzi praktyka obrotu gospodarczego – generuje bowiem kolejne procesy sądowe o te wierzytelności oraz sprzyja inicjowaniu postępowań upadłościowych lub restrukturyzacyjnych z udziałem przedsiębiorców i ich kontrahentów.

Opanowanie wpływu spraw AGa w 2021 r. było wynikiem wspomnianej już powyżej zmiany cywilnej procedury odwoławczej, dokonanej zarówno nowelizacją Kodeksu postępowania cywilnego,

obowiązującą od 7.11.2019 r., jak i ustawą z 2.03.2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 1327 ze zm.) – czyli możliwością orzekania przez sąd w jednoosobowych składach apelacyjnych na posiedzeniach niejawnych. Statystycznie pozwoliło to wykazać zwiększenie liczby załatwionych spraw AGa, ponieważ w składach sądów rozpoznających apelacje zasiadał jeden, a nie trzech sędziów, co umożliwiało wyznaczanie większej liczby spraw wpływających pojedynczym sędziom zatrudnionym w wydziale cywilnym sądu apelacyjnego. Jednak odrębnym i ważnym zagadnieniem pozostaje ocena merytorycznego waloru takiej zmiany procedury odwoławczej. Ta kwestia nabiera znaczenia, jeżeli wziąć pod uwagę fakt, że sprawy gospodarcze rozpoznawane w postępowaniu apelacyjnym przed sądami apelacyjnymi są często skomplikowane pod względem dowodowym, faktycznym i prawnym, a akta spraw niejednokrotnie są obszernie. Rozpoznanie spraw gospodarczych wymaga dużego nakładu pracy, wiedzy i doświadczenia. Natomiast w sytuacji, gdy w obsadzie sądu odwoławczego zasiada tylko jedna osoba (zwłaszcza bez niezbędnego doświadczenia w rozpoznawaniu takich spraw), wydane w takim składzie orzeczenie sądu może budzić wątpliwości w zakresie merytorycznej prawidłowości rozstrzygnięcia i implikować wnoszenie nadzwyczajnych środków zaskarżenia do Sądu Najwyższego. Analiza danych dostępnych w przysłych miesiącach pozwoli zweryfikować trafność tego wniosku.

Potwierdzeniem tych wątpliwości jest *Memorandum Rzecznika Praw Obywatelskich, Naczelnej Rady Adwokackiej, stowarzyszeń sędziowskich i prokuratorów w sprawie prawa obywatela do sądu z 7.07.2021 r.*³⁶

³⁶ Zob. <https://iustitia.pl/83-komunikaty-i-oswiadczenia/4187-apel> (dostęp: 20.12.2023 r.).

SĄD NAJWYŻSZY

ANALIZA DANYCH STATYSTYCZNYCH DOTYCZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI IZBY CYWILNEJ

Założenia metodyczne

Analiza została opracowana w oparciu o dane statystyczne publikowane w Biuletynie Izby Cywilnej Sądu Najwyższego.

Wyniki statystyczne zostały zbadane z rozbiciem na trzy kategorie:

- wszystkie sprawy rejestrowane w Izbie Cywilnej,
- sprawy ze skarg kasacyjnych (CSK, a od 2021 r. – CSK i CSKP),
- zagadnienia prawne przedstawione do rozstrzygnięcia (CZP).

Analizę prowadzono w odniesieniu do poszczególnych lat oraz w odniesieniu do trzech okresów: 2010–2013, 2014–2017 i 2018–2022. Podział ten wynika z tego, że począwszy od 2018 r., można odnotować w oparciu o dane statystyczne znaczące zaburzenia funkcjonowania Izby Cywilnej Sądu Najwyższego.

Do analizy zostały wykorzystane dane o wpływie, załatwieniach i pozostałości (zaległości) spraw, w oparciu o które zostały obliczone stopień opanowania wpływu i wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ.

Wpływ spraw oznacza liczbę spraw, które zostały zarejestrowane w danym okresie w określonym repertorium (np. CSK dla skarg kasacyjnych, CZP dla zagadnień prawnych). Przez załatwienia rozumie się liczbę spraw, które zostały zakreślone w danym okresie, np. przez wy-

danie orzeczenia merytorycznego (wyroku lub postanowienia co do istoty sprawy w postępowaniu nieprocesowym) albo orzeczenia formalnego (np. o umorzeniu postępowania kasacyjnego, odrzuceniu skargi kasacyjnej, odmowie przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania), a w przypadku postępowań wszczynanych przedstawieniem zagadnienia prawnego – m.in. na skutek podjęcia uchwały lub wydania postanowienia o odmowie podjęcia uchwały. Pozostałością jest natomiast liczba spraw określonej kategorii niezadowolonych na ostatni dzień okresu.

Stopień opanowania wpływu dostarcza informacji o tym, jak dana jednostka sądu radzi sobie z załatwianiem wpływających do niej spraw. Gdy stopień opanowania wpływu wynosi 100% lub przekracza tę wartość, to oznacza, że w danym okresie zostało załatwionych tyle samo lub więcej spraw, niż ich wpłynęło. Jest to stan pożądany, gdyż świadczy o tym, że dana jednostka sądu dobrze sobie radzi z wpływającymi sprawami i – w przypadku stopnia opanowania wpływu przekraczającego 100% – zmniejsza zaległość z poprzednich okresów. Gdy stopień opanowania wpływu jest niższy niż 100%, to oznacza, że dana jednostka sądu załatwiła mniej spraw, niż do niej wpłynęło. Konsekwencją tego stanu rzeczy jest zwiększenie pozostałości (zaległości), czyli liczby spraw, które pozostają do załatwienia w kolejnym okresie.

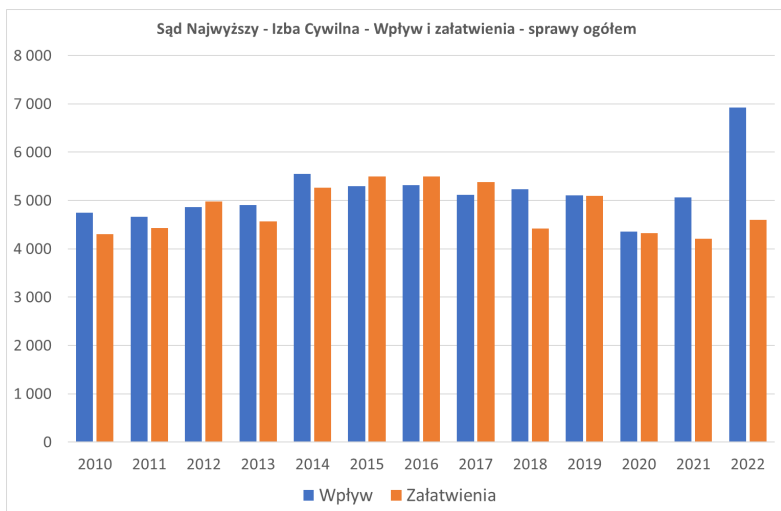
Wskaźnik zaległości ponad 1-miesięczny wpływ pozwala w przybliżeniu ustalić, ile czasu trwają postępowania w danej kategorii spraw. Wzrost tego wskaźnika oznacza, że sprawy trwają dłużej, a spadek – krócej.

Ze względu na zmianę sposobu rejestrowania spraw od początku 2021 r., polegającą na rozbiciu spraw ze skarg kasacyjnych na dwa repertoria – CSK (wszystkie sprawy ze skarg kasacyjnych) i CSKP (sprawy, w których skargę kasacyjną przyjęto do rozpoznania), dane statystyczne za lata 2020–2022 zostały przeliczone w sposób zapewniający ich porównywalność z danymi za poprzednie lata przez odjęcie w latach 2021–2022 z ogółu załatwionych spraw CSK i CSKP spraw CSK załatwionych przyjęciem skargi kasacyjnej do rozpoznania (sprawy takie w istocie toczą się dalej, a zmianie ulega jedynie

repertorium, w którym są zarejestrowane). Z tego samego względu we wpływie spraw kasacyjnych nie uwzględniono wpływu spraw CSKP, gdyż toczyły się one już wcześniej pod sygnaturą CSK. Analogicznego przeliczenia dokonano w odniesieniu do spraw ze skargi o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia, które również są rejestrowane w dwóch repertoriach (CNP i CNPP), począwszy od 2021 r. W analizie pominięto ponadto sprawy rejestrowane w repertorium CB i CBO, uwzględnianym w statystykach od 2022 r., gdyż jest ich niewiele (łączy wpływ tych spraw w 2022 r. wynosił 25), i nie są porównywalne z latami poprzednimi.

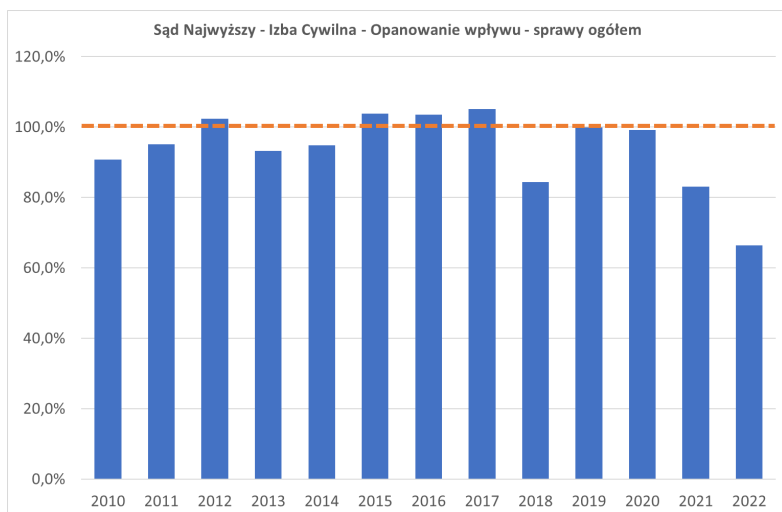
Opisana zmiana w sposobie rejestrowania spraw ze skarg kasacyjnych i skarg o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia doprowadziła do sztucznego zwiększenia liczby spraw wpływających i załatwianych. Przed zmianą sprawy ze skarg przyjętych do rozpoznania nie były bowiem traktowane jako załatwione do momentu rozpoznania skargi, a ponadto przyjęcie skargi do rozpoznania nie skutkowało wygenerowaniem – w ujęciu statystycznym – nowej sprawy.

Ogół spraw

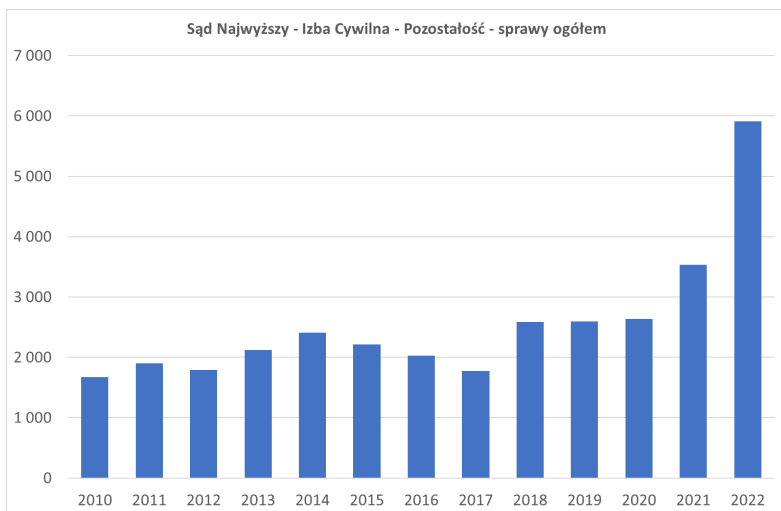
W okresie 13 lat od 2010 r. do 2022 r. wpływ spraw ogółem pozostawał generalnie na zbliżonym poziomie. W ciągu ostatnich 9 lat wpływ spraw mieścił się w przedziale od ok. 5100 spraw do ok. 5600 spraw, przy czym wyjątki stanowiły: rok 2020, w którym widocznie niższy wpływ wynikał z ograniczeń w funkcjonowaniu sądów spowodowanych stanem epidemii, oraz rok 2022, w którym widocznie wyższy wpływ wynikał – jak można zakładać z analizy danych statystycznych sądów powszechnych – z większego wpływu skarg kasacyjnych od wyroków sądów II instancji w tzw. sprawach frankowych.

Liczba spraw załatwianych każdego roku rosła od 2010 r. do 2015 r., ustabilizowała się na poziomie z 2015 r. w latach 2016–2017, a następnie znacząco spadła w 2018 r. Liczba spraw załatwionych przeciętnie w ciągu roku w latach 2018–2022 (4528) była natomiast o ponad 16% niższa niż w latach 2014–2017 (5410).

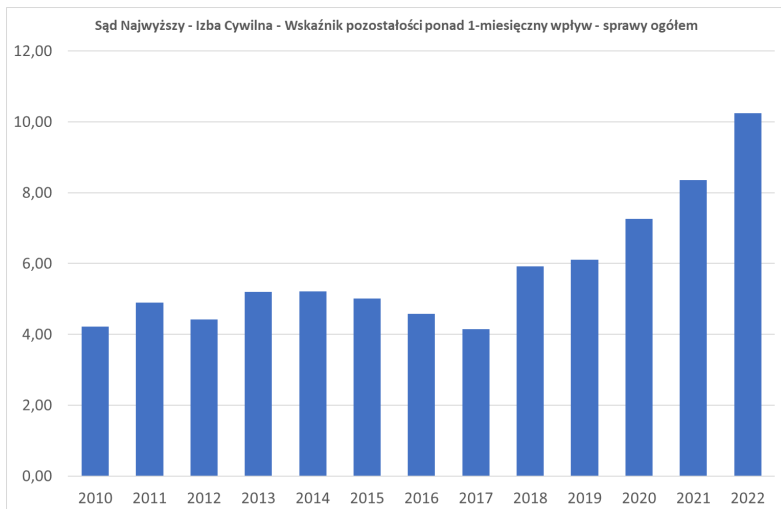

Stopień opanowania wpływu w latach 2010–2017 zapewniał sprawne funkcjonowanie Izby Cywilnej Sądu Najwyższego. Występujące w niektórych latach zjawisko nieopanowania wpływu było nadrabiane w kolejnych latach. Warto odnotować, że liczba spraw niezakończonych na koniec 2010 r. była praktycznie identyczna z liczbą spraw

niezałatwionych na koniec 2017 r., a więc w latach 2011–2017 w Izbie Cywilnej załatwiono prawie dokładnie tyle samo spraw, ile wpłynęło do ich Izby. We wskazanym okresie stopień opanowania wpływu wyniósł 99,72%, co jest wartością optymalną. Istotne pogorszenie opanowania wpływu datuje się od 2018 r. W okresie 5 lat 2018–2022 wpływ spraw nie został opanowany ani razu, a w 3 latach – 2018, 2021 i 2022 stopień opanowania wpływu był niski lub bardzo niski – odpowiednio 84%, 83% i 66%.

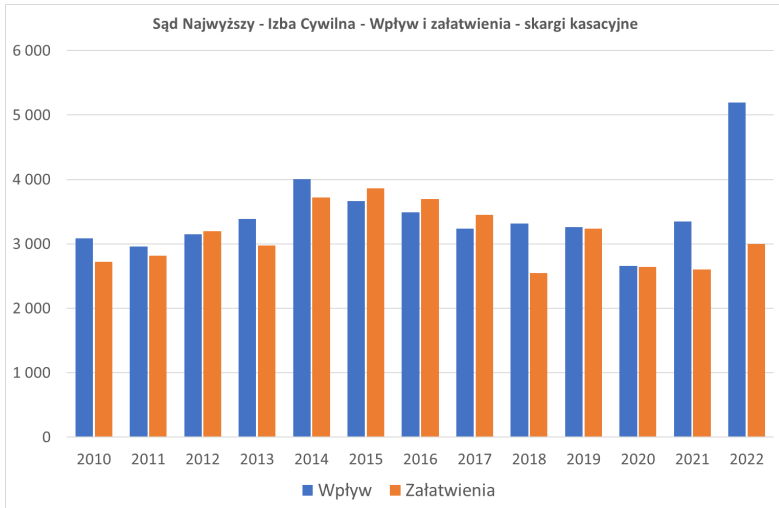

Pozostałość spraw rosła w latach 2012–2014, następnie systematycznie spadała w latach 2015–2017, by ustabilizować się na wysokim, nienotowanym wcześniej poziomie w latach 2018–2020, a następnie znowu gwałtownie wzrosnąć w latach 2021–2022. Na koniec 2021 r. w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego pozostawało ponad dwa razy więcej niezałatwionych spraw niż na koniec 2010 r. i również ponad dwa razy więcej niż na koniec 2017 r. Na koniec 2022 r. w tej Izbie pozostawało już ponad 3,5 razy więcej niezałatwionych spraw niż na koniec 2010 r. i ponad 3,3 razy więcej niezałatwionych spraw niż na koniec 2017 r., przy czym jedynie częściowo przypisać to można rekordowemu wpływowi spraw kasacyjnych w 2022 r.

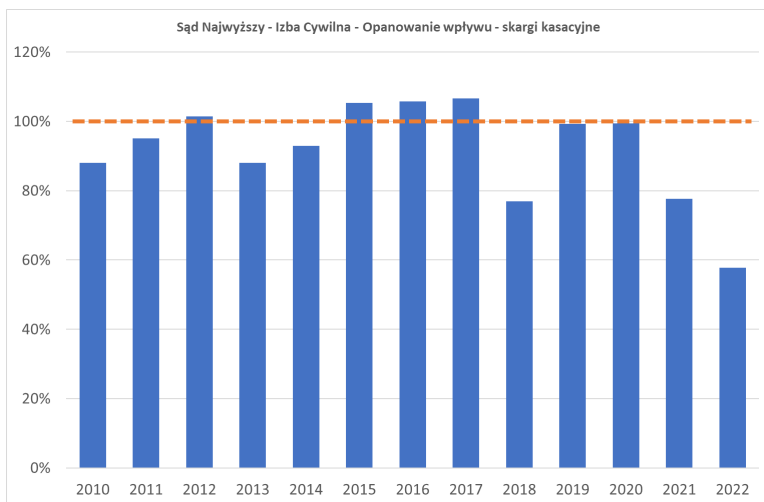
Wskaźniki pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ pozostawały w latach 2010–2017 na dobrym, stabilnym poziomie między ok. 4 a ok. 5,5. Dostrzegalne pogorszenie tego wskaźnika miało miejsce w latach 2018–2022, a w 2022 r. przekroczył on 10. W pewnym uproszczeniu można stąd wywieść, że czas trwania postępowań toczących się w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego radykalnie wzrósł, przy czym proces wydłużania się postępowań rozpoczął się w 2018 r., a sytuacja od 2019 r. corocznie i systematycznie ulega znacznemu pogorszeniu.

Skargi kasacyjne

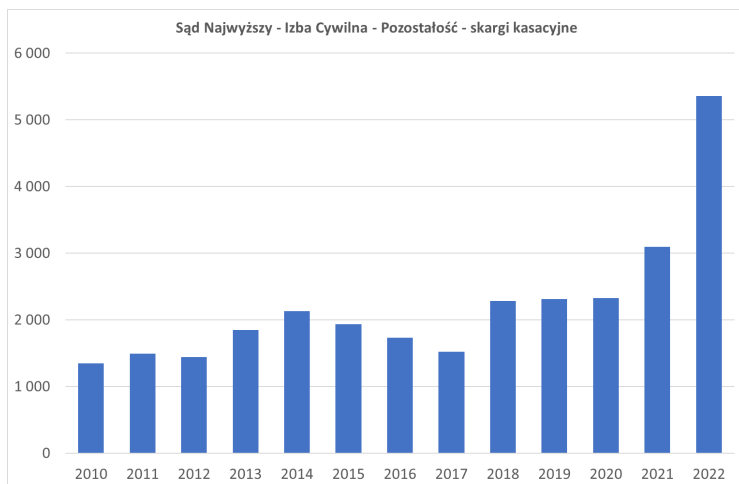

Roczny wpływ skarg kasacyjnych do Izby Cywilnej Sądu Najwyższego kształtował się na poziomie od ok. 3000 do ok. 4000 spraw rocznie. Wyjątkiem był rok 2020, w którym ze względu na stan epidemii i związane z nim ograniczenia zarejestrowano jedynie 2657 spraw ze skarg kasacyjnych, oraz rok 2022, w którym ze względu na zwiększoną załatwialność spraw frankowych przez sądy powszechne zarejestrowano aż 5191 nowych spraw ze skarg kasacyjnych. Postępowania kasacyjne stanowiły generalnie ok. dwóch trzecich postępowań toczących się w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego.

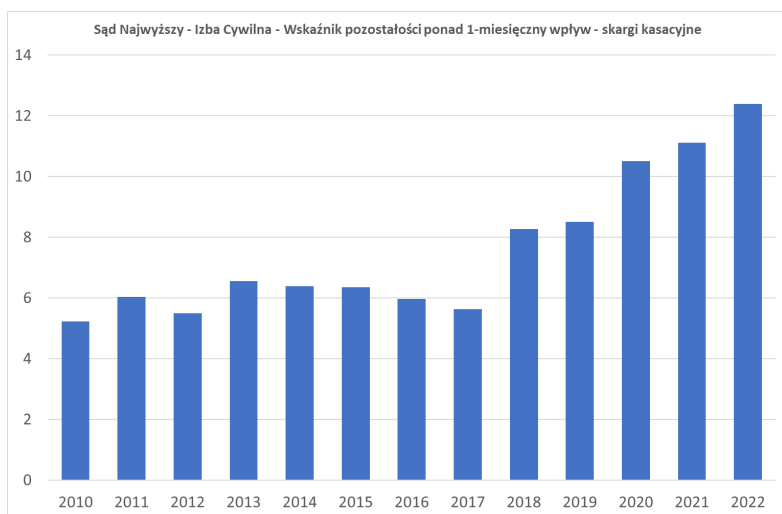
Liczba załatwianych spraw systematycznie rosła, by w latach 2014–2017 ustabilizować się na poziomie od ok. 3450 do ok. 3850 spraw rocznie. W latach 2018–2022 widać natomiast istotne pogorszenie wyników pracy, gdyż w najlepszym roku z tego okresu załatwiono mniej spraw niż w najgorszym roku poprzedniego okresu 2014–2017. W latach 2018–2022 w Izbie Cywilnej kończono rocznie średnio 2803 sprawy ze skarg kasacyjnych, podczas gdy w latach 2014–2017 liczba kończonych spraw tego rodzaju wynosiła przeciętnie 3682 rocznie, a w latach 2010–2013 – 2927 (przy znacznie mniejszym wpływie spraw).

Stopień opanowania wpływu w latach 2010–2017 świadczy o sprawnym rozpoznawaniu skarg kasacyjnych. Brak opanowania wpływu w poszczególnych latach był nadrabiany w latach kolejnych, a liczba nierozpoznanych skarg kasacyjnych na koniec 2017 r. jest jedynie nieznacznie większa niż na koniec 2011 r. W latach 2018–2022 wpływ spraw kasacyjnych nie został opanowany ani razu, przy czym w 2018 r. i w 2021 r. wpływ spraw został opanowany jedynie w ok. trzech czwartych, a w 2022 r. – zaledwie w 58%.

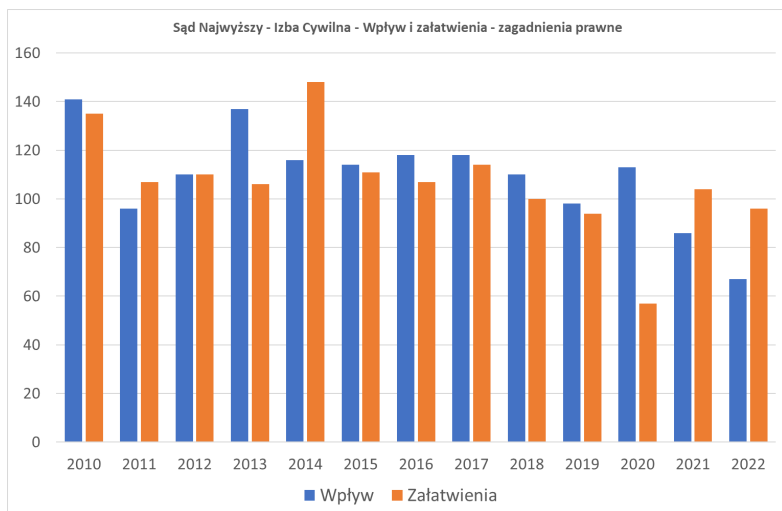
Pozostałość spraw kasacyjnych utrzymywała się na stabilnym poziomie w latach 2010–2012, po czym rosła do 2014 r., a następnie spadała do 2017, by na koniec 2017 r. osiągnąć poziom zbliżony do poziomu z końca 2010 r. W latach 2018–2020 pozostałość znacząco wzrosła i ustabilizowała się na poziomie wcześniej nieodnotowanym. W 2021 r. zaległość spraw kasacyjnych po raz kolejny radykalnie wzrosła – prawie dwukrotnie w stosunku do 2017 r. i ponad dwukrotnie w stosunku do 2010 r. W 2022 r. wzrost pozostałości spraw kasacyjnych jest już lawinowy – do czterokrotności pozostałości z końca 2010 r. i trzyipółkrotności pozostałości z końca 2017 r.

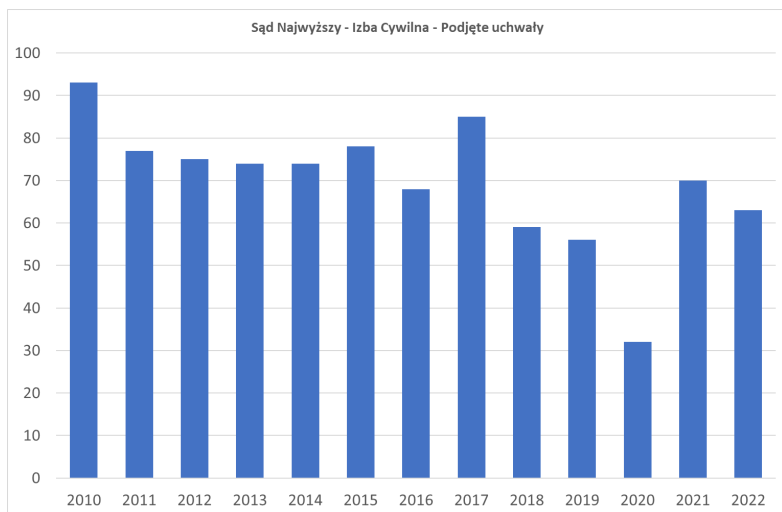

Wskaźnik pozostałości ponad 1-miesięczny wpływ, odzwierciedlający czas trwania postępowań, pozostawał na stabilnym i dobrym poziomie w całym okresie 2010–2017. W kolejnym 5-leciu wskaźnik ten uległ regularnemu i znaczącemu pogorszeniu. Jego wartość osiągnięta w 2021 r. jest ponad dwukrotnie wyższa niż w prawie każdym roku z okresu 2010–2017, co świadczy o radykalnym wydłużeniu czasu rozpoznawania skarg kasacyjnych przez Izbę Cywilną Sądu Najwyższego. W 2022 r. wskaźnik ten znowu wzrósł do nienotowanych nigdy wcześniej poziomów.

Zagadnienia prawne

Zagadnienia prawne przedstawiane Sądowi Najwyższemu stanowią specyficzną kategorię spraw, w których Sąd Najwyższy najpełniej realizuje funkcję ujednolicania orzecznictwa. Dla funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości szczególnie doniosłe są sprawy, w których Sąd Najwyższy podejmuje uchwałę, gdyż przyczynia się ona – mocą autorytetu Sądu Najwyższego – do ukształtowania linii orzecniczej sądów powszechnych. Z uwagi na niewielką liczbę spraw stosowanie klasycznych narzędzi statystycznych do oceny działalności uchwałodawczej Sądu Najwyższego nie jest celowe. Analizę w tym zakresie ograniczono do danych o wpływie i załatwieniach oraz liczbie podjętych uchwał.

Liczba zagadnień prawnych przedstawianych Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego w latach 2010–2022 pozostawała generalnie stabilna i wahała się od 86 w 2021 r. do 141 w 2010 r., średnio ok. 113 rocznie. W 2022 r. zostało natomiast zarejestrowanych jedynie 67 nowych zagadnień prawnych, co świadczyć może o słabnącym autorytecie Sądu Najwyższego i zmniejszaniu się zaufania sądów powszechnych do stanowiska zajmowanego przez Sąd Najwyższy w sprawach cywilnych. Sprawy zarejestrowane na skutek przedstawienia zagadnienia prawnego były generalnie załatwiane w liczbie zbliżonej do wpływu, z wyjątkiem 2020 r., w którym załatwiono jedynie połowę spraw CZP zarejestrowanych w tym roku, oraz lat 2021–2022, w których liczba załatwianych spraw dostrzegalnie przekraczała ich wpływ. Statystyczne załatwienie sprawy zarejestrowanej na skutek przedstawienia zagadnienia prawnego nie świadczy jednak jeszcze o należyтым realizowaniu funkcji uchwałodawczej przez Sąd Najwyższy. Należy bowiem odnotować, że w latach 2018–2022 znacząco spadła liczba uchwał podejmowanych w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego do średnio 56 uchwał rocznie. W latach 2014–2017 średnia liczba uchwał podejmowanych rocznie wynosiła 76, a latach 2010–2013 – 80. Można zatem zauważyć, że w ostatnich 5 latach w Izbie Cywilnej Sądu Najwyższego podejmuje się średnio o prawie 30% uchwał mniej rocznie

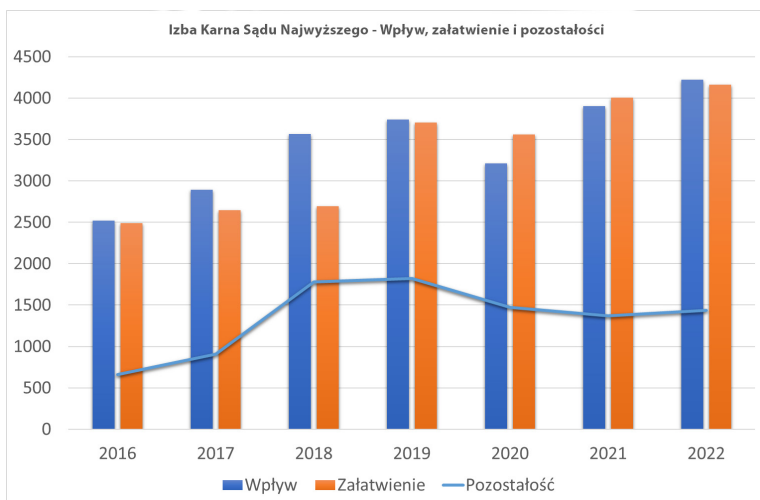
niż w poprzednich 8 latach. Jednocześnie nie można nie zauważyć, że w Izbie Cywilnej na koniec 2022 r. w toku pozostawało 19 spraw z zagadnień prawnych przedstawionych składowi siedmioosobowemu oraz 1 sprawa z zagadnienia prawnego przedstawionego składowi całej Izby Cywilnej. Jest to rekordowa zaległość, która nie powinna mieć miejsca w sprawach oddziałujących potencjalnie na cały system prawny.

KLUCZOWE WSKAŹNIKI IZBY KARNEJ SĄDU NAJWYŻSZEGO

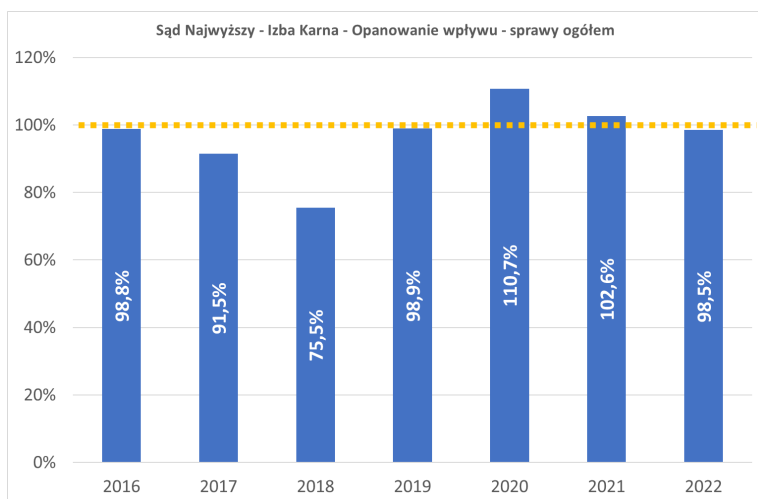
Analizę przeprowadzono w oparciu o dane dotyczące wpływu spraw we wszystkich kategoriach w badanym okresie.

Podobnie jak w omówionych wcześniej wskaźnikach – również w Sądzie Najwyższym wpływ spraw oznacza liczbę spraw, które zostały zarejestrowane w badanym okresie w poszczególnych repertoriach (np. K dla spraw z kasacją czy KZP – dla spraw przedstawionych z zagadnieniem prawnym), z kolei wskaźnik załatwienia wskazuje na liczbę spraw załatwionych w danym przedziale czasowym poprzez wydanie orzeczenia merytorycznego lub formalnego.

Z kolei pozostałością są te sprawy, które nie zostały załatwione według stanu na ostatni dzień roku i poszły do załatwienia na kolejny okres.

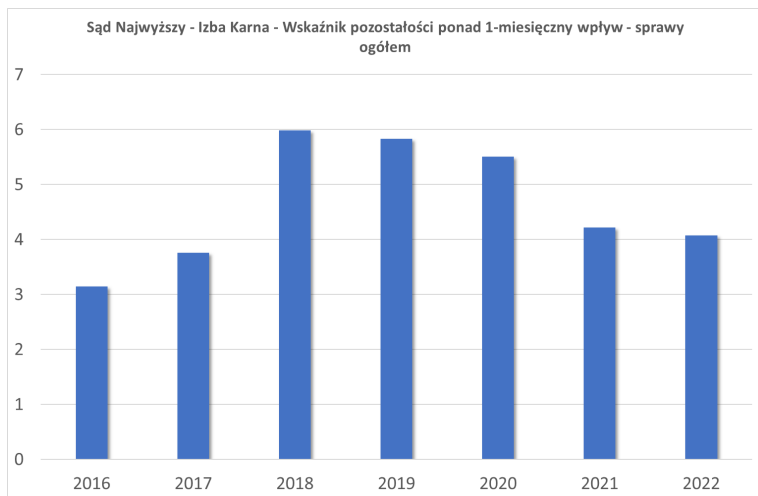
Na podstawie dostępnych danych należy zaobserwować wzrost wpływu ogólnej liczby spraw do Izby Karnej. O ile w 2016 r. liczba ta wynosiła 2518, o tyle w latach kolejnych rosła i w 2019 r. wpłynęły 3703 sprawy, w 2021 r. – 3900 spraw, a w 2022 r. – 4224 sprawy, czyli o 68% więcej niż w 2016 r. i o 8% więcej niż w roku poprzednim. Przyczyn tak znacznego wzrostu wpływu upatrywać należy w spadku zaufania społecznego do sądów, co musi być powiązane z rosnącą liczbą powołań sędziowskich niezgodnych z Konstytucją RP, tj. osób, których kandydatury zostały przedstawione przez tzw. neo-KRS³⁷.

Co zaś się tyczy poziomu załatwień, to w 2016 r. tzw. pokrycie wpływu wynosiło 99%, co oznacza, iż tylko 1% spraw, które wpłynęły, pozostał do załatwienia w kolejnym roku kalendarzowym. Ogólnie na ostatni dzień roku do rozpoznania pozostało 661 spraw.

W kolejnych latach przy stale wzrastającym wpływie powiększała się liczba pozostałości na kolejny okres.

³⁷ Szerzej o niekonstytucyjnych zmianach w wymiarze sprawiedliwości w: A. Biegier, R. Cebula, Ł. Małecki-Tepicht, M. Plaskacz, A. Wypych-Knieć, U. Żółtak, *Obietnice a rzeczywistość...*, s. 43 i n.

I tak w 2018 r. wpłynęły 3564 sprawy, z czego załatwiono 2691 spraw, czyli wskaźnik pokrycia wpływu kształtował się na poziomie 75%, zaś na kolejny okres pozostało 1779 spraw, co oznacza, iż w stosunku do 2016 r. wskaźnik zaległości wzrósł o 169%.

Na koniec 2019 r. pozostało zaś do załatwienia 1819 spraw, co oznacza, iż wskaźnik zaległości dalej wzrastał, w stosunku do roku poprzedniego zaległość w tym roku wzrosła o dalsze 2%.

W 2022 r. do Izby Karnej wpłynęły 4224 sprawy, z czego załatwiono 4161 spraw, a na 31.12.2022 r. do załatwienia pozostały 1372 sprawy.

W badanym okresie 2016–2022 zauważamy, że skoro wskaźnik zaległości wzrósł z 661 spraw w 2016 r. do 1372 spraw w 2022 r., czyli o 107%, to doszło do znacznego wzrostu czasu trwania postępowań w Izbie Karnej Sądu Najwyższego.

KLUCZOWE WSKAŹNIKI IZBY PRACY I UBEZPIECZEŃ SPOŁECZNYCH SĄDU NAJWYŻSZEGO

W dniu 3.04.2018 r., pomimo protestów społecznych, weszła w życie ustawa z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2023 r. poz. 1093 ze zm.). Zgodnie z § 1 art. 133 z dniem wejścia w życie ustawy zniesiono Izbę Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych, powołując jednocześnie w § 2 tegoż przepisu Izbę Pracy i Ubezpieczeń Społecznych.

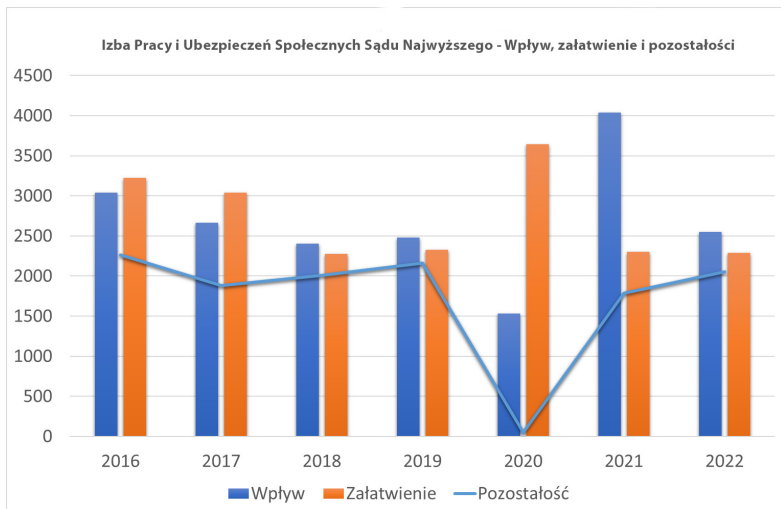
Do właściwości Izby Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych³⁸ należały sprawy z zakresu prawa pracy, ubezpieczeń społecznych i sprawy publiczne, w tym sprawy z zakresu ochrony konkurencji, regulacji energetyki, telekomunikacji i transportu kolejowego oraz sprawy, w których złożono odwołanie od decyzji Przewodniczącego Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji, a także sprawy o roszczenia twórców wynalazków, wzorów użytkowych i przemysłowych oraz topografii układów scalonych o wynagrodzenie, jak również sprawy rejestrowe, z wyłączeniem rejestracji przedsiębiorców i rejestracji zastawów³⁹.

³⁸ Na podstawie art. 3 § 2 ustawy z 23.11.2002 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. z 2016 r. poz. 1254 ze zm.) wewnętrzną organizację Sądu Najwyższego, szczególnie podział spraw między izby oraz zasady wewnętrznego postępowania określa regulamin Sądu Najwyższego, uchwalony przez Zgromadzenie Ogólne Sędziów Sądu Najwyższego.

³⁹ Na podstawie § 30 uchwały Zgromadzenia Ogólnego Sędziów Sądu Najwyższego z 1.12.2003 r. w sprawie regulaminu Sądu Najwyższego (M.P. Nr 57, poz. 898 ze zm.).

Do właściwości zaś Izby Pracy i Ubezpieczeń Społecznych należą sprawy z zakresu pracy i ubezpieczeń społecznych, a istotne sprawy publiczne zabrano spod rozstrzygnięcia⁴⁰.

Analizę przeprowadzono w oparciu o dane dotyczące wpływu spraw we wszystkich kategoriach w badanym okresie.

Na podstawie dostępnych danych można zauważyć, iż wpływ spraw w okresie 2016–2019 ulegał nieznacznym wahaniom, w 2016 r. były to 3042 sprawy, a w kolejnych latach odpowiednio 2663, 2403 i 2480 spraw. Wynika stąd, iż wpływ zmalał w 2017 r. w stosunku do 2016 r. o 13%, w kolejnym roku zmalał w stosunku do poprzedniego o 10% a w 2019 r. wzrósł w stosunku do 2018 r. o 3%. Niewątpliwie wpływ spraw w latach 2016–2019 powiązany był z poziomem wpływu spraw do sądów powszechnych, co było wynikiem dość dobrej sytuacji na rynku pracy i stosunkowo niskiego wskaźnika bezrobocia.

Podkreślenia nadto wymaga, iż na przełomie 2020 i 2021 r. doszło do zmiany zasad biurowości, w związku z czym na koniec 2020 r.

⁴⁰ Art. 25 ustawy z 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym.

zakreślono wszystkie sprawy w repertoriach PSK, USK, PUNP, NSK i NP w związku z utworzeniem nowych repertoriów.

Z kolei na koniec 2021 r. poziom zaległości sięgał 1789 spraw, przy czym załatwiono 2299 spraw.

W 2022 r. do Izby wpłynęło 2550 spraw, załatwiono 2286 spraw, co oznacza, iż poziom opanowania wpływu wyniósł 90%, a pozostały do załatwienia 2053 sprawy.

Poziom opanowania wpływu w 2016 r. sięgał 106%, co oznacza, iż załatwiono w tym okresie więcej spraw, niż wpłynęło, i ten trend utrzymał się w 2016 r., w którym poziom opanowania wpływu wynosił 114%. Odpowiednio też doszło do zmniejszenia zaległości, która w 2016 r. sięgała 2264 spraw, a w 2017 r. 1885 spraw, czyli zaległość zmalała o 17%.

PODSUMOWANIE

W stosunku do naszego pierwszego raportu z 2021 r. obejmującego lata 2015–2020 obecny raport ilustruje kluczowe wskaźniki nie tylko w sądach rejonowych, ale również w okręgowych, apelacyjnych oraz w merytorycznych izbach Sądu Najwyższego. Rozszerzyliśmy zakres analizy o kolejne 2 lata, tj. do roku 2022.

Mamy pełen obraz sądownictwa powszechnego na różnych poziomach. Obraz ten nadal jest pesymistyczny. Od 2015 r. obywatele, konsumenci i przedsiębiorcy czekają coraz dłużej na rozstrzygnięcie spraw. Poza symbolicznym i praktycznie dla stron nieodczuwalnym przyspieszeniem w repertorium karnym, w sądach rejonowych wszystkie inne repertoria wskazują na systematyczny spadek sprawności sądownictwa.

Źródła tego stanu nie różnią się od zdefiniowanego przez nas w 2021 r. katalogu przyczyn. Na taką sytuację mają wpływ zbyt niska obsada sądów, wzrost liczby spraw oraz zwiększenie pozaorzeczniczego obciążenia sędziów. Powyższe czynniki kształtowane są przez wadliwą politykę kadrową, wadliwą organizację pracy sądów oraz nieefektywność zmian przepisów prawa. Również katalog odpowiedzi na te negatywne zjawiska nie uległ zmianie. W celu poprawy sprawności sądownictwa w Polsce konieczne jest:

- zmniejszenie obciążenia sędziów,
- unowocześnienie postępowania sądowego, w tym wykorzystanie intuicyjnych i przyjaznych dla użytkownika systemów i aplikacji oraz rozwiązań opartych na sztucznej inteligencji,
- upowszechnienie mediacji,
- uregulowanie wadliwych powołań na stanowiska sędziowskie.

AUTORZY

Anna Begier

Sędzia Sądu Rejonowego we Wrześni. Od 2011 r. członkini SSP „Iustitia”, Oddział Wielkopolski, oraz Zespołu ds. Prawa Cywilnego. Uczestniczy również w pracach Zespołu Medialnego oraz Zespołu Międzynarodowego „Iustitii”. Współautorka raportów z 2021 r. *Obietnice a rzeczywistość. Statystyki sądów rejonowych po pięciu latach „reform” (2015–2020)* i *Sądownictwo w czasie Covid-19*. Współautorka powszechnie stosowanego przez sądy rodzinne formularza wniosku o ustanowienie opiekuna tymczasowego dla małoletniego obywatela Ukrainy oraz wzoru pouczeń sądowych w sprawach nieletnich – obu opracowanych przez Zespół ds. Prawa Cywilnego „Iustitii”. Współautorka wielu opinii i publikacji, w tym w kwartalniku „IUSTITIA”. Promotorka mediacji. Laureatka Honorowej Odznaki Iustitii w 2022 r.

Beata Błotnik

Sędzia Sądu Okręgowego w Lublinie. Od 2020 r. członkini Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, Oddział w Lublinie, a od 2022 r. komisarz tego Oddziału. W 2023 r. dołączyła do Zespołu ds. Prawa Cywilnego Stowarzyszenia.

Rafał Cebula

Sędzia Sądu Rejonowego w Siemianowicach Śląskich. Członek SSP „Iustitia” od 2003 r. oraz członek Zespołu ds. Prawa Cywilnego. W 2019 r. został laureatem nagrody „Złoty paragraf” w kategorii Najlepszy Sędzia przyznawanej przez „Dziennik Gazeta Prawna”. W 2017 r. otrzymał Tytuł Honorowy Sędziego Europejskiego 2017 przyznawany przez Polską Sekcję Międzynarodowej Komisji Prawników. Był członkiem Komisji Ekspertów ds. Konsumentów – „Forum Konsumentkie” przy Rzeczniku Praw Obywatelskich Adamie Bodnarze. Obecnie wykładowca na wydziałach prawa – studia podyplomowe Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie oraz Uniwersytetu Warszawskiego. Współautor raportu *Obietnice a rzeczywistość. Statystyki sądów rejonowych po pięciu latach „reform” (2015–2020)*. Laureat Honorowej Odznaki Iustitii w 2023 r.

Łukasz Małecki-Tepicht

Ekspert *pro bono* Zespołu ds. Prawa Cywilnego SSP „Iustitia”. Były pracownik komórki audytu wewnętrznego Ministerstwa Sprawiedliwości, następnie w audycie sektora prywatnego. Jest politologiem, certyfikowanym trenerem i audytorem wewnętrznym oraz doktorantem Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Współautor raportów z 2021 r. *Obietnice a rzeczywistość. Statystyki sądów rejonowych po pięciu latach „reform” (2015–2020)* i *Sądownictwo w czasie Covid-19*.

Maciej Plaskacz

Sędzia Sądu Okręgowego Toruniu. Członek SSP „Iustitia” oraz Zespołu ds. Prawa Cywilnego, były członek kolegium redakcyjnego „Kwartalnika Sądowego Apelacji Gdańskiej”, w tym przez ponad 2 lata pełnił funkcję zastępcy redaktora naczelnego. Autor wielu publikacji m.in. w „Polskim Procesie Cywilnym”, „Monitorze Prawniczym”, „Kwartalniku Sądowym Apelacji Gdańskiej” oraz w kwartalniku „IUSTITIA” i księgach jubileuszowych dla SSN Jacka Gudowskiego, SSN prof. Tadeusza Wiśniewskiego i prof. Kazimierza Lubińskiego. Brał udział w pracach Forum Konsumentckiego przy Rzeczniku Praw Obywatelskich. Współautor raportu *Obietnice a rzeczywistość. Statystyki sądów rejonowych po pięciu latach „reform” (2015–2020)*.

Ewa Stępień

Sędzia Sądu Rejonowego w Toruniu. Członkini Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”. Współautorka *Apteczki prawnej*.

Katarzyna Wręczycka

Sędzia Sądu Okręgowego we Wrocławiu. Od 2009 r. członkini SSP „Iustitia”, Oddział we Wrocławiu, wiceprezes zarządu tego Oddziału. Uczestniczy również w pracach Zespołu Międzynarodowego oraz Zespołu Medialnego „Iustitii”. Wykładowca w ramach studiów podyplomowych na Wydziale Prawa Uniwersytetu Wrocławskiego, a także szkoleń dla radców prawnych i aplikantów radcowskich w ramach OIRP we Wrocławiu. Autorka publikacji z zakresu prawa cywilnego materialnego i procesowego, a także postępowania egzekucyjnego, m.in. w „Przeglądzie Sądowym”, „Przeglądzie Prawa Handlowego”, „Przeglądzie Prawa i Administracji” Wydawnictwa Uniwersytetu Wrocławskiego, wydawnictwie Currenda.

Anna Wypych-Knieć

Sędzia Sądu Rejonowego dla Warszawy-Mokotowa w Warszawie, członkini Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”, a od 2019 r. Przewodnicząca Zespołu ds. Prawa Cywilnego Stowarzyszenia. Współautorka raportów z 2021 r. *Obietnice a rzeczywistość. Statystyki sądów rejonowych po pięciu latach „reform” (2015–2020)* i *Sądownictwo w czasie Covid-19*. Uczestniczyła w III Kongresie Praw Obywatelskich oraz w XIV Kongresie Kobiet we Wrocławiu. Brała udział w pracach nad formularzem wniosku o ustanowienie opiekuna tymczasowego dla małoletniego obywatela Ukrainy oraz wzoru pouczeń sądowych w sprawach nieletnich – obu opracowanych przez Zespół ds. Prawa Cywilnego „Iustitii”. Laureatka Honorowej Odznaki Iustitii w 2022 r.

ISBN 978-83-962719-3-8

9 788396 271938